

0
L129

FR. JANSONS

LATVIEŠU
KALIGRAFIJAS
SKOLOTĀJS

TOTALĀS KALIGRAFIJAS METODIKA
SKOLĀM UN PAŠMĀCĪBAI

Pirmā daļa:

ELEMENTARA PEDAGOĢISKI ZINĀTNISKAS
RAKSTU MĀCĪBAS TEORIJA

Izdevējs:

KALIGRAFA FR. JANSONA RAKSTU MĀKSLAS KURSI

Rīgā, Stabu ielā Nr. 60

130
03/25
L129
FR. JANSONS

LATVIEŠU KALIGRAFIJAS SKOLOTĀJS

TOTALĀS KALIGRAFIJAS METODIKA
SKOLĀM UN PAŠMĀCĪBAI

Pirmā daļa:

ELEMENTARA PEDAGOGISKI ZINĀTNISKAS
RAKSTU MĀCĪBAS TEORIJA

Izdevējs:

KALIGRAFA FR. JANSONA RAKSTU MĀKSLAS KURSI

Rīgā, Stabu ielā Nr. 60

1940

Aizliegts

šo grāmatu tulkot vai pārdrūkāt,
kaut arī tikai daļēji, bez autora
ikreizējas atļaujas.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0303073524

**Elementara pedagogiski zinātniskas
rakstu mācības teorija.**

13 lekcijas,
nolasītas Latvijas Universitatē 1939/40.
mācības gadā reizē ar praktiskiem vin-
grinājumiem 20 dažādos rokrakstu
veidos.

S a t u r a r ā d ī t ā j s.

	Lapp.
Priekšvārds	3
Ievads	7
A. Rakstprasmes būtība	17
1. Raksts un runa	17
2. Lasīšana un rakstīšana	25
3. Nēzinātāju iebildumi	33
B. Rakstprasmes tapšana	41
1. Burtniecību pirmsākumi	41
2. Burtrakstības izkopšanās Eiropā	47
3. Kaligrafiijas sistematikas pamati	56
C. Rakstīšanas tehnika	63
1. Rakstīšanas darba rīki	63
2. Biomechaniskais aparats	71
3. Saskaņošanās ar kustību maņu	81
D. Kaligrafiijas mācīšana	89
1. Mācības viela	89
2. Mācīšanas paņēmieni	99
3. Paskaidrojumi pašmācībniekiem	106

I e v a d s.

„Skaisti rakstīt ir katra inteligenta cilvēka gods un pienākums.“

Rakstīšanai tāpat kā ikkurai citai cilvēku mākai ir divi mācīšanas un iemācīšanās veidi: darītāja paša pieredzes a posteriori rodamais empiriskais un attiecīgās zinības disciplīnu a priori noteiktais zinātniskais.

Zinību, kuras uzdevums ir mācīt rakstīšanu a priori, sauc par kaligrafiju. Nosaukums ‚kaligrafija‘ salikts no grieķu vārdiem kalli — skaists, daiļš, košs, un graphēin — rakstīt, svītrot, grebināt, kādēļ latviski tulkojams kā skaistrakstība, daiļrakstība, košrakstība. No tā secinams, ka kārtīgi mācītas zinātniskās rakstprasmes galvenā pazīme un tiešākais gala mērķis ir zinams burtnieciskās grafikas skaistums, kurā tad droši noguldītas un lietpratējiem gaiši saskatamas arī visas pārējās tādas mācības īpatnības.

To ievērojot, būs vietā jautājums: kāpēc tad nu zinātniskā rakstu mācība spiež mūs savā rakstīšanā dzīties taisni pēc skaistuma, — vai mums nepietiktu kaut kāda rakstīšana, kad tikai kā nekā citiem salasama?

Nemaz neskarot šoreiz kaligrafiju kā savas īpašas mākas zinību, kam savas specialas prasmes un noteikumi par darāmā darba stilu un teknikām, ļausim atbildēt uz šo jautājumu vienīgi rakstības vēsturei un dažām redzamākām ikdienas dzīves prasībām, ko tā mūsu rakstprasmei patreiz uzstāda.

Visu tautu kulturas vēstures rāda, ka bez rakstprasmes nepavisam nav bijis iespējams kaut kādu paliekamas vērtības kulturu radīt, un ka tad, kad kulturas savā briedumā pieņēmušās, tām līdzī vienmēr progresējusi arī attiecīgo tautu rakstprasme, pie kam šā progresa visuzkritīgākā pazīme alaž bijis

rakstu pastiprināts skaistums. Jau senie ēģiptieši, tāpat kā mūsdienu ķīnieši, pārgājuši no sākumā tikai lineariem svitrojumiem vien sastādītām skaņzīmēm uz dažādi izzīmētiem un pat izgleznotiem viņu simboliem, bet senās Amerikas maju tautas izkalušas šos simbolus pieminekļveidīgos akmens blukos. Viss tas, protams, prasīja ļoti daudz — pēc mūsu uzskatiem — ,lieka' laika patēriņa, bet senās kulturtautas nesa šos upurus ar sajūsmu, it kā apzinādamās, ka paliekamas kulturalas vērtības nav radamas steigšus, rīkojoties pavirši un nevairoties trūkumu, kas nepaliks apslēpti nākamām paaudzēm. Ar tādu pašu apziņu tad nu arī mēs, neskatoties uz īstenās skaistrakstības lielo pagrimtību un viņas patieso pratēju ārkārtīgo retumu, joprojam pieturamies sensenajam burtnieciskajam tikumam: visus paliekamas vērtības dokumentus, kā diplomatiskās grāmatas, piemiņas rakstus, apsveikumus, personību apliecības, augstāko un citu skolu diplomus un tamlīdzīgus rakstu darbus izpildīt tik skaisti, daiļi un koši, cik vien tas mūsu labākajiem rakstītājiem iespējams, jo — ikviens no šiem dokumentiem tiks uzglabāts nākamām paaudzēm un tad būs liecinieks un soģis tam krietnumam vai nolaidībai, ar kādu mēs savas kulturas galveno nesēju un devēju — labu rakstprasmī — esam cienījuši un piekupuši. Bet it sevišķi spilgti mūsu centība vai vienaldzība savā rakstprasmē izcelsies citu kulturtautu novērtējumā.

Rakstīšana ir rokas darbs, kas empiriskā ceļā vien iemācīts, ļoti līdzīgs amatniecībai. Bet galu galā arī neviens labāks amatnieka darbs nav pilnvērtīgs ar savu lietderību vien, ja tai blakus neuzrāda arī zināmu sev īpatnēju skaistumu. Tā ir parastākā un neatvairamākā Eiropas cilvēka prasība savai dzīvei vajadzīgo priekšmetu izvēlē, pie kādiem neapšaubami pieder arī raksts. Un tāda šī prasība ir tādēļ, ka tā skaistumdziņa, ko mūsu Augstākais Potenciāls baltajā cilvēkā licis jau no dzimšanas, mums, eiropiešiem, ir vaisskaidrāka un visapzinātāka, un ka mēs to vienmēr esam augsti cienījuši, izkopjot to līdz vistālākām iespējamībām.

Savā prātnieciskajā uztvērumā skaistums gan ir tikai iedoma. Bet savā praktiskajā nozīmē šī ,iedoma' nebūt nav nieks, — tā tur mūs ciēti, un pie tam vēl tik

cieši, ka mēs no tās nekādi vajā tikt nevaram. Kā cilvēks nevar vairs pārvērsties dzīvniekā, tā tam arī nav vairs iespējams apspiest sava gara prasību pēc skaistuma. Šī mums iedzimtā dziņa sagaida mūs šūpulī, neatstājas no mums dzīvē un aiziet līdz ar mums kapā. Kur vien ejam, ko vien daram, visur mūs pavada dziņa uz skaistumu, skaistumbaudu, skaistuma dievināšanu. Tā veido mūsu domas, kuplina mūsu valodu, dažādo un izsmalcina mūsu roku darbus. Skaistums ir mūsu lielākais prieks, augstākā bauda, visjaukākais dzīves mērķis. Tas mūsu karstākās ilgas, saldākā laime, visvarenākais dievs. Kas mūsu miesai gērbs un maize, tas mūsu garam skaistums. Bez skaistuma mūsu gars panīktu, kļūtu truls, — mums apnīktu darbs un visa dzīve šķīstu vienmuļa un tukša. Bet, lai tas tā nebūtu, lai mēs vienmēr būtu garā moži, darbā priecīgi un dzīvē rastu baudu, tad mūsu iekšējā būtībā, blakus tīri miesiskās dabas dziņām, iemājo arī vēl garīga dziņa — uz skaistumu. Mūsu gars mūžam alkst pēc skaistuma, — viņš nekad nav apmierināts ar parasto un ikdienišķo, bet neatlaidīgi prasa, lai to viņam pasniedzam daiļāku, varenāku un estētiski baudamāku nekā tas dabīgi esots vai ikdienā parasts. Un tādēļ — skaistums joprojam ir visas mūsu darbības gaišākais ideāls, iekārotākais gala iznākums un krāšņākais atalgojums par sevišķiem pūliņiem. Līdz ar to tas ir arī visstiprākais mūsu darba dziņulis, visdrošākais mūsu spēju cēlējs un visnepieciešamākais ikvienas labas lietas iedvesmotājs un tālāk izkoptības veicinātājs. „Skaistums rada tikumus, bet labi tikumi ir tautu visaugstākā gudrība,“ saka arī viens no visredzamākiem mūsu pašu filozofiem... Bet apsverot sakarā ar to savu domu par rakstīšanu, mums nebūt vairs nešķītis savādi, ka skaistums vispirmā kārtā noteic arī mūsu zinātniski mācāmo rakstprasmī — kaligrafiju.

Dzīves īstenība vienmēr runājusi preti tiem rakstītājiem, kas skaistuma lielo varu un vajadzību rakstībā negrib atzīt un sakarā ar to tā izkopšanai savā rokrakstā nekā nedara. Mēs bieži būsim dzirdējuši, ka darbs kantoros un kancelijās gan esot ērtāks, tīrāks un patīkamāks nekā uz lauka, fabrikās vai darbnīcās, ja vien tas nebūtu savienots ar pastāvīgu rakstīšanu, kas tikai reti kam vedoties viegli un veikli, kur-

preti lielākai daļai rakstītāju sagādājot tādu piespiešanos, kas tos ātri sabeidzot. Tā ir smaga pret kaligrafiju vērsta apsūdzība, kas savā īstenajā būtībā tomēr galīgi aplama un ne taisna, jo vainīgais te nav vis apsūdzētais, bet gan tikai pats sūdzētājs, kas uzņēmis darbu un pienākumus, kam nav attiecīgi sagatavots — izejot vispirms skolu, kur starp citu kārtīgi mācīta arī kaligrafija. Jēdziens par skaistumu kaligrafijā neattiecas vienīgi uz stilistiski daiju burtu veidojumu, bet tāpat arī uz rakstīšanas tehnisko veiklību, kas, kaut cik pilnīgāk piesavināta, rakstītāju nekad nenogurdina.

Ļoti bieži mēs padodamies nekaligrafiskai sliktrakstīšanai skatoties uz savas tuvākās apkārtnes lielo un slaveno vīru sliktajiem rokrakstiem. Bet šīs personas pa lielākai daļai rakstīšanā tik nevarīgas tikai tādēļ, ka rakstīšana nav viņu ikdienas darba galvenākais piederums un ka tās kādreiz mācījušās skolās, kur rakstīšanai nav piegriezta vajadzīgā vērība. Un tādēļ šādas personas mums var noderēt par paraugu un priekšzīmi visvisādā citādā ziņā, tikai ne rakstīšanā, ko tās pašas vēl pienācīgi nepārvalda. Nav arī gadījuma, kad uz tādu savas nožēlojamās rakstprasmes priekšzīmību vispārībā, būtu gribējis pastāvēt arī kāds tālu mācīts un augsti stāvots sliktrakstītājs pats, jo patiesībā tautā tik pazīstamie 'dakteru' rokraksti ir smaga nasta un liels šķērslis daudzos gadījumos arī tālu mācītām un augstu stāvošām personām. Drīzāk gan jāpieņem, ka kaligrafiski daiļi un veikli labprāt rakstītu arī tās, ja vien nebūtu nokavējušas painteresēties par kaligrafiju jau agrāk — kā skolnieki un kā studenti.

Man bija reiz draugs un labvēlis, kas kļuva savas valsts prezidents. Viņš nebija vairs jaunais un tā kā viņa tauta par savu patstāvību bija sūri grūti cīnījusies turpat 700 gadu, tad nebija nekā tuvāka un cēlāka, kā pasniegt tai viņas smago cīņu vēsturi, pievienojot tai arī savus personīgos memuarus. Mans augstais draugs un labvēlis jutās uz to aicināts un patiešām arī bija tādām darbam sagatavots. Pats savām acīm esmu redzējis materialu kaudzes, ko viņš šim nolūkam bija uzkrājis. Bet viņš tos nespēja izmantot sava pārāk smagā rokraksta dēļ, — viņš nomira pat savus personīgos memuarus nesakārtojis... To pieminot, lai neaizmirstam, ka labs, kaligrafiski veikls un

daiļš rokraksts nekaitē nevienam amatam, bet var to tikai sekmēt.

Par kārtīgi mācīta un pareizi izkopta kaligrafiskā rokraksta priekšrocībām pret dažādas citas cēlonības rakstīšanu dabūjam pārliecināties jau kā skolnieki. Savu cenšanos mācīties manos rakstu mākslas kursus blakus pieaugušajiem kursantiem, skolnieki pa lielākai daļai attaisno ar aizrādījumu, ka kaligrafiju (patiesībā gan tikai „glītrakstīšanu”) mācot gan arī skolās, bet tā ne notālēm neesot tāda pati kā manējā. Viens otrs no lūdzēja līdzskolniekiem, kas kaligrafiju mācījies manos kursus, rakstot tik veikli un daiļi, kā tas skolās nekad nav redzēts, ne domājams. Un tādus rokrakstus apbrīnodami un slavēdami, skolotāji tad uzskatot tādi rakstītājus skolniekus par cītīgākiem un sekmīgākiem pat tādos priekšmetos, kam patiesībā ar rakstīšanu nav gandrīz nekā kopēja. To ievērojot, tad nu esot pats par sevi saprotams, ka tādas pašas pievilcības veiklību un daiļumu savā rokrakstā izkopt vēlētos arī visi pārējie skolnieki. Un, man liekas, ka mēs būtu pārāk netaisni, ja viņiem to liegtu, jo kaligrafisko rakstīšanu iemācīties ir daudz vieglāk un patīkamāk, nekā palikt mūžam tās nezināšanā un nemākulībā.

Skolas beigušie, kam nav iespējas mācīšanos turpināt augstākās skolās, ir spiesti meklēt nodarbošanos par algu. Protams, ka visvēlamākā nodarbošanās lielākai daļai vidusmērā izglītoto būtu rakstīšanas darbs kādā kantorī vai kancelejā, ja vien tam ceļā nenostātos tādai nodarbībai nepiemērotais rokraksts. Jau lūgumrakstu uzmetot, kaligrafiski neizglītotam rakstītājam uzmācas baigā nojauta, ka tāds darbs papīrkuŗvim vien būs. Nav šaubu, ka tagadējā rakstu darba tīkotāju pārpilnībā uz to pašu niecīgo vakancīti būs pieteikušies vēl desmiti un pat simti citu lūdzēju. Un kas tad nu lai izšķir, kam šo vietīņu dot? Labas skolas un dažādu kursu apliecības tagad ir katram otram cilvēkam un ikvienam ļoti labi zināms, ka bez attiecīgās prakses tām nav nekādas vērtības. Tāpat arī valodnieciski kaut cik pareizāk uzrakstītais lūgums tādos gadījumos ir tikai pats par sevi saprotams un nekādu sevišķu ievērību nepelna. Un tādēļ vienīgais, kas tādos gadījumos gan pievērsīs sev ikkatra uzmanību, var būt tikai labs kaligrafisks rokraksts, kas mums, latviešiem, par nožēlošanu, gan vēl nav ikvienam iespējams, bet labas tradīcijas un solidu pamatu rakstīšanas darba vietās

vienmēr bijis un būs krietna un derīga darbinieka visdrošākā pazīme.

Rakstīšanas darbs kancelejās un kantoros ir amats, kura vienīgais attaisnojums var būt tikai labs rokraksts. Kas tas būtu par profesionālu rakstu darbinieku, kura rokraksts skaistuma un veiklības ziņā nav pārāks par neprofesionālo rakstītāju caurmēra rokrakstiem? Tādā rakstītājā mēs nevaram saskatīt sava aroda pratēju, — tas ir šaubīgs visdaris, kas nemaz vēl nav iemācījies pareizi rīkoties ar iekārotam amatam nepieciešamāko darba rīku — spalvu. Uzticēt tādām rakstītājam kādu labāku rakstīšanas darbu ir tikpat vieglprātīgi, kā pasūtīt zābakus kurpniekam, kas acīm redzot aplam rīkojas ar ilēnu un graizni, vai pasūtīt uzvalku tādām skroderim, kas vēl nav iemācījies kārtīgi pielietot šķēres un gludzelzi. Grāmatas un dokumenti, ko kanceļu un kantoru darbinieki ik dienas saraksta, nav tikai kaut kādas piezīmes vienīgi tai dienai, bet gan pasākuma augšanas un plaukšanas vēsture ieskatam un atskatam uz ilgiem gadiem. Un tādēļ tikai uzņēmumiem bez cienījamām tradīcijām var būt vienalga kā viņu grāmatas sarakstītas, kad tikai tas neko daudz nav maksājis. Turpreti labākas tradīcijas solida pasākuma vadītājam vienmēr būs ļoti nepatīkami uzšķirt lappusi, kas ar savu nemākulīgo un nedaiļo rokrakstu nodod liecību par to, ka te tiši vai netiši grēkots pret labu tikumu, stādot lētumu augstāk par labumu.

Arī privātā dzīvē nemākulīgs un neglīts rokraksts met ēnu uz rakstītāja spējām un krietnumu. Uz pirmatnēja veidojuma un negludas rakstības rokrakstu publika skatas kā uz rakstītāja paša vienpusīgas un rupjas dabas izteiksmi, kurpreti stiliski daiļu un tehniski veiklu rokrakstu uzskata par patīkama un centīga rakstura pazīmi. Un kaut gan patiesībā rokrakstu dažādaiz izveidojums gandrīz nekad nestāv tiešākā sakarā ar rakstītājiem dažādi iedzīmto karakteri, bet visvairāk ir tikai nepareizas burtnieciskas audzināšanas sekas, tad tomēr attiecībā uz tā sauktajiem 'dievdotiem' vai citādi kā 'pašaudzētiem' rokrakstiem tā spriest ne vienmēr būs aplam. Pareizi būs vismaz tas, ka cilvēkam, kas gribējis un arī pratis savā mūžā iegūt labu rokrakstu, ir vairāk laika vērtības un dzīves lietderības izpratnes nekā tam, kas to darīt nav gribējis, bet nositis savu laiku kulturai un

izglītībai par labu nekā nedarot. Labs rokraksts cilvēku dzīvē pārāk svarīga lieta, laitam līdzīga nevērība pret to varētu palikt nesodīta. Sava sliktā rokraksta nelāgo iespaidu apzinoties, dažs labs sliktā rakstītājs izvairas no sarakstīšanās pat ar vistuvākiem radiem un draugiem, bojājot tā savas labākās attiecības ar tiem un dažkārt zaudējot arī vienu otru patīkamāku izredzi nākotnē. Iegūstot vietu, kur nepieciešams labāks rokraksts, sliktā rakstītājs kautrējas rakstīt citiem skatoties. Tāpat arī mūsu kundzes un jaunkundzes, kas ar rakstīšanu mazāk nodarbinātas, neslēpj citiem tuvojoties tik daudz to, ko raksta, kā jo vairāk to, kā raksta. Bet viss tas ir tikai sods par to, ka šie rakstītāji nav savā laikā pacenkušies iemācīties to rakstīšanu, kuras dēļ nekam un nekad nav jākaunas — kaligrafisko.

Sievietēm kaligrafijas jautājums nebūt nav mazāk svarīgs kā vīriešiem. Drīzāk gan otrādi. Ne velti jau tautas dziesmas runā par sievietēm, un nevis vīriešiem, kā villainīšu rakstītājām. Cenšoties nostāties blakus vīriešiem it visās dzīves nozarēs, cīnoties par savu neatkarību un patstāvību un tā iekarojot arvien redzamāku stāvokli sabiedrībā un valsts dzīvē, sievietes nekādi nevar vairs iztikt ar to pašu, parasti stipri sīko un visai nevarīgo 'dāmu' rokrakstu, kāds tām pēc savas vārgākās konstitūcijas dabīgi iedzimts. Tām nu gribot negribot jāiegūst spēcīgāks un izturīgāks kaligrafisks rokraksts kādos labi nostādītos kaligrafijasursos. Un ja to darīt savā pēskolas laikā spiesti arī lielākā daļa vīriešu, tad sievietēm nedarīt to pašu nav nekāda attaisnojuma. Vīrieši, mācoties kaligrafiju, iegūst tikai izredzes uz vieglāku darbu un labāku tā atalgojumu, bet sievietes blakus tam arī vēl labāku gaumi un dziļāku izpratni tiem 'rakstiem', kas tām vajadzīgi rokdarbos. Kam gan pašzīmēts burts, monograma, ornaments vai vinjete nebūtu daudz mīļāki par šablonisko un dažkārt neciešami bezgaumīgo bodes darbu? Un tad vēl — sieviete kā māte un sava bērna pirmais un visuzticamākais skolotājs — vai tās svētākais pienākums nav mācēt skaisti rakstīt pašai, lai jau no sākta gala nostādītu savu bērnu rakstprasmi uz pareiziem pamatiem un vēlāk palīdzētu izkopt to līdz tai pilnībai, kas to vienīgi padara par visasāko ieroci dzīves cīņā? Taču jārēķinas ar to, ka sveši ļaudis, it sevišķi ja tie paši slikti raksta, par citu

cilvēku bērniem sevišķi nerūpēsies, bet pati jaunatne laba rokraksta svarīgumu savā dzīvē atzīst tikai pēc tam, kad par to jau smagi cietusi, būdama spiesta iestāties trūcīgi atalgotās vietinās, kuru darbs un apkārtnē neatbilst viņas izglītībai, ne tieksmēm. Cik dažai labai mātei tad jādzird sava vecumdienu prieka un atspaida smagā nopūta, ka viņas nezināšana rakstprasmē bijusi arī viņa nezināšana un ka tikai tādēļ tam tagad tik daudz neveiksmju un nepatīkšanas dzīvē.

Skaists rokraksts jeb — kā tagadējos apstākļos pareizāk sakāms — skaisti rokraksti kā kārtīgi mācītas totalās kaligrafijas dabīgās sekas, skatoties uz tiem mazāk no personīgi individualā viedokļa kā jo vairāk no sabiedriski vispārējā viedokļa, vispirmā kārtā nepieciešami skolotājiem. Rakstīšana ir viens no galvenākiem skolu mācības priekšmetiem, kas iet un kam ir jāiet visiem citiem skolu mācības priekšmetiem papriekšu, jo bez tā neviens cits priekšmets vēl nav kārtīgi mācāms, pareizi izprotāms, ne paliekami paturāms. Un tādēļ kaligrafijai skolās piegriežama vislielākā vērība nevien pēc viņas ārējā izskata, bet tāpat arī pēc tās iekšējā satura, jo patiesi daļus un veiklus rokrakstus māca tikai tā sauktā totalā kaligrafija, kam arī vispilnīgākā un racionalākā rakstu mācīšanas metode. Bet ko lai iesāk ar šo priekšmetu skolotājs, kas totalās kaligrafijas nosaukumu savā mūžā nekad nav dzirdējis, viņas rakstu nomenklaturu nepārredz un tās mācības metodiku nepārvalda? Tādam skolotājam vislabākā gadījumā var būt tikai kaut kāds „glītraksts“, kas dibinās vienīgi uz empirisku noskatīšanas un nekādas zinātniski pamatotas rakstu mācīšanas normas nepazīst. Sakarā ar to viņam ir tikai kaut kāds vienvienīgs rokraksta veids, kas ilgāk lietots galīgi „izrakstījis“ un kā paraugs un priekšzīme skolniekiem nevar noderēt. Tāda veida rokraksti var tikai skubināt skolniekus sačukstēt: „Lūk, kā viņš pats mocas!“ — un tādas sačukstēšanas sekas tad nav vis daļi un veikli rokraksti skolās, bet gan bezgalīgs tādas skolas un skolotāja cieņas sabrukums. Protams, ka ciest no tādiem apstākļiem visvairāk dabū paši skolnieki, bet to grozīt tie tomēr bezspēcīgi, ja skolotājs, citus mācīt gribēdams, pats neko vairs piemācīties nevēlas.

Līdzīgs sliktrakstītājam skolotājam ir nekaligrafs gramatvedis. Arī tam kā kantora vai kancelejas redzamākā amata nesējam uzticēta iespējami labākas priekšzīmes došana

citiem darbiniekiem. Bet cik priekšzīmīgs gan var būt tāds grāmatvedis, kas pārējo kantora vai kanceļijas darbinieku vadīšanu uzņēmies ar slihta rokraksta palīdzību? Tāds grāmatvedis taču nevedīs grāmatas veikli un daiļi pats, ne arī varēs pamudināt uz to citus. Un tādēļ tad arī saprātīgi savu pasākumu vadītāji vienmēr rūpīgi skatas uz to, lai pieņemot grāmatvedi, neieceltu buku par dārznieku. Nav jāaizmirst, ka bilancspējīga grāmatvedība tagad nav it nekāds brīnums pat diezgan mēreni inteligentā pasākumā un ka tādēļ veiklā un daiļā rokrakstā sarakstītas grāmatas un dokumenti ikkatram krietnākam pasākuma vadītājam vienmēr būs vairāk vērtēs, nekā tikai gudri studēta galva uz cita kamiešiem.

Trešā profesionālu šķira, kas tikai ar labu rakstprasmi pareizi novērtējama un godam stāv savā vietā, ir dažādie zīmētāji. Ar zīmējumu uz visciešāko saistīts laba stila un izkoptas tehnikas uzraksts, bez kura zīmējums nav pilnīgs, ne pareizi izprotams. Bet kādus stilistiski pareizus un tehniski veiklus uzrakstus gan var dot zīmētāji, kam nav vajadzīgo zināšanu kaligrafijā? Viņu vienīgais mākslas rokraksts ir šabloniskais „siekstraksts“, kam nav nekādas kaligrafiskas cēlonības, nekāda burtnieciska skaistuma un nekādas rakstprasmiskas veiksmes, par iemācīšanās metodiskumu un pielietošanas vispusību jau nemaz nerunājot. Cik šis „siekstraksts“ tālu no tā, ko labas grafiskas gaumes cilvēks no sevis un citiem rakstībā drīkst sagaidīt, to redzam nevien dažādos laikrakstu sludinājumos, uz izkārtņēm, bet dažkārt arī daudzu mērnieku, inženieru un arhitektu planos. Bet viss tas nav tādas vērtības, par kurām mēs varētu būt droši, ka uz tām ar lepnumu noskatīsies arī mūsu nākamās paaudzes.

Nav diezgan augstas burtnieciskas vērtības arī tās grāmatas un citas drukas lietas, kādas mums tagad izgatavo un apgādā grāmatnieki, kam nav vajadzīgās rakstprasmiskās izglītības. Totalās kaligrafijas atzinums par tādām grāmatām nevar būt citāds, kā tikai asi nosodošs. Nekas tā neizplata tautā burtniecisku bezgaumību, neracionalus rakstīšanas paņēmienus un sliktus tās ieradumus, kā kaligrafiski nelietderīgiem tipiem nodrukātas grāmatas un citas dienišķo vajadzību drukas lietas. Tās pavedina tautu meklēt grāmatās tikai valodu un atņemt tai iespēju redzēt, ka patiesībā grāmata vispirmā kārtā sastāv no burtiem,

kuru kaligrafiski pareizais veidojums ir vienīgais, kas nenotulina mūsu burtniecisko gaumi un nebojā arī mūsu citādi labākos rakstīšanas darba tikumus. Ar sevišķu uzsvāri tas sakāms par mūsu tagadējām skolu grāmatām, un, ja mēs pie tādas viņu drukāšanas joprojam paliksim, tad arī mūsu nākamā paaudzē rakstprasmiskās zināšanas un māka vēl nesānīs to patstāvību un apzinātību, ar kādām jau tagad var lepoties dažāda labā cīta Eiropas tauta. —

Šie norādījumi raksturo daļu to iemeslu, kuru dēļ mums par kaligrafiju turpmāk jārūpējas daudz vairāk, nekā to esam darijuši līdz šim. —

„Sliktis rokraksts ir rakstprasmes tuvākas nepazīšanas, dažreiz arī aplamas iedomības un palaikam nelietderīgu rakstības ieradumu slimība, dēļ kuras ārstēšanas mums jāgriežas pie šīs prasmes specialista — kaligrafa.“

A.

Rakstprasmes būtība.

1. Raksts un runa.

„Runāt — sudrabs, rakstīt — zelts.“

Cilvēkus no dzīvniekiem nešķir mīesa, to dara gars. Šā gara parādības ir cilvēku mērķtiecīgā domāšana un prasme — darīt šo domāšanu zinamu citiem ar dažādu savstarpīgas saprašanās līdzekļu palīdzību.

Pilnīgākie un visvairāk lietotie cilvēku savstarpīgas saprašanās līdzekļi ir runāšana un rakstīšana. Kurš no tiem vērtīgāks, grūti pateikt. Runāšana šķiet vienkāršāka — drīzāk izprotama un vieglāk lietojama. Rakstīšana liekas sarežģītāka — ilgāk mācama un tikai iemācītiem lietojama. Bet abu šo līdzekļu salīdzinājums pēc viņu noderības cilvēku garīgās dzīves tapšanā, tomēr dod zinamas priekšrocības rakstīšanai. Runātais nav pasargāts no sagrozījumiem un drīz aizmirstas, kurpreti rakstītais ir negrozams un tādā veidā var uzglabāties gadu tūkstošiem. Bet tas jau ir ļoti daudz, ja ņemam vērā to, ka viss tas, ko saucam par civilizāciju un kulturu, nav nekas cits, kā tikai saprātīga nākamo paaudžu garīgās dzīves tālāk būvēšanās uz labākajiem senāko paaudžu sasniegumiem šai ziņā, kurus vispilnīgāk uzglabāt un visdrošāk atstāstīt var tikai raksts.

Uz šiem pamatiem nostājoties, rakstprasmē savā augstākā nozīmē uzskatāma par cilvēku garīgās dzīves nesēju un devēju, bet savā dienīšķajā nozīmē ir saprašanās līdzeklis tāpat kā valoda.

Kad cilvēks dzīvo viens par sevi un ar citiem cilvēkiem nekādas kopējas darīšanas neved, tad viņam runāšana, rakstīšana, ne arī cits kāds savstarpīgas saprašanās līdzeklis nav vajadzīgi, — tad viņš iztiek viens ar sevi un mācas tikai

no dabas. Bet viss tas, kam runāšana, rakstīšana un citi saprašanās līdzekļi visvairāk noder, ir nepieciešams sabiedrībai un valstij, kas bez tā nemaz nevar pastāvēt. Un tādēļ tad arī nevar rakstu mācīšanos vai nemācīšanos atstāt ikkatra cilvēka paša patīkai, bet tā ir jāpadara nekam neapejama ikvienam obligatoriskā skolā. Bet tādā kārtā tad rakstu mācīšana kļūst arī vien no visraksturīgākiem skolu mācības priekšmetiem, ar kuru savā mūžā nodarboties tagad nekam vairs nav izbēgams.

Saprašanās līdzekļu savdabība, kā zināms, ir tā, ka tos pareizi un bez liekām grūtībām lietot varam tikai tad, kad mums ir iespējami vienādākas zināšanas par to likumību, kas mums šos līdzekļus vienīgi saprotamus dara. Lai par šo likumību kaut apmēram ko nojaustu, ir pietiekama mūsu dieniskā pieredze jeb prakse. Bet lai šo likumību pārvaldītu apzināti, ir nepieciešams iepazīties ar viņas zinātnisko iztīrījumu jeb teoriju: runāšanai — gramatikā, rakstīšanai — kaligrafijā. Izsakot šo divu svešvārdu pamatjēgu latviski, dabūjam „valodas mācību” un „rakstu mācību”, tas ir — divas vienotrai ļoti tuvu stāvošas un vienlīdz augsti cilvēku dzīvē cienjamas zinības.

Vēloties pacelt un uzturēt savu rakstu mācību tikpat augstā izkoptības līmenī, kāds tas ir mūsu valodas mācībai, mums par šīm divi zinībām jā rūpējas iespējami vienlīdzīgāk, nedodot tām it nekādas priekšrocības vienai pret otru. Šā noteikuma pārbaudes mēraukla palaikam ir ortografija jeb pareizrakstības mācība, pie kam šī pareizrakstība nav viskaut kāds vienpusīgs un nenovēršams gramatikas diktats kaligrafijai, bet gan tikai saprātīgs un ļoti miermīlīgs kompromiss starp tām. Gramatikai mēs gan varam atļaut prasīt visu to, kas tai rakstībā šķiet vēlams, lai lasītājs cik vien droši iespējams varētu saskatīt uzrakstītajā izteikt gribēto jēgu. Bet noteikt galīgi, vai tas ar gramatikas iecerētiem līdzekļiem ir arī rakstprasmiski lietderīgi panākams, var tikai kaligrafija. Gatavais raksts, kādam ortografijas mācība vienīgi domāta pielietojama, ir redzes priekšmets un tā lasīšanu veic mūsu acs. Analizēt šo procesu ir samērā viegli un to var izdarīt arī speciālists gramatiķis. Bet ar to vien nav vēl izsmelts jautājums par raksta tapšanu, ko veic mūsu roka, tās burtnieciskā biomechanika un ar to saistītā mūsu

ķermeņa kustību maņa. Šīs rīcības analizēt jau ir daudz grūtāk un tādēļ par tām pienācīgi interesēties var vēl tikai speciālists kaligrafs un nevis gramatiķis. Pēdējam vistuvāk stāv vienīgi jautājums par to, kā attiecīgā skanzīme, lasīta koprakstā, atskan dzirdētāja ausī. Bet ausīm rakstu tapšanā nekad nav bijis un nebūs kaut kāda nozīme tādēļ, ka rakstprasme tikpat labi vas pastāvēt bez tām kā ar tām. Un tādēļ tautas, kas, savu pareizrakstību nosakot, negrib šo pienākuma divpusību rakstībā ievērot, nevien lielā mērā pasliktina savas rakstīt spējas, bet nekad netiek godam galā arī ar savu ortografiju.

Arī mūsu jaunā „švīkiņu” ortografija liekas pieram pie tādas būtības nevēlamām vienpusībām, jo salīdzinot mūsu tagadējos ikdienas rokrakstus, kas rakstīti jaunajā ortografijā, ar senāko tautas darbinieku rokrakstiem, kas rakstīti vecajā ortografijā, pēdējo tekošības un labas alamsības grāds ir nesalīdzināmi augstāks nekā tagadējo. Un tas tikai tādēļ, ka arī mēs tagad visvairāk kultivējam runāšanu uz rakstīšanas rēķina.

Runas un raksta savstarpējās attiecības un viņu kopējo ietekmi uz cilvēku garīgās dzīves tapšanu un izveidošanos sīkāk iztīrājot, modernā rakstprasmes zinātne ieteic ņemt vērā vēl sekojošus faktus.

Runāšana, kā cilvēka spēja — darīt savas domas un vēlēšanās zināmas citiem cilvēkiem ar noteiktas secības balss skaņu palīdzību, neapšaubāmi ir viens no visredzamākiem līdzekļiem, kas cilvēkam devis iespēju samērā ātri izkļūt no tās tīri kustoniskās dzīves, kādu tam droši vien nācas vest savā pirmatnē. Un ja šis līdzeklis no vienas puses ir pierādījums vairāk vai mazāk apzinātai domāšanai, bet no otras puses arī šādai domāšanai nepieciešamais tālāk izkoptības un izsmalcinātības pamats, tad ar tādām atziņām runāšanas ne mazā nozīme cilvēku garīgās dzīves tapšanā un izveidošanā jau būs pietiekami vispusīgi un izsmeloši raksturota.

Ne tikpat lēti šāda skaidrība iegūstama attiecībā uz rakstīšanu. Te jau jāņem vērā tas apstāklis, ka ikkatras cilvēcīgas kulturas tapšana un izveidošanās pamatojas un balstas vispirmā kārtā uz senāko paaudžu pieredzes un atziņām šai ziņā, un ka tās var būt derīgas un nest savu svētību nākamām paaudzēm tikai tad, kad tās iespējams droši uzkrāt un nesa-

grozīti no vienas paaudzes uz otru pārnest, kā to var izdarīt tikai raksts. Bet tāds ieskats, kā jau teikts, nestāv parastajam caurmēra vērotājam tikpat tuvu, cik viegli tam sasniedzami attiecīgie slēdzieni par runāšanu. Un tādēļ tad arī vispārībā par rakstīšanu nekad nav bijis un nav arī joprojam tādas pat skaidrības, kāda tā parasti bijusi un ir par runāšanu.

Runātmāka ir visas cilvēces kopīpašums. Nav tautas, kam vispār nekādas valodas nebūtu un ja dažkārt pat viena otra kulturali gandrīz nekā vēl nesasniegusi mežonģtauta var uzrādīt visai augsti izkoptu runātmāku, tad atrast to pašu arī rakstībā, pie necivilizētām tautām gan nekad nav bijis iespējams. Ir ļoti daudz tautu, kas līdz kaut kādai rakstprasmei šā vārda īstenajā nozīmē nekad nav tikušas un viņu nevērtīgā kultūra tad arī ir visspilgtākais pierādījums tās sadarbības nepieciešamībai, kādai kulturu tapšanā jāpastāv starp runāšanu un rakstīšanu.

Runas un raksta sadarbībā cilvēku garīgās dzīves tapšanā ir daudz vienādības, bet tāpat arī diezgan daudz dažādības. Vienādība pastāv galvenokārt šo divu prasmju mērķos: — abas tās ir saprašanās līdzekļi, kas varējuši rasties un izkopties tikai sabiedrībā un abu nolūks nav nekas cits, kā pārnest dažādus apziņas saturus no viena individa uz otru. Bet veids un apstākļi, kādos šī apziņas saturu pārņemšana noris vienā un otrā gadījumā, ne reti padara runāšanu un rakstīšanu visai tālejoši dažādas. Piemēram, — runātais vārds gan ir spējīgs pārnest apziņas saturus no viena cilvēka uz otru un tā garīgi ietekmēt klausītājus, kas to patlaban dzird. Tomēr tā izskaņa vienmēr ir pārāk strauja un īslaicīga, lai sacītais varētu vārdu pa vārdam palikt klausītāju atmiņā, un pārāk nesaistoša, lai tas savā atstāstījumā nevarētu tikt sagrozīts. Un tādēļ valodas diezgan viegli paustā doma varēja kļūt paliekama un negrozīga tikai no tā brīža, kad runātais vārds kļuva iemiesojams rakstā. Un tikai tad arī tās ietekme vairs nebija aprobežota uz nejauši klāt esošiem klausītājiem vien, bet varēja kļūt pietama ikvienam, kas prot lasīt rakstu.

Uzrakstītā vārda iespaidīgākai izpausmei kā laikā tā telpā ir nenoliedzami lielas priekšrocības pret runātā vārda īslaicību un klausītāju auditorijas šaurāko apjomu.

Runātais vārds parasti aizrauj uz varonību un upuriem personīgi tikai nedaudzus un šī aizraušanās palaikam ir tikai īslaicīga, pakāpeniski atslābstoša. Turpreti uzrakstītais savas ietekmes pirmatnējo sparū un dedzību nekad nezaudē, un ja tas kādas tautas dzīvei un darbam zināmu virzienu reiz devis, tad tas pie tā arī negrozīgi paliek, — to var atmest, bet to nevar padarīt nebijušu vai arī citādi kā domātu. Un tas, lūk, rada to apstākli, ka patiesi viengabalaina, ikkatrā sirdī tāpat izjusta, stipra un nesatricinama savas tautas nacionalā apziņa var iemānot tikai tur, kur atrodama krietnas tradīcijas un laba tikuma apgarota burtniecība, kas nav saprotama kā tikai mutes vārdiem vien cildinama pagātnes jausma, bet gan kā ikvienam lasama rakstos kalta tagadnes ticība.

Ko tādas, galvenokārt rakstītā vārda darinātas, nacionalā apziņas spēj tautām dot, to jo spilgti redzam no šādiem piemēriem. Bezburtnieciskie Afrikas nēģeri un Amerikas indijāņi saskaldījušies daudzās sīkās un vissīkākās ciltiņās, kas viena ar otru negrib saprasties un tādēļ nekādai kopējai domai uz kaut ko diženu un cēlu nav pietamas. Visumā to gan būtu daudzi miljoni, kas savā vienotībā spētu darīt brīnumus, bet tos, diemžēl, nevieno labas rakstprasmes atbalstītas tradīcijas. Turpreti rakstīšanu vienmēr cītīgi piekopusīe arabi, kaut gan arī no neskaitamām atsevišķām ciltīm sastāvoši, kas ne vienmēr savā starpā vienprātīgas dzīves sīkākos jautājumos, tomēr ir savas nacionalās dzīves jautājumos citu tautu starpā vienmēr nelokami saskaņoti. Šāds stāvoklis ir arābu jau labi sen ļoti augsti izkoptās rakstprasmes dabīgās sekas un to pašu mēs varam sacīt arī par patreizējo nacionalisma uzplūdumu Ķīnā. Arī no pretējās puses mūsu atziņu, ka labi koptā un tālu izplatītā rakstprasmē iespējams ieguldīt ļoti lielas nacionalas un etiskas vērtības, apstiprina tie citu tautu iekarotāji un apspiedēji, kas, gribēdami apspiežamo tautu īpatnējo kulturu un nacionalo vienprātību jo drīzāk nomākt, vispirmā kārtā ķērušies pie šo tautu koptās rakstprasmes grozīšanas vai galīgas aizliegšanas.

Kad cilvēks savu valodu, kas parasti skar tā dzirdi it kā garāmejot, var padarīt ilgstoši skatamu arī savai acij rakstā, tad viņš mācas pazīt savu izteiksmi divkārši — kā s k a ņ u

un kā burtu, pie kam viņa saprāts nekādi nevar apmierināties neizzinājies, kas tad īsti dod pārsteidzošo iespēju izteikt valodu tikpat labi runā kā rakstā. Un tas viņu drīz vien noved pie tādas savas valodas sastāva un uzbūves izpētīšanas, kāda tā bez šīs 'tāpatības divdabības' nekad nebūtu iedomājama. Ortografijas likumi nav vecāki par gramatiku, bet gramatika varēja rasties tikai pēc tam, kad cilvēkiem jau bija raksts, kas valodā esošo un nepieciešamo bieži vien parāda mūsu acīm pavisam citādu, nekā to spēj uztvert tikai ausis vienas pašas. Kādas īsti skaņas dzirdamas vārdos stabs (staps), gods (gots), žogs (žoks) u. t. t., to izšķir tikai raksts.

Šīs studijas uzmanīgāk turpinot, runātājam rodas atziņa, ka viņš savu valodu pietiekami rūpīgi un pienācīgi apvaldīti lieto tikai nedaudzos šķietami visvarīgākos gadījumos, bet citādi ļauj tai visu vaļu atbilstīgi savam individualajam temperamentam un citām personīgām īpašībām. Turpreti rakstamā valoda vienmēr prasa uzmanīt tikpat labi dzirdamās kā redzamās izteiksmes vispārpieņemto pareizību un saprātību. Sakarā ar to tad tautām, kas daudz un labi raksta, izkopjas sava īpaša 'rakstu valoda', kas nevien lielā mērā paplašina un izsmalcina attiecīgo tautu oficiālo izteiksmi, bet tāpat arī viņu mentalitāti vispār. It sevišķi spilgti šādas rakstu valodas iecienītība un sekas vērojamas pie vairākām Rītaizijas tautām, piemēram, ķīniešiem, japāņiem, tamiļiem u. c.

Protams, ka raksta visiespaidīgākā ietekme uz runājamo valodu panākama tikai tur, kur rakstīšanu kā obligatorisku mācības priekšmetu atbalsta arī skolas. Tur tad vēlmais valodnieciskās izteiksmes veids nevien ātrāk pieņemas plašumā un izsmalcinātībā, bet tāpat kļūst arī vispārīgāks un tradicionāli paliekamāks. Kur tas tā ir, piem. Eiropā, tur tad arī runājamo valodu izteiksmes veidi un atsevišķo vārdu nozīme nemainas tikpat strauji, kā tas notiek bezburtnieciskajās Azijas un Amerikas tautu valodās, kur bieži vien iepriekšējā paaudze nekādi vairs nevar saprasties ar nākamo. Tādam stāvoklim izbēgt iespējams tikai tad, kad tauta jo biežāk savu valodu var skatīt rakstos.

Ieterpjoties rakstā, runājamā valoda gūst veselu rindu jaunu mērķu un uzdevumu. Tā gan zaudē pie tam savu dzirdamību, tās izskaņas nokrāsu dažā-

dību un savu aizrautīgi tiešo ietekmi uz klausītāju, kļūst vienkāršāka, mazāk spēja un vairāk abstrakta, bet totiesu arī nesalīdzinami lielākas intensīvitātes nekā tikai runāta. Iespēja, uzrakstīto ikkuru brīdi pārvērst domātā, padara rakstu par zināšanu uzkrājēju, kas spēj atvietot atmiņu. It sevišķi svarīga tāda raksta būtība ir mūsdienu citādi gandrīz nemaz vairs nepārredzamajam zinātņū un prasmju daudzumam un dažādībai. Tomēr — arī šādai atmiņas emancipācijai ir savas ēnas puses: — palaišanās uz rakstiem un kaislīga to lasīšana bez īpašas cenšanās paturēt no izlasītā kaut ko uz mūžu, nevis vairs atslogo mūsu atmiņu no pārmērības, bet gan jau diezgan manami novājina un paviršina tās mūsu spējas, kādas mums atminēšanās nolūkiem dabas dotas. Šo patiesību pazina jau senie ēģiptieši, kuru mitos atrodams nostāsts, ka dievs Amons pārmetis Totam, ka tas lielā mērā palīdzējis cilvēkiem sabojāt savu atmiņu, izgudrojot tiem rakstu. Tādos pat ieskatos šķiet bijis arī Cezars, slavējot ķeltu spējas uzteikt savas ticības visai plašos pamata noteikumus vienīgi no galvas. Neievērojams nav arī tas apstāklis, ka bezburtniecisko tautu ģeoloģiskā un vēsturiskā atminēšanās sniedzas daudz tālāk atpakaļ pagātnē un ir pie tam daudz skaidrāka un vispusīgāka nekā tas mums tagad iespējams.

Bet, ja arī daudzrakstība un daudzlasība mūsu atmiņai atņēmusi tās pirmatnējo spēku un svaigumu, tad totiesu tās atkal devušas iespēju pasargāt mūsu atmiņu no pārslogošanas ar neskaitamiem tūkstošiem atsevišķu dzīves sīkumu, kas tagad mainas vai tīri kinematografiskā ātrumā. Visu to mēs tagad varam, sava gara un atmiņas koncentrāciju daudz neklieidējot, uzticēt rakstiem līdz tam laikam, kad mums tas būs patiesi vajadzīgs un kad mēs ar to varēsīm nodarboties nopietnāk. Mūsu bibliotēkas, ko tagad tik cītīgi apgādājam grāmatām, ir domu un atziņu krātuves, kas mums ikkuru brīdi grib būt palīdzīgas savas atmiņas atsvaidzināšanai un papildināšanai ikkatrā dzīves nozarē.

Runāšanu un rakstīšanu sīkāk salīdzinot, nedrīkštam aizmirst arī to patiesību, ka valodu attēlojošais raksts tomēr nav „nošu raksts”, kas attēlo muziku. Tādai vajadzībai mūsu alfabets nemaz nav domāts un tādēļ tādas prasības arī nevar pildīt. Ir aplam prasīt no mūsu parastā ikdienas rokraksta, lai tas ikkatru valodas skaņu un balss uzsvāru mācētu un spētu

izteikt gluži tāpat, kā to nupat darijis nejaušais runātājs. Šim runātājam var būt tādas valodas un tās izteikšanas savdabības, kādas tāpat atkārtot nemaz nav vēlams. It sevišķi praktiskās ikdienas rakstā tāda prasība būtu galīgs absurds, kas nemaz vairs neļauj rakstīšanu ņemt nopietni. Un tādēļ tad arī mūsu dienišķās rakstīšanas vispār pieņemtais standarts neprasa nekā vairāk, kā tikai tā valodas caurmēra attēlošanu, kas mums bez sevišķa patosa ir pietiekams diezgan, lai iespējami nepārprotamāk atkārtotu izteikt gribēto. Bet viss, kas pāri tam, ir rakstībā no ļauna un var tās racionalu pielietošanu tikai apgrūtināt un pasliktināt. Nav jāaizmirst, ka rakstīšana ir rokas darbs, kam jau pašam par sevi ir savas īpašas prasības, kuru neievērošana to var padarīt nederīgu un neiespējamu. Un tādēļ ikviens jauns uzdevums arī rakstībā prasa savu īpašu līdzekli, kas tā specifiskās prasības spētu papildīt ar sev īpatnējo būtību. Bet ja mēs līdz ar jauno uzdevumu nezinām tādu līdzekli uzrādīt, tad ir labāk atstāt lietu pa vecam, lai tīšu prātu nesamaitātu vēl to pašu, kas tajā joprojam bija labs un neatmetams. Rakstībā mums ar to it sevišķi jāuzmanas, jo — pirmkārt — tā ir vairāk vai mazāk starptautiska, ne katram uz savu galvu vien grozama, un — otrkārt — tā pret dažādām pārspīlētām un neracionalām piedevām ir tikpat jūtīga, kā laba valoda pret atsevišķu skaņu pārāk savdabīgu izrunu. Pārspīlēti runājot, bojājam savu balsi, bet neracionali rakstot, bojājam savas rakstīt spējas.

Zināšanas, ko par kādu valodu gūstam tikai no lasīšanas, nedzirdot to arī runājam, palaikam ir ļoti relatīvas. Bet taisni šis apstāklis noderējis par iemeslu tam, ka valodu pētīšana kļuvusi arvien jo neatlaidīgāka jaunu ceļu un līdzekļu meklēšanā kā šo trūkumu novērst. Ar asprātīgu kombināciju un slēdzienu palīdzību attiecībā uz pastāvošo valodu radniecību, valodu pētniecībai izdevies atšifrēt nevien daudzu līdz tam nesalassamu rakstu pareizlasību, bet tāpat arī ar diezgan lielu pareizību atjaunot vairāku tagad vairs nelietotu valodu izrunu. Seno ēģiptiešu hieroglifus, kas mums vēl simts gadu atpakaļ šķita zīmējumi bez kāda satura, daži no mums tagad lasa tikpat droši kā savu mātes valodu. Tāpat tas patreiz jau ir arī ar seno sumeru, babiloniešu-asiriešu, senpersu, elamitu, hetitu u. c. va-

lodās saliktiem ķīļu rakstiem, kas viss jo lielā mērā veicinājis nevien mūsu zināšanas par orienta kulturalo un civilizatorisko ietekmi uz oksidentu, bet tāpat paplašinājis arī mūsu izpratni valodu tapšanā un pārvērtībās vispār.

Roku rokā ar valodniecības vēsturi gājusi arī rakstprasmes cēloņu un būtības izpētīšana. Atšifrējuši seno ēģiptiešu hieroglifiku un ķīļu rakstus, piegriezamiem seno fenīķiešu rakstības cēloņiem un izplatībai, cēlām gaismā izrakteņus, kas atklāja vēl dažas sen aizmirstas valodas, kam bijusi sava īpatnēja rakstība, un tā esam ar savām burtniecību studijām izzinājuši daudz tādu senlaiku gara noslēpumu, kas mums citādi būtu palikuši mūžam nepieietami.

Beidzot jāsaka vēl, ka māka rakstīt nav „izgudrojums”, kas kādreiz kaut kur radusies piepeži kādas atsevišķas personas izdomāta. Māka rakstīt, gluži tāpat kā valoda, prasa savam cēlonim zinamus iemeslus, kas izriet no dzīves vajadzībām, kuras savukārt noteic apstākļi, kādos katra atsevišķa rakstītāja tauta katrreiz atrodas. Lai sāktu rakstīt, tautām nav vajadzīga nekāda palīdzība no ārienes, — tās to atrod un iemācas pašas no sevis, tiklīdz viņu kulturalais un civilizatoriskais līmenis tiktāl cēlies. To pierāda Afrikas, Azijas un Amerikas sentautas, kuru kontinentus šķir ūdens un milzīgi atstatumi, kāmēr rakstprasme tur tomēr pastāvējusi kopš neiedomajamiem senlaikiem, izkopjoties pilnīgi patstāvīgi turpat uz vietām. Bet ja mūsu rakstprasme kaut kur un kaut kad grozījies savā ārējā formā, tad atkal tikai to pašu iemeslu dēļ, kas pārgrozības un progresu izsauc arī valodā, proti — izsmalcinātāka vienkāršība, pilnīgāka lietderība un vispusīgāks daiļums. —

2. Lasīšana un rakstīšana.

„Nav cilvēka, kas skaisti rakstīt nevēlētos, ja vien zinātu, kā tas viņam iespējams.“

Ar vārdu „raksts“ apzīmējam burtniecības redzamo materiālu. Bet ar vārdu „burtniecība“ apzīmējam māku rakstus lasīt un rakstīt, t. i. alfabētismu kā pretstatu analfabetismam, krieviski — gramotnostj.

Burtniecība ir prasme — attēlot valodu noteikta veidojuma grafiskās zīmēs. Šajā definīcijā: cēloniskais materials — grafiska zīme, prasmiskais saturs — noteikts veidojums, lietišķais mērķis — attēlot valodu.

Burtniecībai īpatnējās grafiskās zīmes ar noteiktu veidojumu saucam par „burtiem“. Visu mūsu valodas rakstiskajai izteikšanai vajadzīgo burtu sakopojumu zināmā kārtībā saucam par „alfabetu“. Bet alfabeta pielietošana burtnieciskām vajadzībām prasa no mums divas rīcības: burtu lasīšanu un burtu rakstīšanu.

Burtu lasīšana parasti notiek ar redzes prāta palīdzību: — apskatot burtus, mūsu acs uzņem viņu veidojuma iespaidu un novada to tālāk pa mūsu būtības iekšējo šiem jeb centripetāliem ceļiem uz tiem smadzeņu centriem, kas tādus iespaidus pārvērš priekšstatos un nogulda mūsu apziņā kā pārdzīvojumus, zināšanas un prasmes turpmākām vajadzībām. Šo norisi burtniecības psiholoģijā sauc par „translaciju“, t. i. nezinātā pāreju apzinātā, un viņas uzdevums ir burtniecisko priekšstatību uztvērt.

Burtu rakstīšana balstas galvenokārt uz tautas: — mūsu atdarināšanas dziņa, kāda iekšēja vai ārēja iemesla ierosināta, ar atmiņas un uzmanības palīdzību uzmeklē mūsu apziņā esošo burtniecisko priekšstatu, noņem no tā zināmu līdzību un novada to pa mūsu būtības ārējo šiem jeb centrifugāliem ceļiem līdz rokas pirkstu galiem, kuri tad ar attiecīgo rakstāmriku starpniecību to novieto aprakstamā laukumā. Šo norisi burtniecības psiholoģijā sauc par „transferāciju“, t. i. apzinātā pārņemšanu uz nezinātāju, un viņas uzdevums ir burtniecisko priekšstatību raidīt.

Apskatīto burtu radīto priekšstatu lielākas vienkāršības un labākas raksturības dēļ saucam par „grafemu“. Grafema ir redzētā alfabeta attēls mūsu apziņā un tādus attēlus jeb grafemas mūsu apziņa var uzņemt vairākas, pie kam tās var būt tikai translātivas — vienīgi lasīšanai derīgas, kā arī transferātivas — bez tam vēl arī rakstīšanai piemērotas. Cilvēkus, kam nav nekādas grafemas, saucam par „bezburtniekiem“ (analfabeti, krieviski — negramotnīje); cilvēkus, kas šo to gan lasa, bet rakstīt neprot, saucam par „pusburtniekiem“ (krieviski — polugramotnīje);

un cilvēkus, kas burtus tikpat labi lasa kā raksta — par „pilnburtniekiem“ vai vienkārši par „burtniekiem“ (krieviski — gramotņije).

Starpība starp pusburtnieku tikai translātējošām grafemām un pilnburtnieku arī vēl transferējošām grafemām ir tā, ka pirmējās ir uzziņas jeb percepcijas dotas, kurpreti otrējās prasa izziņu jeb apercepciju. Percepcija burtniecībā nodarbina vienīgi mūsu translātīvos uztveres organus un tādēļ ir tikai iekšējoši radoša, lasoša. Turpreti apercepcija burtniecībā nodarbina visvairāk mūsu transferatīvās raidīšanas organus un tādēļ ir ārejoši radoša, rakstoša. Tāpat mūsu burtnieciski perceptīvā doma nodarbojas tikai ar burtu veidojuma ārējās formas translātīvo analīzi tikdaudz, cik tas nepieciešams mūsu acij, lai atšķirtu vienu burtu no otra. Turpreti burtnieciski aperceptīvā doma nodarbojas ar burtu veidošanas iekšējā satura noteikumiem, kas nepieciešami raksta transferatīvai sintezei mūsu kārtīgajā rokas darbā.

Burtniecība vienmēr ir visvairāk rokas darbs. Arī drukas un citu mašīnu rakstos nav burta, kas nebūtu vispirmā kārtā ar roku uzrakstīts. Un tādēļ mēs it pareizi esam definējuši, ka burtniecības un līdz ar to arī ikkatras rakstu mācības gala mērķis ir māka — attēlot valodu burtos, kas ar paša burtniekotāja roku uzrakstīti. Bet kamēr viņš to pats vēl neprot, tikmēr tas arī vēl nezpēj burtniecības gala mērķi piepildīt un nav burtnieks šā vārda īstenajā nozīmē. To zinot, labs rakstīt mācības skolotājs, kas savus pienākumus ņem nopietni un vēl pats no savas bērnības atminas, cik bezgala grūta tādā vecumā ir burtnieciski aperceptīvā domāšana, kas pilnburtnieka tapšanai absolūti neapejama, darīs visu, lai saviem audzēkņiem uzrādāmo alfabētu pasniegtu tik translātīvi vienkāršu un tik transferatīvi tiešu, ka tas tūlīn skar mācekļu atdarināšanas dziņu, kas tos vienīgi var pamudināt uz pilnburtniecību, t. i. tūlītēju burtu rakstīšanu ar paša roku.

Bet tas nav panākams tā, kā mēs to tagad darām — mācot saviem ābecniekiem vispirms drukas raksta lasīšanu, jo drukas raksts ir pavisam citādu mērķu un noderības līdzeklis nekā rokas raksts. Tas domāts un darināts vienīgi mašīnām, kuru tehnika, diemžēl, prasījusi tādu rokas raksta burtu veidojuma papildināšanu ar dažādām

zīmēt mākslas piedevām, ka to grafema nu ar roku vien rakstot, nekādi nav vairs pareizi atdarinama. Tāds drukas raksts gan dod vēl perceptīvi lasošo pusburtnieku grafemu, bet tās pārejai a perceptīvi rakstošā pilnburtnieku grafemā, skolnieku atdarināšanas dziņa pretojas ar visu tādas rīcības nelietderību noģiedošo sparū. Un tādēļ mēs, pieaugušie, kas tak arī nerakstam tā kā drukāts, uzspiezdami savai jaunatnei vispirms drukas raksta grafemu, piekrāpjam to kā ar viltotu n a u d u: — tā gan var paņemt to pie sevis, translātēt, bet nevar dot tālāk citiem, transferēt.

Mūsdienu burtniecības pamats, uz kura uzbūvēts arī viss pārējais šā laikmeta burtniecībā esošais un nepieciešamais, nav vis drukas raksts, kas tikai rokas raksta bezjēdzīgs sagrozījums, bet gan pats rokas raksts, kā tas tādai vajadzībai radies jau senajā Romā un vienmēr pastāvējis visu tautu rakstībā līdz pat mūsu dienām. Un tādēļ mums, ja negribam savas jaunatnes burtniecisko gaumi un dabiski izcilās rakstīt spējas tīšu prātu mazināt un sabojāt, ir jā s ā k sava rakstu mācīšana nevis ar drukas raksta lasīšanu, bet gan tikai ar rokas raksta rakstīšanu, kurai lasīšana, kā zināms, iet līdzī pati no sevis kā rakstāmo burtu nosaukumi. Ko cilvēks prot uzrakstīt, to viņš māk arī lasīt. Nav pierādījumu, ka tas tā nebūtu, jo līdz XV gadsimta vidum, kamēr mums drukas raksta un viņā iespiestu ābeču nebija, rakstu mācīšana citādi nemaz nebija iespējama, kā tikai sākot to ar rakstīšanu, un tādas mācības panākumi joprojam stāv mūsu priekšā nekādi vēl nepārspēti.

Runāt par burtu „lasīšanu“ un burtu „rakstīšanu“ atsevišķi varam tikai tad, kad pie tam domājam tās divi rīcības, kādas no mūsu acs un rokas katras par sevi prasa raksta uztveršana un raksta raidīšana. Bet runājot par pašu burtniecību kā prasmi, kuras dēļ abas šīs rīcības notiek, atradīsim, ka tad tā ir vienvienīga un nav savā būtībā d a l a m a gluži tāpat, kā vienvienīga un nedalam ir arī ikkura cita lieta par sevi; ka tad mēs to gan varam apskatīt līdzīgi koka lapai — no vienas un otras puses, bet nevaram šīs divi puses vienu no otras atņemt, jo tam pretojas tā substance, kas lietu caurauž uz visām pusēm no vienas villītes līdz otrai un tikai savā nedalītā vienotībā var būt mūsu jēdziena par to saturs.

Sakarā ar to pedagoģiski zinātniskajā rakstu mācībā pastāv atzinumi, ka burtniecībā nekas nav lasams, kas priekš tam nav uzrakstīts, ne arī kaut kas rakstams, kā lasīšana nebūtu jau iepriekš paredzēta, jo tad tādas lietas, kā raksts, patiesībā nemaz nav, un ka rakstītājs savu rokrakstu tāpat „lasa“, kā lasītājs viņu arī „raksta“, izsekojot burtu veidojumu ar savu skatu. Un tā, lūk, arī šie atzinumi pasvītro tikai to, ka nav pareizi, ne lietderīgi mācīt burtu lasīšanu un rakstīšanu atsevišķi, skolojot aci un roku katru par sevi, jo tas vēl daudz labāk panākams vienā vien paņēmienā — sākot rakstu mācīšanu tieši ar rokas raksta burtu rakstīšanu.

Acis, kā rakstu uztverošais orgāns, ir savās funkcijās visai spēcīga jau no dabas. Viņas uzņemtais burtu veidojuma attēls mūsu apziņā parasti uz mata līdzīgs redzētam. Turpreti rakstu raidošais orgāns — roka — savā burtniecības darbā ir stipri nevarīga, tā kā gandrīz nekad nespēj rakstītāja apziņā esošo grafemu atdarināt bez misēšanās un citiem trūkumiem. Ejot šij rokas nevarībai palīgā, radusies īpaša zinība — kaligrafija, kuras uzdevums nu ir skolot rakstītāja rokas izveiciību un atjautību tā, lai tā viņa raidamo grafemu atdarinātu iespējami vieglāk un pilnīgāk.

Tādā kārtā kaligrafija ir mācība par rokrakstības konstruktīvo tehniku, kas savā pilnībā tomēr nav tikpat vienkārša, kā šie pāris svešvārdu to liekas izsakam. Ar „konstrukciju“ rakstībā saistas zināšanas par apstrādājamo materialu, tā cēloņiem, būtību un noderību dažādos apstākļos un vajadzībām. Bet ar „tehniku“ savukārt saistas zināšanas par attiecīgajiem rakstīšanas darba rīkiem un rakstītāja paša ikreizējām darba spējām. Viss tas kopā dod veselu šīs prasmes enciklopediju, ko pilnīgāk izstudēt ne katram mūžam pietiek dienu. Un tādēļ tad arī labu kaligrafu, kas savu priekšmetu pārzin pietiekami vispusīgi, un patiesi lietderīgu, uz tādām zināšanām dibinātu rakstīt mācīšanas metodiku, ir tik visai maz, it sevišķi mazajām tautām un jaunajām valstīm, kam šinī priekšmetā nav vēl vajadzīgās pieredzes, ne tradīciju.

Veids un labums, kādā dažādas tautas savu burtniecību māca, ir atkarīgs no tās uztve-

res un ieskata, kādi ikvienai no tām ir par kaligrafiju kā savas rakstprasmes pamata zinību. Tādu uztveres un ieskata veidu patlaban ir trīs.

Vakareiopā un Amerikā visvairāk iecienīta tā sauktā pilnīgā jeb totalā kaligrafija, kas aptver it visus latīņu rakstībā kādreiz radušos un joprojam vēl lietojamus rakstu veidus vienā stingri noteiktā, pašas rakstprasmes vēstures uzrādītā sistemā un māca tos ar tikpat stingri noteiktas un savos gala mērķos viscauri saskaņotas pedagoģiski zinātniskas metodes palīdzību.

Slaviskās kulturas tautām visvairāk pazīstama tā sauktā diletantiski empiriskā glītrakstīšana (krieviski — čистопи́сание), kas aprobežojas vienīgi ar to parastās ikdienas rokrakstību, kādu skolā pat nemaz negājuši cilvēki bez kādas metodiskas mācīšanās spēj piesavināties „no citiem noskatoties“ un lietot savām ikdienas vajadzībām bez nekādas rakstprasmiskas teorijas.

Bet ģermaniskās kulturas zemēs, it sevišķi Viduseiopā, visvairāk izkopta tā sauktā amatnieciski individualā daiļrakstīšana (vāciski — Schreibkunst, Kunstschrift), kas galvenokārt nodarbojas ar tiem rakstu veidiem, kādi ar linjalu un cirķeli zīmējami uz plāniem, plakatiem, grāmatu vākiem u. c. vai ar otu un krāsām triepjami uz izkārtnēm, namu sienām, ceļu rādītājiem u. t. t., bet tekošai rakstīšanai ar spalvu un tinti nav derīgi.

Abas pēdējās uztveres nav nekas cits, kā tikai dažādi nacionalizētas totalās kaligrafijas daļas, kādēļ mēs it pareizi dēvējām tās par parciālām, daļējām, ne visu priekšmetu aptverošām, bet tikai atsevišķas tā disciplīnas cenošām rakstprasmes ideoloģijām. Kāda šīm ideoloģijām teorētiska vērtība un pie kā tās savus piekritējus noved praktiski, par to mēs pagājušos divdesmit gados diezgan iespaidīgi un pamācoši esam pārliecinājušies paši pie sevis.

Starp 1918. un 1925. gadu mūsu nacionalajās skolās pastāvēja krieviskās ideoloģijas glītrakstīšana. To pasniedza skolotāji, kas tādu kā nekā bija noskatījušies senākajās cariskās Krievijas skolās un viņu metodiskie paņēmieni līdz ar skolnieku panākumiem tad arī bija gandrīz tādi paši kā senākajās krievu skolās. Uz mata tādi paši šie mācīšanas paņēmieni un skolēnu panākumi nevarēja būt tādēļ, ka

krieviskā glītrakstīšana pamatojās uz grieķiskās cēlonības krievu alfabeta, bet mums bija nepieciešams romiskās cēlonības latīņu alfabets, kura burtu veidojumi un nozīme citādāki. Un tādēļ tad arī latīņu rokrakstības mācīšana mūsu skolās ar krieviskās rokrakstības dotajiem paņēmieniem varēja būt tikai apmēram vienāda, izceļot visvairāk tādiem mācīšanas paņēmieniem īpatnējo negatīvo bez kaut kā pozitīva. It sevišķi raksturīgi mūsu toreizējai rakstprasmes nepatstāvībai bija tie burti, kas latīņu alfabētā nebija tāpat veidojami kā krievu alfabētā, — tos mēs kaut cik „glītrakstiski“ nemaz nemācējām uzrakstīt, jo krievu glītrakstīšana tādiem burtiem nekādus paraugus nebija devusi. Bet mūsu čaklā jaunatne, saistīta ar tāda veida rakstu mācīšanu, bija spiesta apsākt savas burtnieciskās gaitas ar drukas raksta lasīšanu, kas jau no sākta gala padarīja tās burtniecisko priekštatību galīgi nenoteiktu un neskaidru, lai pēc tam ar to pašu nenoteiktību un neskaidrību ķertos vēlreiz pie citāda burtu veidojuma iemācīšanās rokrakstības vajadzībām. Skolnieku praktiskākajam saprātam trūka izskaidrojuma, kādēļ viens vienīgs latīņu alfabets bija jā mācās divreiz un kāpēc tas tik neapejami bija vajadzīgs drukai citādāks nekā rokas rakstam. Protams, ka atbildi uz to nezinot un nesapņemot, rakstīt mācība skolās šķita pārāk sarežģīta, garlaicīga un pat nevajadzīga nevien skolniekiem, bet arī pašiem skolotājiem, kādēļ pirmējie to mācījās visai gausi, nesasniedzot nekā izcilāka līdz pat skolu beigšanai, bet otrējie saīsināja glītrakstīšanas stundas līdz vispēdējai iespējai, kas vēl kaut dažiem vārdiem atļāva šo priekšmetu pieminēt skolu programās.

Tāpat tas, mācot rakstīšanu mūsu skolās pēc senākiem krievu paraugiem, bija ar tehniskiem un mākslas rokrakstiem. No krievu skolām mūsu vecākie skolotāji bija varējuši piesavināties tikai tā saukto „rundšriftu“, kas pieder vācu izdomai un rakstams tikai ar rondo-spalvām stāvus vai atgāzeniski. Bez tam, laimīgākā gadījumā, mūsu vecie skolotāji pazina arī vēl tā saukto „sieksrakstu“, kas ir franču izdomājums un tāpat kā rundšrifts rakstams galvenokārt ar rondo-spalvām nedaudz slīpi vai arī ar redis-spalvām bez pārejas no gaismas uz ēnām. Abi šie tehnisko rakstu veidi mūsu toreizējā krieviskās izpratnes ietekmē mācījās visai grūti, bija ārkārtīgi neglīti un neizrādīja ne vismazāko tieksmi uz kaut

kādu saskaņošanu ar mūžam progresējošo īstenās kaligrafiņas rakstu sistematiku un mācīšanas metodiku.

Ir saprotams, ka viss tas labākas gaumes jaunajai paaudzei pārāk stipri dūrās acīs, lai mēs tik viegli un neapdomāti iegūtu svešas ideoloģijas neracionalu un nedaiļu rakstīšanu varētu paturēt savās nacionalajās skolās uz visiem laikiem. Jau 1925. gadā Izglītības ministrijas saaicinātā lielajā rakstīt mācības apspriedē nolēmām: atmest krievisko glītrakstīšanu un izmēģināt savās skolās vācisko daiļrakstīšanu! Bet, vai tas bija progress? Liekas, ka nē, jo arī vāciskā daiļrakstīšana bija pārņemta no citiem, kam īpatnējs savs īpašs gotiskais rokrakstības veids, ko mēs nelietojam un kas tāpat kā krieviskā glītrakstīšana, ievesta mūsu nacionalajās skolās bez kādas kritikas un pielāgotības mums īpatnējai gaumei un centieniem, nevar būt mums derīga. Nav jau vācu daiļrakstība diez cik derīga arī pašiem vāciešiem, kuri sakarā ar to no patiesi krietniem rakstīt mācības meistariem vēl īsi priekš lielā pasaules kara, tagad pārvērtušies par tādiem labas kaligrafiņas pretiniekiem, no kā neviens vairs nekāda piemēra neņem. Un tas it dabīgi tādēļ, ka vācu „rakstīt mākslu“ nav vis radijuši skolotāji-lietpratēji uz pedagoģiski zinātniskiem pamatiem, bet gan tikai dažādi „mākslinieki“, kā zīmētāji, krāsotāji, litografi, spalvu fabrikanti un tml. personas uz pavisam vienkāršas citādi gribēšanas pamatiem, kas ne katram tāpat bez iebildumiem pieņemami kā vāciešiem.

Vācu rakstīt mākslas mācīšana skolās sākas ar dabiski slīpā ikdienas rokraksta sacelšanu s t ā v u, liekot bērniem vispirms zīmēt romiešu Capitalis quadrata raksta lieburtus. Ar to gribēts apsākt rakstu mācīšanu tieši ar rakstīšanu, neķeroties vispirms pie drukas burtu lasīšanas, kā to dara glītrakstīšanas metodiķi. Pielietojot dažādus modeļus un šablonas, tintes un krāsainus zīmuļus un dodot par šo zīmējumu ikreizējo iznākumu bērnu pašiztēli dažādi kairinošus paskaidrojuma, īpašas lasīt mācīšanas pienākums gan it kā atkrīt. Bet šis fakts tomēr nekad nav tik reals un neiestājas tikpat drīzi, kā tas notiek bērna loģiskajam saprātam daudz tiešāk pietamajā totalās kaligrafiņas normalalfabetā. Ierādot bērniem parastā ikdienas rokraksta rakstīšanu slīpi, pēdējais panāk kaligrafiķi veiklus un daiļus rokrakstus jau no sākta gala, pie kam

tie ir mūžam paliekoši un nekad vairs negrozami, kurpreti vācu stāvraķstības ierādītie roķraksti nekad nekļūst citādāķi, kā tikai bērnišķīgi neizķopti — nedaļi un neveikli, kā tie vienmēr bijuši. Fanatiskāķie stāvraķstītāķi gan sevi mierina, ka tā tas esot labi un noderot vieglāķai daķāķo māķslas roķrakstu iegūšanai, jo rakstīšanas žiglumu tagad atvietoķot rakstamašinas. Bet praktiskā dzīve joproķam vēl runā dieķgan skarbi tādam apģalvojumam ķreti, pierāķot, ka patiesi labus tehniskoķ un māķslas roķrakstus spēķ uzrādīt tikai tās personas, kas tikpat labi raksta arī savu parasto ikdienas roķrakstu. Atstāķot brīvu rīķību ikķatrai gaumei paķai par sevi, amatnieciski individualā daļraķstība gan radīķusi tikpat daudz atsevišķu māķslas roķrakstu, cik tiem rakstītāķu, bet cik no tiem ieies rakstības vēsturē ar palieķamu vērtību, to nenoteiks vis viņu kvantitate, to noteiks tikai viņu kvalitate.

Rakstībā patiesi derīķas un līdz ar to tad arī mūķam palieķoķas var būt tikai totalās kalīķrafīķas pamata disciplīnas, kā tās atrodamas rakstprasmes vēsturē. Saskaņā ar sava laīķmeta citādāķām tehniskām dotībām, šīs pamata disciplīnas varam gan papildināt, bet nevaram tās groķīt ķretēķi roķrakstītāķu caurmēra anatomīķas, fizioloģīķas un psiholoģīķas normām, apģrūtinot un paralizēķot pie tam viņu burtniecīķo biomechaniku, kinestetīķo maņu un labāķo grafīķo gaumi. Un tāķēļ mums, meklēķot pierādīt savu patstāvību arī rakstu māķslā, nevar būt cita mērķa, kā tikai totalā kalīķrafīķa, pie ķam es personīgi esmu pilnīgi pārlieķcināķs, ka tajā mums būs nesalīķdināmi labāķi un ievēroķamāķi panāķumi, nekā daķāķās parcialāķās metodēs. —

3. Nezinātāķu iebildumi.

„Rakstprasme ir uķuns — siltums un gaīķsma, ko nenovīķdīķie dievi cilvēķu ģaram visvairāķ apķkauķ.“

Māķa rakstīt ir visas ķulturas pamats, visu zināķšanu atslēķa un ikķatras izģlītības neapeķamāķais pirmsāķums; tā — visdroķāķā pazīme ķulturtautu atšķīķīķšanai no meķķoņiem un tās vispārīķģums un izķoptība civilizācijas mēroģs arī pašu ķulturtautu starpā... Bet nesķatoties uz visu to, šīs māķas ķāķtī-

gākai mācīšanai skolās un vispusīgākai pielietošanai ikdienas dzīvē netrūkst arī savu pretinieku, no kādiem gluži brīvi neesam arī mēs, latvieši. Un tādēļ būs vietā un ne bez kādas intereses, ja mēs šo lekciju veltīsim tādu labākas rakstprasmes pretinieku celto iebildumu atspēkošanai.

Ko mēs kādā lietā zinam, to pa lielākai daļai izteic jau viņas nosaukums mūsu valodā. Lietas nosaukums raksturo mūsu jēdzienu par to, bet jēdziens aptver mūsu priekšstatu par attiecīgo lietu. Un tā kā mūsu priekšstati var būt divējādi — parastie uzziņas jeb perceptīvie un papildinātie izziņas jeb aperceptīvie, tad arī lietai dotais nosaukums mums var atbilst kā vienam, tā otram no tiem.

Parasto uzziņas priekšstatu varam salīdzināt ar vadzi, ko mūsu apziņā iedzen ikkatra jaunuzzināta lieta ar to iespaidu, kādu no tās gūstam pirmajā acumirkļī, vērojot viņas sīkāk vēl neizpētīto ārējo čaulu. Turpreti papildināto izziņas priekšstatu varam pielīdzināt tam, ko šim vadzim uzkabnam tad, kad par attiecīgo jaunlietu jau sākam spriest kaut ko no sevis, cenšoties jo dziļāk iespiesties tās ne katram tūlīņ saskatamajā iekšējā kodolā.

Latīņu valodas zinātniskajā pielietojumā visai iecienīts ir izteiciens: „A potiori fit denominatio“, tas ir — (lietām) raksturīgākais dod (tām) nosaukumus. Pie tā savā darbībā diezgan stingri pieturas ikviens zinātnieks arī mūsu dienās, izraugot savu pētījumu jaunlietām to iekšējās vai ārējās būtības galvenākās uzkrītības iespējami raksturīgāk izceļošus nosaukumus. Bet, lai to varētu, tad šim nolūkam nekādā ziņā nepietiek tāda priekšstatība vien, kādu to dod tikai lietas ārējās čaulas apskate, tad ir neapejami nepieciešams tas paplašinātais priekšstats, kādu var dot vienīgi iespējami rūpīgāka iedziļināšanās lietas iekšējā kodolā.

Kārtīgi mācītas latīņu rakstprasmes vispār pieņemtais zinātniskais nosaukums ir „kaligrafija“, kas, vārdu pa vārdam latviski tulkots, nozīmē — skaistrakstību, daiļrakstību, košrakstību. Un tāds apzīmējums šij mācai patiešām ir vienīgi raksturīgs un ikkatram tūlīņ saprotams, jo izceļ un pāsvīturo tajā ikvienam redzamāko, lietas būtībā uzkrītīgāko un tās atšķiršanai no citām līdzīgām lietām nepieciešamāko. Bet ja mēs līdz šim tomēr it nevienu no šiem apzīmējumiem neesam varējuši attiecināt uz sev īpat-

nējo rakstīt māku, tad acīm redzot tikai tādēļ, ka tā mums patiešām tik savdabīga bijusi, ka ar šiem, citur vispār pieņemtajiem, latīņu rakstsprasmes jēdzieniem, mēs tajā it neko nesam varējuši saskaņot. Mums, liekas, vispār vēl nav bijis laika, ne citu iespēju savas kaligrafiskās izziņas tiktāl uz priekšu pavisāt, lai šo jēdzienu saskaņu ar lietas iekšējo kodolu spētu kaut kā saskatīt. Un tādēļ mēs tad arī joprojam vēl strīdamies par tādiem rakstīt mācības jautājumiem, kā sekojošie.

Visvairāk mums ir tādu ļaužu, kas saka, ka skaisti rakstīt, kā to prasot kaligrafija, nemaz nesot vajadzīgs, — pietiekot, ja mūsu rokraksti uzrakstīti kaut cik tekoši un citiem salasāmi. Tādiem nezinātājiem varam atbildēt, ka kaligrafija savos rokrakstos it nebūt neprasa vispirmā kārtā skaistumu, jo tas ir tikai tā viņas īpašība, kas kā ārēja pazīme visvairāk uzkrīt attālāk stāvošiem, kurpreti pašiem kaligrafiem viņu rokrakstos it nekāda skaistuma vairs nav, jo to pārāk drīz nomaina kāda cita, rakstībā daudz vērtīgāka īpašība, proti — burtu noteiktā veidojuma stilistiskā pareizība un rakstīšanas darba tehniskā vienveidība. Šai pareizībai un vienveidībai pamatā zināma grafisko svītrojumu kaligrafiskā ģeometrija, kas vienīgā ir tas, kas cilvēka acij rakstībā visvairāk patīk. Un jo tā pilnīgāk un vienmērīgāk pa visiem alfabeta burtiem sadalīta, jo lablasamāks ir arī tādā alfabētā izpildītais rakstīšanas darbs. Tāpat rokrakstu straujāka vai gausāka tekošība vislielākā mērā atkarīga no labas un pareizas attiecīgā alfabeta kaligrafiskās ģeometrijas, jo tādā daudz vieglāk iestrādāties, nekā kādā nekaligrafiskā ģeometrijā. Un tādēļ — iemācoties „skaisti“ rakstīt, kā to ar savu vispār pieņemto zinātnisko nosaukumu prasa kaligrafija, cilvēks ir visviešākā ceļā un vispareizākā kārtā iemācījies arī tik tekoši un labsalasāmi rakstīt, cik vien to šā rokdarba zinātniskie pamati noteic un atļauj.

Citi nezinātāji saka, ka kaligrafija esot „māksla“ un kā tāda tā nekatram esot vajadzīga. Šie ļaudis stipri pārspilē. Par „mākslu“ parasti dēvējam ikkatru darbu, ko kāda atsevišķa persona vai vairāku personu kopa uz savu speciaļo zināšanu vai īpašas iestrādāšanās pama-

tiem prot paveikt labāk nekā tas iespējams citiem, kam tādu zināšanu un prasmes tajā nav. Uz tāda viedokļa nostājoties, protams „māksla“ ir arī kaligrafija, kas ne katram tāpat mākama kā savam meistaram. Bet tādi gadījumi šai priekšmetā var būt tikai izņēmumi, jo kaligrafija, kā rakstprasmes vienīgā pamata zinība, nav un nevar būt tikai atsevišķu personu priekšmets, bet neapejami jāpazīst un jāiemācas visai sabiedrībai, ja tā vispār grib būt burtnieciska, t. i. lasīt un rakstīt pratēja. Sakarā ar to tad kaligrafija arī nav tikai atsevišķu personu lieta — māksla, kas, varbūt, mācama tikai Mākslas akadēmijā, bet gan nenoliedzama vispārības lieta — zinība, par kuru mums ikvienam jāsāk rūpēties jau tad, kad tikko sākam kaut cik patstāvīgi domāt un kaut cik sakarīgi savā mātes valodā izteikties. Ka tas patiešām tā, to starp citu pierāda tā sauktā „glītrakstīšana“, kas arī neliels kaligrafijas piederums un sakarā ar to mūsu skolās nekad nav iztrūkusi. Kaligrafiskā rakstīšana vispirmā kārtā ir zinība pēc savu burtu tradicionālā veidojuma un tajā pašā reizē tā var būt arī māksla pēc tā skaistuma, kādu rakstītājs šim veidojumam spēj dot no sevis.

Vēl citi saka, ka esot ļoti grūti kaligrafiju iemācīties. Bet patiesībā šie ļaudis nekad nav kaligrafiju mācījušies, vismaz ne totalo kaligrafiju. Grūti cilvēkam iemācīties tikai savu vispirmo rakstu, it sevišķi tad, ja tas ņemts nevis no rakstu kaligrafiskās nomenklaturas sākuma, bet gan kādas tālākas vietas šajā nomenklaturā, kā to, piemēram, dara tā sauktā „glītrakstīšana“, sākot savu rakstu mācīšanu ar kaligrafisko pamatrakstu. Šis raksts nav bērniem piemērots sākumraksts, bet ir jau mākslinieciski visai augstvērtīgs pilnīgāka brieduma raksts. Un tādēļ, sākot rakstu mācīšanu ar to, gandrīz vienmēr jācieš neveiksme, pie kam bērniem tādu kaut cik pilnīgāk iemācīties nekad nav iespējams, ja tie priekš tam nav speciāli uz to sagatavoti ar kādu vieglākas iemācīšanās sākumrakstu. Un to zinot, tad arī totalā kaligrafija vispār nekādu citādāku rakstu mācīšanas kārtību nepieļauj, kā tikai sākot to ar iesācēju pirmrakstu jeb normalalfabetu. Ar to sava rokraksta „uzlabošana“ jāsāk arī pieaugušajiem un kad tas paveikts, tad visi pārējie kaligrafiskās nomenklaturas raksti, kopskaitā ap simtu un vēl vairāk, tiem šķiet tikai vienīgi pirmraksta pārveidojumi, kuru iemācīšanās nekādu sevišķu piepūlēšanos vairs neprasa.

Mani kursanti, ņemot tikai vienu stundu nedēļā, ļoti viegli „izlabo“ nevien savu ikdienas rokrakstu, bet iemācas vēl ap trīsdesmit citu rokrakstu sešu mēnešu laikā. Tādus panākumus rakstu mācībā nespēj iedomāties it neviens kaligrafiskās mācības apšaubītājs, kas to vēl nav izbaudījis pats pie sevis, un tādēļ to bažas par kaligrafijas grūtumu var būt tikai nezināšanas pazīme.

Savus iebildumus pret kaligrafiju dažkārt ceļ arī juristi, sacīdami, ka iemācot kaligrafiju visiem, nebūšot vairs iespējams noteikt rokrakstu viltojumus, jo kaligrafiskie rokraksti esot visiem vienādi. Par kārtīgi mācītu kaligrafisko rokrakstu vienādību teiktais gan ir vistīrākā patiesība, bet par nespēju tādus vienu no otra atšķirt sacītais, savukārt ir visnenoliedzamākais malds. Ja tas tā nebūtu, tad tak no kārtīgi mācīto kaligrafisko rokrakstu vienveidības baidītos arī tās tautas, kas tādu rokrakstu vienveidību tagad ar visiem iespējamajiem līdzekļiem sekmē. Taču jāņem vērā, ka tiesās nonāk gandrīz vienīgi tikai ļaužu tekošie ikdienas ātrraksti, kuru dažādību nenoteic tik daudz mums visiem vienāda latīņu alfabeta burtu pamatveidojums jeb stils, kā jo vairāk tā iestrādāšanās pakāpe rakstīšanas tehnikā, kas nekad nav gluži vienāda pat diviem vistuvāk stāvošiem un vienā kopīgā darbā nodarbinātiem individiem. Un tādēļ patiesi spējīgam kaligrafam šo iestrādāšanās pakāpju pareizām novērtējumam vajadzīgā skata nekad netrūkst. Tikai jāatmet nekādi neattaisnojamais paradums — atzīt par kaligrafiem un uzaicināt par ekspertiem tādas personas, kas īstenu kaligrafiju nekad un nekur nav mācījušās, jo tām gan nekas nav tuvāks, kā uzskatīt ikkatru kaligrafiski skolotu rokrakstu par identisku. Kaligrafisko rokrakstu vienveidību prasa: burtu noteiktais veidojums un viņu lablasamība, kārtīga rakstīt mācības metodizēšana un pasniegšana, pareiza rakstāmpiederumu izvēle un to racionāls pielietojums rakstīšanas darbā. Mūsu rokrakstības vienādība raksturo mūsu pareizo kaligrafijas izpratni, mūsu rakstīt mācības metodisko lietderību un uz tām uzbūvēto mūsu rakstīšanas nacionālo īpatnību. Un tās, liekas, ir prasības, kuru priekšā jāpiekāpjas arī juristiem.

Daži rakstīšanā vislaiskākie saka, ka nederot par kaligrafiju tik daudz rūpēties, jo ar roku

rakstīt drīz vien nemaz vairs nevajadzēšot — rakstīšot mašīnas. Bet tādas rakstamās mašīnas mums jau ir labi sen un tomēr — rakstīšana ar roku pa to starpu nebūt nav gājusi mazumā, bet gan arvien jō vairāk pieņēmusies. Un tas ne tik daudz tādēļ, ka rakstammašīnas nevar būt ikkatram, par skolniekiem jau nemaz nerunājot, bet it vienkārši tādēļ, ka ir vesela rinda rakstīšanas darbu, ko ar mašīnām nemaz nevar un nedrīkst izpildīt, kas gribot negribot ir jāizpilda rokrakstā, piemēram — dažādi grāmatvedības, norēķināšanās un saistību raksti, paraksti, diplomātiskās grāmatas, sūtņu akkreditīvi un rekreditīvi, augstskolu diplomu, ap-sveikumi, piemiņas raksti, personības apliecības u. t. t. u. t. t. Ņemot piemēru no angļiem un amerikāņiem, kam to rakstammašīnu visvairāk, atradīsim, ka tiem nekad vēl nav prātā nācis šo mašīnu dēļ rokrakstību nemaz vairs nemācīt, jo arī mašīnrakstītājam jābūt vispirmā kārtā burtniekam, kas rakstus prot lasīt pats ar savu aci un rakstīt pats ar savu roku. Ieskatoties rakstīšanas darba praksē nedaudz uzmanīgāk, redzēsim, ka mašīnas var gan ļoti ražīgi pavairot to, kas kādreiz jau uzrakstīts bijis, bet ka pašu burtniekošanas sākumu — manuskriptu — vienmēr visparocīgāk uzrakstīt ar roku. Un tādā kārtā tad galvenais rakstu darinātājs joprojam paliek roka, kurpreti mašīnas var tās darbu tikai atvieglot.

Visnepatiesāko apvainojumu kaligrafijai met tie, kas saka, ka kaligrafiskā rakstīšana bojājot acis un sakropļojot mugurkaulu. Šo nepatiesību vispirms izteicis kāds žīdu ārsts 1854. gadā un to savos kaligrafijas nosākājumos visvairāk atkārtoto stāvrakstītāji. Žīdiem šāds apgalvojums vēl kaut kā iespējams, jo tos uz tādu var pavedināt tā rakstīšanas virzienu pretējība, kāda pastāv starp latīņu no kreisi uz labi rakstamo rokrakstu un žīdisko no labi uz kreisi rakstamo. No secības, kādā burti saliekami vārdos, ir atkarīga tekošo ikdienas rokrakstu noliekšana uz labi vai uz kreisi un, pielietojot savā ikdienā vienādi bieži abus rakstīšanas virzienus, žīdiem var rasties iedoma, ka zelta vidus ceļš rakstīšanā vispār varētu būt burtu veidojuma sasliešana stāvu. Turpreti latīņu rokrakstu vien rakstošo kristīgo cilvēku starpā tāds apgalvojums ir tikpat neattaisnojams, cik tas nevietā un kaitīgs, jo nesaskan ar Eiropas tautu burtniecisko tradīciju, ne arī ar rakstītāja dabiski ērtākām roku kustībām rakstot.

Tālāk — acs neraksta, tā tikai uzmana to, ko dara roka. Tāpat acs uzmana arī ikkatru citu mūsu roku darbu, kādēļ nemaz nevar būt runa par to, ka rakstīšana vispār varētu bojāt acis vairāk, nekā jebkurš cits rokas darbs. Nav patiesība, ka kaligrafisko rokrakstu pārraudzīšana prasītu tuvāku skatīšanos nekā līdzīga smalkuma cita nodarbošanās. Gluži otrādi — kaligrafiski disciplinētās rakstīšanas norisi pa trim ceturtdaļām uzmana un noteic jau mūsu vispusīgāk un apzinātāk izsmalcinātā kinestētiskā maņa, kas acs kontroli padara pavisam vieglu un nepiespiestu. Un tādēļ acis rakstot un arī lasot nebojā vis kārtīgi iemācīts veikls un daiļš kaligrafiskais rokraksts, bet gan ikviens cits raksts, kura rakstīšanas veids un noteikumi vēl pārāk neizkopti, lai būtu ērti uzrakstāmi un ikkatram tekoši lasāmi. Tāpat rakstītāju mugurkaula izlocīšanās (tā sauktā skolioze) īpatnēja tikai stāvrakstītājiem, kas, neturot aprakstāmo laukumu savā priekšā stāvu, nemaz nav spējīgi stāvu rakstu izveidot. Bet aprakstāmā laukuma stāvums neatļauj uzlikt galdam abus elkoņus, kas tikai tā varētu noturēt rakstītāja plecus vienādā līmenī, kā to prasa mugurkaula taisnums rakstot. Bet totalajai kaligrafijai viss tas ir zināms labāk nekā kam citam un tādēļ tai tādu rakstīšanas noteikumu nemaz nav, kas rakstītāja anatomijai un fizioloģijai varētu būt kaut kā kaitīgi.

Kaligrafijas vislielākais nīdējs tomēr ir tā sauktā grafoloģija. Grafoloģija ir iedoma — noteikt cilvēka raksturu, psychoanalizējot viņa rokrakstības dievdotās vai pašrastās savdabības. Mēs sakām „iedoma“ tādēļ, ka tieši zinātniska pamata grafoloģijai vēl nav nekāda, ka tā joprojām vēl ir tikai vairāk vai mazāk drošas nojautas lieta, kas kaut cik pievilcīgāk padodas vienīgi tā sauktajiem „pļāpātāju talantiem“. Un tā ka tādu talantu zināšanas parasti līdz kaligrafijai nemaz nespēj izpaust un tie par šāda veida rokrakstiem it nenieka pateikt nezin, tad ir pats par sevi saprotams, kāpēc tiem kaligrafija tik skaudri jāienīst un tik fanatiski jāapkarō.

Rakstus apzināti radošā prasme sastāv no zināšanām par burtniecības stiliem un tehnikām, pie kam „stils“ attiecas uz burtu veidojumu un stāvokli koprakstā, bet „tehnika“ attiecas uz rakstamrīkiem un to kārtīgu pielietošanu rakstīšanas darbā. Abas šīs specialo zināšanu nozares kā pienākas pārzin tikai kaligrafija, balstoties uz savu

gadu tūkstošiem ilgo pieredzi rakstprasmes vēsturē un burtnieciskā biofizikā. Turpreti individuali psiholoģiskais moments, par kuru rakstīšanā vienīgi interesējas grafoloģija, stāv rakstīšanas darbam jau tik tālu nost, ka to kaut cik tverami saskaņāt ar parasto zinību palīdzību nemaz vairs nav iespējams. Un tādēļ tad arī viss tas, ko grafoloģija saka par mūsu rokrakstiem no šī viedokļa, ir visvairāk iedoma un nekas īstens. Un ja mēs arī pieļaujam, ka grafoloģijai ar laiku tomēr varētu palaimēties izziņāt rakstībā kaut ko nopietnāku, tad tā tur tomēr nekad nebūtu pamācoši uzbūvējusi sākuma zinību kā kaligrafija, bet joprojam paliktu tikai tāda pati kritizējoši noārdoša beigu zinība kā tagad, jo — tās uzdevums un iespēja nevar būt citādi, kā ķerties pie mūsu rokrakstiem tikai pēc tam, kad tie jau gatavi uzrakstīti un ņemot tos vienīgi tādus, kādi tie nejauši ir, nerūpējoties nemaz par to, kādi tie varētu būt citādi sākti un citādi veikti. Bet tādai zinībai taču nekad nevar būt līdzrunāšana skolās, kur jaunās paaudzes rokraksti nule kā top un lūgtin lūdzas tikai zināšanas par viņu uz- un izbūves pareizību.

Burtniecība jeb alfabētisms ir prasme, ne spēja. Bet starpība starp prasmēm un spējām ir tā, ka spējas cilvēkiem iedzimitas, ir viņiem dabas dotas kā sava personīgā es (individs) apkalpotājas un aizsargātājas, kādēļ pastāv un izkopjas viņos uz tā spēka pamatiem, ko saucam par dzīvotgribu jeb vitalitāti. Turpreti prasmes ir sistematizētas un metodizētas mācības, kas vienmēr stāv ārpus mūsu personīgā es, pieder tā pretstatam tas (pasaule, sabiedrība, garīgā dzīve) un tādēļ atsevišķiem cilvēkiem priekš sevis iegūstamas tikai tanī mākslīgajā ceļā, kuru saucam par mācīšanos. Un tā kā šīs mācības, it sevišķi skolās, vienmēr ir iepriekš sagatavotas un pēc zināma šablona visiem vienādi noteiktas, tad runāt te par kaut kādu individualisma kultivēšanu ir pavisam ačgarni, jo tādi uzaudzināti, respektīvi — izlaisti, individi nemaz nebūtu sabiedrībai derīgi. Sakarā ar to tad arī rakstīšanā individualists, kā to prasa grafoloģija, drīkst būt tikai tas, kas miesīgi vai garīgi kaut kā defektīvs, kurpreti normalajām jāraksta tikai tā, kā to prasa šij prasmei tradicionāli un konvencionāli noliktais caurmērs, ko sīkāk noteic kaligrafija. —

B.

Rakstprasmes tapšana.

1. Burtniecību pirmsākumi.

„Augstī izkopta rakstprasmē
pasargā tautas no nebūtības.“

Diendienā ar saviem 22 līdz 26 latīņu alfabeta liel- un mazburtiem rīkojoties, mums tagad rakstīšana šķiet tik vienkārša un pati par sevi saprotama, ka tikai reti kam kādreiz nāk prātā jautājums — vai tas tā vienmēr bijis. Un kad nu rakstprasmes vēsturnieki mums uz to atbild, ka tā, kā mēs patlaban rakstam, Eiropas cilvēks prot rakstīt tikai kopš apmēram 200 gadiem, tad mēs brīnīdamies jautājam tālāk — kā tad cilvēki rakstījuši priekš tam, kur un kā rakstīt māka vispār cēlusies. Tādi jautājumi ir lietderīgas ziņkārības doti un atbildes uz tiem ir spējīgas padarīt mūsu rakstprasmisko uzskatu un pieķeršanos tam daudz saprātīgāku un apzinātāku nekā citādi. Un tādēļ tad arī nežēlosim šinī vietā dažus vārdus par to, kā mēs pie savas rakstprasmes tikuši.

Kas cilvēkus vispār pie rakstīt gribas novedis, to mēs jau zinām no šo lekciju A-posma pirmās lekcijas par „rakstīšanu un runāšanu“, — tā bija cilvēku vēlēšanās pavairot un papildināt savus saprašanās līdzekļus. Šī vēlēšanās bijusi cilvēkiem īpatnēja visos laikos un vietās pat neatkarīgi vienai rasei no otras. Vienīgi līdzekļi, ar kādiem tā dažādos laikos un vietās piepildīta burtniecībā, bijuši dažādi un burtniecību izkopšanās vēsture zin par to stāstīt sekojošo.

Slaveniem tautu vadoņiem pēc viņu nāves ceļ pieminēkļus un jo vairāk nelaikī zaudēts, jo diženāks top tā pieminēklis. Ar lielām grūtībām un uzupurēšanos sanestās zemes un akmens kaudzes raksturo tās sēras, ko pateicīgie pakaļpalcēji nespēj izteikt vārdos.

Aizsargājot savus sējumus vai citu īpašumu no nepiederīgas izmantošanas, cilvēki ceļ ap tiem sētas vai arī novieto

pie tiem kādus priekšmetus, kuru veids un salikums skatītāju biedina — nepārkāpt robežas.

Atrodot mežā bultu, kuras dzelksnis vērsts uz leju, tunguzu mednieks zin, ka te viņam jāuzmanas, lai nejausi neiekristu sava kaimiņa apslēptās lamatās. Ja bultas dzelksnis rāda tālumā, tad kaimiņš te patlaban nemedī un staigāšana droša. Bet ja bultas tuvumā uz tekas nolikts zars, tad mednieks nevēlas ka viņam kāds seko.

Ja Sumatras iedzimtāis kam uzdāvina sāli, tad viņš to ciena un mīlē; ja pasniedz piparus, tad ienīst; ja nosūta bētelriekstu, kas nokrāso zobus melni, bet elpai piedod patīkamu smaršu, tad jūtas apvainots un prasa gandarijumu.

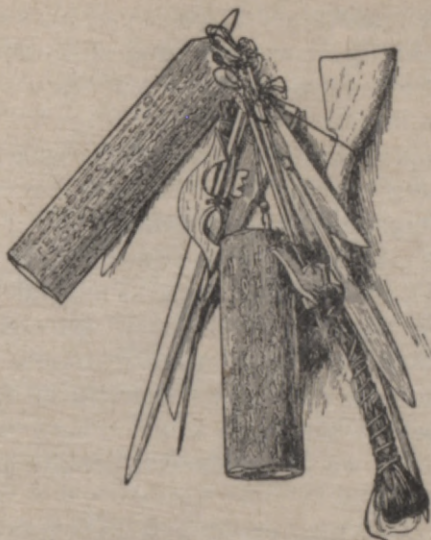
Pieteicot karu, parasts nosūtīt ienaidniekam kādu nāvējošu ieroci, bet saderot mieru — aprakt kara cirvi un sasmēķēt miera pīpi.

Rakstīt nepratēji Luču salas apdzīvotāji (ap pusmiljona, stāv tuvāk japaņiem) vēl nesen atpakaļ nosūtījuši saviem kaimiņiem uz tuvākās Ķīnas cietzemes šādu „kara pieteikumu“: izrobotu malkas pagali, putna spalvu, ogli un zivi, kas nozīmējis — „mēs jums uzbruksim tik daudz tūkstošiem, cik robu pagālē, tik strauji kā vanags, visu nodedzināsim un gūstekņus atdosim zivīm, t. i. noslicināsim“.

Sumatru apdzīvojošie batakī iemācījušies rakstīt no indiešiem un cik spēdami turas civilizācijas robežās. Bet kad batakam nodarīta netaisnība, kas tam liekas ar civilizācijas līdzekļiem vairs neizlīdzināma, tad viņš ķeras pie vecumvecā savas mežonības līdzekļa — atriebības, paziņojot par to savam pretiniekam ar „draudu vēstuli“ (skat. 1. zīm.).

Zīmējumā redzami divi bambusniedras gabali, uz kuriem uzrakstīta draudētāja sūdzība. Satītās kokosšķiedras nozīmē dedzināšanu; tur klāt vēl apaļniska šķīlamdzelzs. Visādu duramo un šaujamo ieroču līdzībnieki piedraud izrēķināšanos ar visiem līdzekļiem...

Viss tas, protams, nav vēl raksts, kādu mēs to esam parādūši redzēt tagad. Bet tas tomēr ir paņēmiens, kas dod iespēju — ietvert sakamo jēdzienam raksturīgā redzamību sakopojumā. Un tā kā tāda jēdzienu ietveršana redzamībās neko daudz neatšķiras no mūsu tagadējās rakstības pamata būtības, tad rakstprasmes zinātne ir spiesta šo visvienkāršāko jēdzienu simbolizēšanas paņēmienu

1. zīm.: Bataka draudu vēstule.

savas apkārtnes priekšmetos, uzskatīt vismaz par mūsu tagadējās burtniecības priekšteci un sagatavošanos uz tās pirmo pakāpi.

Stāstot tālāk, rakstības vēsture pāriet uz citu rakstīšanas veidu — tā saukto bilžrakstību, kas jau daudz augstākas garīgas vērtības un droši vien uzskatama par mūsu tagadējās rakstības vistiešāko priekšzīmi un pirmparaugu.

Bilžrakstības pamata materials nav vairs dabisko priekšmetu sakopojums, bet gan šo priekšmetu grafisko atdarinājumu savirknējums zīmējumā. Par „grafiskiem“ saucam tos zīmējumus, kuru uzmetis sastāv no lineariem, strīpiņveidīgiem vilcieniem jeb svītrām.

Zīmēšana ir māksla — attēlot iedomu šķietamas līdzības grafiskās figurās. Redzot grafisko figuru bieži vien daudz skaidrāk „runājošo“ izteiksmi un viņu nesalīdzināmi vieglāku salikšanu jēdzieniem atbilstošos sakopojumos nekā tas bija iespējams dabā esošo priekšmetu sokopojumiem, cilvēkiem nebija grūti pāriet uz zīmējumu kā raksta uzbūves parocīgāku materialu. Un līdz ar šo jauno materialu tad mainījās arī cilvēku uzskats par rakstīšanas mērķi un uzdevumiem vispār: — ja dabisko priekšmetu sakopojums

varēja ietekmēt „lasītāju“ tikai nojaust „rakstītāja“ domu, tad grafisko figuru savirknējums zīmējumā, zinamos apstākļos jau noteikti piespieda lasītāju saprast ikkatru rakstītāja vārdu.

Prasme piespiest lasītāju vairāk vai mazāk pilnīgi saprast ikkatru rakstītāja vārdu, deva bilžrakstības zinātniskajam novērtējumam tagadnē šādas 3 pakāpes: jēgizteiksmi, vārdizteiksmi, skaņizteiksmi.

Jēgizteiksme līdzinās iepriekš minētai dabisko priekšmetu simbolikai, tikai ar to starpību, ka bilžrakstībā paša priekšmeta vietā kā raksta uzbūves materials stājas priekšmeta attēls zīmējumā, kurpreti transferēt gribētā jēga šā veida bilžrakstībā tāpat izlobama jeb translātējama no figuru īpatnējā sastatinājuma, kā no simbolikai domātā priekšmetu salikuma.

Vārdizteiksme prasa katram vārdam savu īpašu zīmējumu, kas visa uzrakstītā kopumā vienmēr lasams tikai tā, kā attiecīgo priekšmetu nosauc mutes vārdiem dabā skatot, pie kam abstraktu jēdzienu transferācijai, kas ar dabisko priekšmetu tiešiem attēliem vien nav translātējami, palaikam jāatrod kādas speciālas zīmējumu figūras.

Skaņizteiksmes priekšmetu zīmējumi nav vairs lasami kā uzzīmētā priekšmeta nosaukums, bet tikai kā dažas šī nosaukuma skaidrāk dzirdamās skaņu virknes, noejot dažkārt pat līdz vienvienīgai attiecīgās valodas sīkākā izpētījumā sadzirdētai atsevišķai vārdu uzbūves skaņai.

Skaistu jēgizteiksmes piemēru bilžrakstībā ar vairāk atgādināšanu nekā tieši stāstošu nozīmi atrodam uz Ramzunda klints Zviedrijā:

2. zīm.: Teika par Sigurdu.

Zīmējumā attēlota ziemeļgermaņu teika par Sigurdu. Sigurds bijis jauns ķēniņdēls. Viņa audzūtēvs un skolotājs bijis gudrais kuprītis Regins. Reginam bijuši divi brāļi — Uters un Fafnis. Uters jo bieži pārvērties ūdrā, lai tuvējā ūdenskritumā ķertu zivis. Kādreiz turp nonācis augstākais dievs Odins nāves dieva Lokija pavadībā. Lokijs nonāvējis Uteru. Par to nu dieviem nācies samaksāt soda naudu, aplājot vienu ūdra ādu ar zeltu. Šo zeltu saņēmis Fafnis viens pats, pārvērties zalktī un aizbēdzis uz Gņitas silājiem. Bet kuprainis Regins, gribēdams iegūt zeltu sev, pierunājis savu audžu dēlu Sigurdu nonāvēt Fafni. Šim nolūkam Regins nokalis Sigurdam varoņīgu zobenu. Un Sigurds, paslēpies bedrē uz takas, pa kuru Fafnim bijis jālien pie ūdens, izdūris lielo zobenu caur Fafņa ķermeni, kad tas līdis bedrei pāri.

Šo skandināvu tautām vispār pazīstamo sigurdteikas ievadu raksturo zīmējuma pārējās figūras aptverošais zalktis ar Sigurda attēlu zem tā. Zīmējuma vidū redzams Sigurds cepam liesmojošā ugunī iesmam uzdurtu zalkša sirdi. Pie tam gadijies, kā to teika tālāk stāsta, ka pārbaudot cepuma gatavību, Sigurds taustījis cepamo zalkša sirdi ar pirkstu. Pirksts applucis un Sigurds, sāpes remdējot, pielicis to mēlei. Tiklīdz Fafna asinis skārušas Sigurda mēli, ka tas tūlīņ mācējis saprast putnu valodu. Tuvējos krūmos čalojušas dažas dzilnas, ka Regins tīkojot piekrāpt arī Sigurdu, lai par zelta īpašnieku kļūtu viens pats. Tādēļ Regins būtu nonāvējams. Ka Sigurds to izdarījis, rāda zīmējuma pārējās figūras: pie Regina amatrīkiem — āmura, plēšām, laktas un knaiblēm guļ pie zemes tā bezgalvainais līķis. Zīmējuma augšdaļā redzams dzīvnieks — ūdris, kas simbolizē Fafni. Pie koka, uz kura apmetušās dzilnas, piesiets Sigurda zirgs Grane ar zelta nastu mugurā.

Nostāstus līdzīgi tēlojošu bilzrakstību ļoti augstu bija izkopošas dažas indijāņu ciltis Amerikā un to kādu laiku lie-tojušas arī visas senākās Azijas un Afrikas kulturtautas. Bet patiesi runājoša bilzrakstība kļuva tikai savā nākamajā pakāpē — vārdizteiksmē, kas visskaidrāk pārredzama ķīniešu rakstībā.

Katra vārda uzrakstīšanai ķīnieši izlieto attiecīgā priekšmeta zīmējumu, kurš tad lasams tāpat kā šo priekšmetu nosauc mutes vārdiem. Bet kad viņiem jāuzraksta tāds vārds, kam sava redzama priekšmeta dabā nav, vai arī tas ar tiešu

priekšmeta zīmējumu vien nav pareizi nosaucams, tad viņi ķeras pie salikteniem, t. i. pievieno galvenajai zīmei kādu blakus zīmi, kas uz zinamas norunas vai vispārēja paraduma pamatiem dod galvenai zīmei citu nozīmi un citādāku lasamību, piemēram:

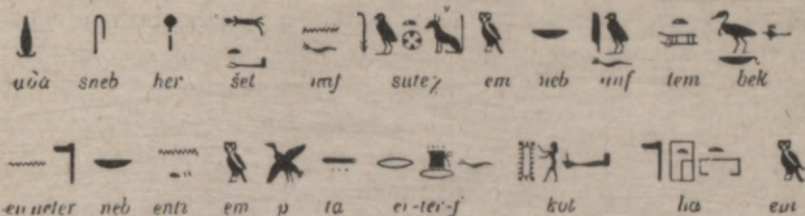
<u>Senāk, ar irbuli:</u>	<u>Tagad ar otu:</u>
⚊ sieviete	女 sieviete
⚋ bērns	子 bērns
⚊⚋ sieviete un bērns	女子 milēt
⚊⚋ sieviete, roka, slota	女手 namamāte
⦿ acs	目 acs
⦿ acs ar kājām	見 redzēt
⦿ saule	日 saule
⦿ mēness	月 mēness
⦿ saule un mēness	日月 spožums

3. zīm.: Ķīniešu rakstība.

Ķīniešu vienzilbīgajai valodai tāds raksts jau bija pilnīgs diezgan — deva katram vārdam savu īpašu zīmi, un tādēļ ķīnieši pie šīs rakstības arī palikuši līdz pat šij dienai, kaut gan tā visu ikdienā lietojamo vārdu attēlošanai prasa 25 līdz 30.000 atsevišķu zīmējumu pārzināšanu.

Turpreti centīgajiem eģiptiešiem, kuru rakstībā arī kādu laiku pastāvējusi tikai vārdizteiksme, tik liels atsevišķu zīmju skaits nebija pieņemams, lai to liktu iemācīties ikvienam no saviem daudzajiem rakstītājiem, kas pie tam vēl skaitījās viņu zemē par izcilus cilvēku šķiru. Viņiem bija skaidrs, ka tāda daudzuma rūpīgi zīmējamu raksta zīmju iemācīšanās ir mūža darbs, pa kura mācīšanās laiku nevienam nekāds labums no tā netiek. Tādēļ viņi ir meklējuši un arī atraduši ceļu uz vēl augstāku — vienkāršāku un pie tam daudz pilnīgāku valodas izteikšanu grafiskās figurās, saistot ar katru fi-

guru tikai viņas nosaukuma stiprākos balsienus, piemēram:

4. zīm.: Seno ēģiptiešu rakstība.

No valodnieciskās puses skatoties, tāda rakstība jau ir ievadijums tai skaņrakstībai, kādu lietojam mēs tagad. Bet no grafiskās puses seno ēģiptiešu rakstībai trūka vēl ļoti daudz līdz pilnīgai burtrakstībai. Te katrai valodas skaņai jāliek pretī savs īpašs burts, kas ne valodnieciski, ne grafiski nav jaucams ar ko līdzīgu. Turpreti seno ēģiptiešu rakstos, kā hieroglifiskā, tā hieratiskā un arī demotiskā, skaņzīmēm pamatā joprojām palika zīmējums un pie tam vēl tik nenoteikts, ka vienai un tai pašai skaņai vai balsienam varēja lietot dažādu lietu attēlus, ja vien tie pēc sava nosaukuma un salikuma tādas skaņas vai balsienus atgādināja.

Bet tādā kārtā tad arī seno ēģiptiešu rakstība vēl bija un palika tikai bilzrakstība zilabisma stadijā, kas joprojam uzskatama vēl tikai kā mēģinājums — attēlot jēdzienus valodnieciski sakarīgos priekšmetu zīmējumos. —

2. Burtrakstības izkopšanās Eiropā.

„Skaisti rakstīt“ ir tas pats, kas „pareizi rakstīt“, jo pareizi uzrakstīts rokraksts nemaz nevar būt citāds, kā tikai skaists.

Grafiskas figuras vietā burtu savai rakstībai pamatā vispirmie lika senie zemīti un, kā liekas, taisni to savu ciltsbrāļu ierosināti, kas izgāja no Ēģiptes, saņēma no Mozus bauslības galdiņus un iekaroja Kananu (ap 1000 gadu priekš Kristus). Uz to vietu un apstākļiem norāda vismaz tie burtrakstības pirmsākumi, kādi mums līdz šim kļuvuši zināmi.

Senzemītu burtrakstība bija tik liels solis rakstībā uz priekšu un tik svarīgs notikums cilvēku garīgās dzīves izpausmē vispār, ka ziņa par to ļoti ātri izplatījās pa visu tālaika pasauli. Visāda veida bilžrakstība, kaut gan vairāku lielu tautu aizgādībā ļoti augstu izkopta un iecienīta, sāka strauji zust un tautas, kas līdz tam nekādus rakstus nebija pazinušas, tagad piešavinājās šo mākslu pavisam viegli. Ap Kristus dzimšanas laiku visa rakstošā pasaule, izņemot Ķīnu, jau lietoja burtu rakstu pēc senzemitu pirmparauga.

Senzemītu rakstības nopelns ir tas, ka viņa atsvabināja rakstu no zīmēšanas, dodot tam jaunu iemiesotības materialu — burtu, kam ar zīmēšanu nav vairs nekādas līdzības, ne sakara. Tas padarīja rakstību saprotamāku kā valodas izteicēju un vieglāku kā savas īpašas vajadzības darbu. Turot sev priekšā paraugu ar senzemītu alefbeiza 22 burtiem, ikkatram tūlīn ir skaidrs, ka viņš savu valodu skaņu pa skaņai samērā viegli var izteikt ar šiem burtiem. Bet kur tas skaņbagātākās valodās tā īsti negāja, tur pa lielākai daļai arī nebija šķēršļu alefbeiza pirmparaugu nedaudz pārgrozīt un paplašināt.

Senie zemīti paši to gan nedarīja, jo uzskatīja alefbeizu par dievdotu un tādēļ svētu un negrozamu. Senzemītu pēcteči, tagadējie žīdi, vēl šodien raksta tiem pašiem 22 senajiem burtiem, gandrīz tanī pašā veidojumā un liekot tos nesaistīti vienu aiz otra no labi uz kreisi. Bet tas nozīmē sastingumu, nespēju piemēroties tam labākajam, kāds ar laiku rakstībā nenoliedzami radies un no citām tautām ir ticis šīs prasmes uzlabošanai izlietots. Šis apstāklis ir tas, kas mums liedz uzskatīt žīdus un citas zemītu tautības par tiem cilvēkiem, kas rakstībai devuši nevien burtu, bet arī viņa zinātniski pamatoto saturu — šo burtu „noteikto veidojumu“.

Mums, Eiropas tautām, senzemītu alefbeizs devis tikai burtrakstības pirmveidolu un viņa esamības vis-elementārākos pamata principus. Bet šo principu tālākizkoptību līdz burtu noteiktam veidojumam un rakstprasmes zinātniski pamatotam saturam, mēs esam panākuši vieni paši.

Tautas, kas senzemītu alefbeizu pirmās sāka lietot Eiropā, bija senie grieķi, vecītaļi un romieši (ap 700 gadu priekš Kristus). Šīs tautas neskatījās uz alefbeizu kā dievdotu un tādēļ svētu un negrozamu lietu, bet skatījās uz to kā ikkuru citu praktiskās lietderības priekšmetu, ko nevien drīkst,

bet daudzkārt pat ir neapejams grozīt visur tur, kur tas savai labākai noderībai vēl isti neatbilst.

Pirmais, ko senie grieķi, vecītaļi un romieši senzemitu alefbeizā pārgrozīja, bija atsevišķo burtu lasamība un viņu kopskaita palielināšana ar to skaņu zīmēm, kādas šīm skaidrāk izrunājamām valodām bija vairāk nekā senzemitu valodām. Kā tas noticis, rāda 5. zīm. tabula (skat. 50. lapp.).

Otrs, kam senie grieķi un vecītaļi nevarēja piekrist, bija senzemitu rakstības virziens no labi uz kreisi (\leftarrow). Tāds rakstības virziens var gan būt parocīgs iekāļot rakstus akmenī, klintīs, uz sienām, bet aprakstot kaut ko mazāku un turot to rokās, klēpī vai uz galda, rakstītājam visvisādi izdevīgāks pretējais virziens — no kreisi uz labi (\rightarrow), kādēļ viņi tad arī apgriezta rakstīšanu otrādā virzienā.

Līdz ar rakstības virziena maiņu no kreisi uz labi, prasījās arī to sīkdaļu pārvietošana pamatstrīpai pa labi, kuras kā burtu veidola dažādātajās līdz tam novietojās pamatstrīpas kreisajā pusē. Tā viņas kārtīgāk ietilpa burtu salikšanas sekā: — uzvilcis pamatstrīpu, rakstītājs pievienoja tai attiecīgās piedevas tānī pusē, kur darbs turpinams un tam nu nebija vairs jāatgriežas aiz pamatstrīpas pretējā virzienā.

Trešais, par ko pirmajām Eiropas kulturtautām varam pateikties mūsu visām pārākās rakstprasmes saprātīgā ievadīšanā, ir visu viņas praktisko noteikumu saskaņotība ar zināmu skaistuma viedokli, ar zināmu stīla mērauklu: — seno grieķu burti piemērojās trijstūrim, vecītaļu apaļumam, romiešu četrstūrim. Tāda burtu uzbūves noteiktība pasargāja eiropisko burtrakstības novirzienu no tās pārmērīgās nacionalās dažādības, kāda tā redzama senzemitu alefbeiza izvērtējumā dažādo Azijas tautu rokās. Eiropas tautu rakstība savos pamatos palikusi vienāda un tas mums devis iespēju kopējiem spēkiem uzkrāt viņā tādu lietderības un skaistuma pilnību, par kuru lielāka nemaz vairs nav iedomājama.

Par mūsu tā sauktās latīņu rakstības klasisko pirmparaugu, kad tā sāka izplatīties citu Eiropas tautu starpā, uzskata seno romiešu rakstu „capitalis quadrata“ (izrunā: kapitālis kvadrāta). Šis raksts sastāvēja vienīgi no lielajiem burtiem, majuskuliem (skat. tabulas pēdējo aili pa labi), kurū veidojumu noteica līniju rūtīņa, kvadrats. No tā šim rak-

Zemitu:			Grieku:			Latinu:		
Skarņa	Burts	Nosauk.	Sākot	Ļelāk	Nosauk.	Sākot	Ļelāk	Rom.
a	Α	alef	Α	Α	alfa	Α	Α	A
b	Β	beiz	Β	Β	beta	Β	Β	B
g	Γ	gimel	Γ	Κ	gama	Γ	Κ	C
d	Δ	daled	Δ	Δ	delta	Δ	Δ	D
e, he	Ε	hei	Ε	Ε	epsilon	Ε	Ε	E
u, v	Υ	vav	Υ	Φ	vau	Υ	Φ	F
z	Ζ	zain	Ι	Ζ	zeta	Ι		G
ch	Η	ched	Θ	Η	eta	Θ	Η	H
th	Θ	thes	Θ	Θ	teta	Ο		
ij	Ι	jud	Ι	Ι	jota	Ι	Ι	I
kh	Κ	khof	Κ	Κ	kapa	Κ	Κ	K
l	Λ	lamed	Λ	Λ	lamda	Λ	Λ	L
m	Μ	mem	Μ	Μ	mi	Μ	Μ	M
n	Ν	nun	Ν	Ν	ni	Ν	Ν	N
s	Ξ	samach	Ξ	Ξ	ksi			
o, ei	Ο	ain	Ο	Ο	omikron	Ο	Ο	O
p, f	Π	phei	Π	Π	pi	Π	Π	P
ts, c	Ρ	cadik	Ρ	Ρ	sampi	Ρ		
k, q	Φ	kuf	Φ	Φ	kopa		Q	Q
r	Α	reiz	Ρ	Ρ	ro	Ο	Q	Q
s	Ω	sin	Σ	Σ	sigma	Σ	Σ	S
t	Τ	tof	Τ	Τ	tau	Τ	Τ	T
				Υ	ipsilon	Υ	Υ	V
				Χ	chi	Χ	Χ	X

5. zīm.: Pirmie Eiropas tautu alfabeti.

stam nosaukums, bet mums pamācība, ka burtu veidojuma pareizība ir mērama, ietilpinot tos liniju rūtiņās.

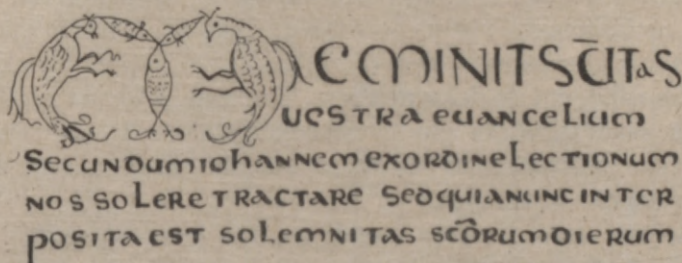
Capitalis quadrata bija Romas valsts oficiālais rakstības veids, obligatorisks visiem ierēdņiem, ikkatras rakstīt mācības pirmsākums un pamats, neatvietojami lietots visiem paliekamas vērtības rakstiem un dokumentiem. Tas bija p a m a t r a k s t s, kas kā sava laikmeta burtniecības augstākais ideāls raksturo un noteic rakstprasmes ikreizējo stāvokli ikvienas zemes un tautas dzīvē un vēsturē.

Romas ierēdņi turēja augsti un bija lepni uz savam amatam raksturīgo, stingri noteikto un koši izpildīto capitalis quadrata rakstu. It kā viņa nevīstamo vēsturisko cieņu un vērtību nojauzdami, Romas ierēdņi vienmēr un visur ņēmās tik daudz laika un pacietības, cik tāds kārtīgi uzzīmēts un pareizi izveidots raksts prasīja. Bet rakstu veidus, kas ar paviršāku un nepilnīgāku izpildījumu no capitalis quadrata oficiālās mērauklas atšķīrās, dēvēja par mazāk izglītotās tautas daļas jeb „zemnieku“ rokrakstiem — „rustica“ (izrunā: rustika). Gluži tāpat arī mēs tagad šķirojam savus rokrakstus uz metodiski ieskolotiem kaligrafiskiem un kaut kā nesistematiski noskatītiem diletantu rokrakstiem.

Protams, ka tik liela apmēra taišņu un loka liniju reizē veidots raksts vislabāk varēja noderēt tikai monumentu un citu stingrāka pamata laukumu aprakstīšanai, lietojot pie tam kalnu un āmuru un neželojot tā kārtīgai tapšanai nepieciešamo izmērīšanas un apsvēršanas laiku. Turpreti tekošā ikdienas rakstā vajadzībām tādi rakstamrīki nebija parocīgi, ne arī varēja tikt atlicināts viņu neveiklajai nodarbināšanai vajadzīgais laiks. Un tādēļ tad arī šādas vajadzības raksts pie pirmās izdevības bija spiests kļūt citādāks, no stingrajām capitalis quadrata formām brīvāks.

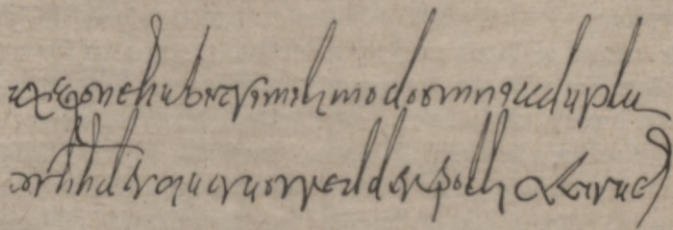
Sākot rakstīt uz koka dēļiņiem, ādas gabaliņiem un papirosa, nevarēja vairs lietot tos pašus asos rakstāmrikus, kādi tie vienīgi bija nepieciešami akmenim, kokam un metalam. Gribot negribot bija jāpāriet uz krītu, otām, meldriem un krāsām. Bet tādai rakstīšanai savukārt bija piemērotāks maigāku pagriezienu apaļniski iegarens un pēc iespējas tikai no viena vai divi vilcieniem sastādīts burtu veidojums, kas praksē jau bija izstrādāts un starp ierēdnieciskās Romas sīvākajiem pretiniekiem — pirmajiem kristīgajiem — pietiekami dziļi iesakņojies.

Sakarā ar kādu bīskapa Hieronima izteicienu, šo raksta veidu sauc par uncialo:

6. zīm.: Uncialais rokraksts.

Arvien vairāk steidzīgas dabas darbam lietots, arī uncialais rokraksts drīz vien zaudēja savu pirmējo izskatu, kļuva sīkāks un kursīvs, t. i. noliecies uz to pusi, kurp traucas rakstītāja spars un uzmanība — uz labi. Tā savu tekošo ikdienas rokrakstu rakstam arī mēs tagad un nav labi censties sasliet viņu „stāvu“, līdzīgi drukas rakstam, jo slīpums ikdienas smalkrakstībā ir nepieciešams kā viņam dabīga stila un tehnikas vienīgā izlīdzināšanās iespējamība.

7. zīm.: Kursivais rokraksts.

Visa kulturalā gaisma Eiropā nāca no Romas. Bet kad Romas valsts piektā gadu simtenī pēc Kristus sabruka, tad šo Eiropas apgaismības lāpu laiku pa laikam turēja savās rokās dažādas citas tautības un, protams, katra pa savai modei. Pārmainījās dzīves uzskats, tikumi, nāca jauni dzīves apstākļi un Romas tūkstošgadīgā viengabalainā kultura izplūda uz visām pusēm, kļuva nevienāda un šķidra. Tas nevarēja neatsaukties arī uz rakstību, kas tikai kulturas radijums un tādēļ ir viņas neatņemams līdzinieks it visos gadījumos. Un tā tad arī raksts tanī laikā kļuva dažāds: stilistiski nevienāds, tehniski neva-

abcdefghijklmnop
nopqrstuvwxyz
ABCDEFGHIJKL
MNOPQRST
VWXYZ

9. zīm. Tursas skolas pamatraksts.

Ja Tursas skolas ievestais rakstības veids bija diktēts no gribas atgriesties pie antiskās pasaules skaidrības un lietišķuma, tad viņu XIII gadsimtā nomainījušais gotika rakstības ideāls izgāja no ceļā un saskaņot visu, kam vārds „māksla“, ar gotika stilu celtniecībā. Raksts, kas uz šiem pamatiem radās, bija pirmais tīri burtnieciskas dabas mākslas rokraksts un sākumā izskatījās šāds:

abcdefghijklmnop
opqrstuvwxyz
A B C D E F G H
I K L M N O P Q
R S T V W X Y Z

10. zīm.: Gotika raksts.

Vēlāk gotika raksts kļuva arvien slaidāks, saspiežoties burtu stabiņiem ļoti cieši kopā. Caur to gotika raksts iznāca pārāk ornamentāls, tikai lēni zīmējams un dažkārt arī grūti salasams. Tomēr sava īpatnējā izskata un ikvienam viegli saprotamās burtu uzbūves dēļ, tas droši vien tāds pats būtu palicis diezgan ilgi, ja vien toreiz vēl nebūtu trūcis grāmatdrukas. Bet tā kā toreiz grāmatas vēl vajadzēja pārrakstīt ar roku, tad gotika stingajos un vienmuļīgajos vilcienos gribot negribot sāka ieviesties rakstītājiem parocīgāki platā svitrojuma locījumi un apaļniskāki apliekumi. Tas atkal deva jaunu raksta veidu — tā saukto *fraktur* rakstu, kura stils mums apmēram pazīstams no grāmatām un laikrakstiem, kas drukāti mūsu „vecajā“ ortografijā.

Grūtības, kādas rakstītājiem darīja miesu un garu ātri nokaujošā grāmatu pārrakstīšana rokrakstā, bija iemesls meklēt ceļus un līdzekļus kā padarīt šo darbu vieglāku un ražīgāku. Galu galā tas arī izdevās — ap XV gadsimta vidu grāmatas sāka drukāt.

Bet drukai trūka savas pašas rakstības un tādēļ tai citas izejas nebija, kā aizņemties savām vajadzībām tanī laikā visvairāk lietotos rokas rakstus — gotiku un frakturu, padarot tos par *technikas rakstiem*.

Pārejot šiem smagā rakstura rokrakstiem drukas kalpībā, kulturalā pasaule tūlī atskārta, ka palikusi rokrakstībā bez nekāda augstāka ideāla, bez nekāda šo rakstības veidu noteicoša pamatraksta. Tekošais ikdienas rokraksts, kādu toreiz lietoja blakus gotikam un frakturam, nebija tiktāl izkopts, lai tajā būtu kāda skaidrāka, visas Eiropas tautas apvienot spējīga pamatdoma. Katrs to vēl drīkstēja rakstīt pēc savas personīgās patikas, pieturoties tikai apmēram pie tā burtu pamatveidojuma, kāds tas caurmērā saskatams vairāk gleznojošas nekā rakstošas dabas gotikā un frakturā. Bet tā kā gotiks un frakturs nu bija pārgājuši drukas kalpībā un sakarā ar to viņu tālākizkoptība sāka uzņemt tādu virzienu, kas gan ļoti labi saskanēja ar drukājamās mašīnas prasībām, kurpreti rokrakstības vajadzības ievērot nemaz vairs negribēja, tad Eiropas tautu domājošākai daļai cits nekas neatlika, kā uzaicināt visu zemju kaligrafus — gādāt, lai tāds augstāks ideāls rastos arī ikdienas smalkrakstam.

Kā uzvarētāji no šīs starptautiskās sacensības ap XVIII gadsimta sākumu izgāja angļu kaligrafi ar šāda izskata pamatrakstu:

11. zīm.: Angļu slīpraksts.

Šo rakstu sauc vienkārši par angļu slīpo rokrakstu un tas kā eiropiskās smalkrakstības priekšzīme un paraugs stāv nepārspēts vēl šodien. —

3. Kaligrafiņas sistematikas pamati.

„Meklējiet formu, jo kur nav formas, tur ir chaos.“

Kaut gan latīņu alfabeta 52 burtu (26 lielie un 26 mazie) pāliekošais pamata veidojums ir tikai viens, tad tomēr latīņu raksta veidu jeb stilu ir vairāk simtu. Par visiem tiem kaligrafiņa pat savā totalajā veidā gan neinteresējas, bet arī viņas labāko rakstu izlase arvien vēl ir tik bagāta, ka to nekādi nevarētu kārtīgāk pārredzēt un pilnīgāk prātā paturēt, ja tam nenāktu palīgā zinama šķirošana un iedalījums, ko sauca par sistematizēšanu.

Sistematizēšana notiek uz tā priekšmeta sīkdaļu dažādības pamatiem, kuram tādu šķirošanu un iedalīšanu piemērojam. Bet kādas tad nu var būt dažādības latīņu alfabētā, ja tam savs nepārkāpjams daudzums burtu un ikvienam no tiem ir savs stingri noteikts pamata veidojums, kas nav grozams?

Visizsmeļošāko un saprotamāko atbildi uz to mums dod mūsu tagadējās rakstības klasiskais pirmparaugs — senoromiešu rakstība.

Jau senajiem romiešiem nepietika viens vien raksta veids jeb stils, bet bija vajadzīgi veseli pieci: 1) *Capitalis quadrata*, 2) *Capitalis rustica*, 3) *Kursivs*, 4) *Uncials*, 5) *Notografija*.

Capitalis quadrata līdzinājās mūsu tagadējā latīņu drukas raksta lielajiem burtiem un to senie romieši uzskatīja par savas rakstprasmes galveno (*capitalis*) pamatu, obligatorisku visiem oficiālās rakstīšanas gadījumiem, bet it sevišķi monumentiem.

Capitalis rustica bija tas pats *Capitalis quadrata*, tikai paviršāk vai nemākulīgāk rakstīts, kā tas mazāk skolojamiem provincāļiem jeb zemniekiem (*rustica*) bij parastāk un parocīgāk.

Kursivs (slīpais, tekošais) līdzinājās mūsdienu steidzīgāk izpildītam ātrrakstam un bija senajiem romiešiem nepieciešams tekošās ikdienas notikumu žiglākai atzīmēšanai, it sevišķi tirdzniecībā un kanceļu darbā.

Uncials („collu augsts“) bija tas pats *kursivs*, tikai biezāk un lielāk rakstīts, kā to visvairāk prasīja pirmo kristīgājo baznīcas grāmatas.

Notografija sastāvēja no pusburtiem un līdzīgu zīmju sasaistījumiem un viņas uzdevums bija — rakstīt tikpat ātri kā cilvēks runā, t. i. „uzņemt“ runas, kā to tagad dara *steno-*
grafija.

Šinīs piecos seno romiešu rakstības veidos vispirmā kārtā redzam atspoguļojamies to dažādību, ar kādu cilvēki savus burtnieciskos pienākumus caurmērā ņem un pilda arī šodien vēl: vieni — ietur stingru disciplīnu (*Capitalis quadrata*), otri — dara kā mācēdami (*Capitalis rustica*) trešie — ciēna tikai žiglumu (*Kursivs*), ceturtie — ietiepjas uz savu (*Uncials*), piektie — meklē jaunas pielietošanas iespējamības (*Notografija*).

Bet šīs atsevišķu cilvēku dažādās burtnieciskās tieksmes un dziņas rakstībā tomēr nav tas īstais iemesls, kura dēļ jau senajiem romiešiem nepietika viens vien raksta veids, bet bija vajadzīgi veseli pieci. Ar tādām tīri subjektīva rakstura prasībām vien burtniecībā, kas tikai objektīvi disciplinējams cilvēku savstarpīgas saprašanās līdzeklis, nevar un nedrīkst rēķināties, jo ne ikkatra rakstītāja nejaušā iedoma, vai arī dažkārt tikai lasītāja acumirkļīgā patika vien, var būt

burtniecībai derīga un pieņemama. Piemēram, kārtīgi mācāmā Capitalis quadrata bezrūpīgais un nemākulīgais atdarinājums Rustic'ā ir nenoliedzami slikts piemērs rakstīšanai vispār un tādēļ nav varējis noderēt par paraugu un priekšzīmi it nevienam citam Eiropas burtniecībā pēc tam sekojušam rakstu veidam. Tāpat runu uzņemšana notās vai stenografijā neatbilst burtniecības tieši lietīšķajam mērķim, bet ir tikai varbūtība, kas iespējama vienīgi atsevišķos gadījumos un tikai zinamos apstākļos, kādēļ vispārīgā lietošanā nekad nav iegājusi. Bet tagad to jau pavisam lieku padara runas daudz pilnīgāk un vieglāk uzņemošās mašīnas — fonografs, gramofons, parlografs, diktafons, radiofons un skaņu filma.

Šos divi raksta veidus kā burtniecībā liekus un nepriekšzīmīgus romiešu rakstībā neievērojot, tur paliek vēl tikai trīs: Capitalis quadrata, Kursivs un Uncials, kas, katrs par sevi ņemti, ikviens atbilst kādai no tām trijām dzīves prasībām, iz kurām burtniecības nepieciešamība un lietderīgums izplūst arī šodien vēl, proti — monumentu aprakstīšana (mūsdienu plakati un izkārtnes), tekošās ikdienas rakstu darbi (mūsdienu rēķinvešana un sarakstīšanās) un grāmatu pavairošana (mūsdienu druka). Iejot šo triju vajadzību vislabākās apmierināšanas prasībās nedaudz dziļāk, atrodam burtniecības dažādo rakstu cēlonības patiesos iemeslus.

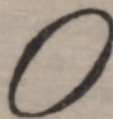
Monumenti sastāvēja no akmens, koka vai metala plāksnēm, atradās pa lielākai daļai zem klajas debess un vienmēr bija skatāmi notālēm. Lai nu uz tiem ar kalnu vai durni darināto rakstu varētu vieglāk salasīt, tad saprātīgi apsvērts monumentālo rakstu stils nemaz nevarēja būt citāds, kā tikai tāds pats, kāds tas seno romiešu Capitalis quadrata rakstam patiesībā arī ir, proti: geometriski visordinārāks — vienīgi no lenķiem un lokiem sastāvošs, un iespējami uzkrītīgāks optiski — samēros liels, dziļi un plati iegrebtis, ar prāviem atstatumiem burtu starpās un stāvs. Protams, ka tāds raksts nav tekoši rakstams, bet savā pirmmetā ar linjalu un cirķeli, kā arī savā tālākā izpildījumā ar kalnu vai durni, tikai lēni zīmējams. Un tādēļ mēs tad arī sakām, ka monumentu stila rakstus darinātāja tehnika ir zīmējoša. Bet tā kā zīmējošā burtniecī-

bas tehnika ir viens no visneparocīgākiem rakstīšanas paņēmieniem vispār, tad mēs gribot negribot esam spiesti pieņemt, ka rakstītājiem tik neizdevīgs stils, kā Capitalis quadrata rakstam, varējis rasties un tik noteicošu stāvokli seno romiešu rakstībā ieņemt tikai tāpēc, ka tas vispilnīgāk spēja piepildīt speciālo vēlēšanos — pakalpot ar to vispirmā kārtā lasītāju ērtībām. Tādu rakstu svītrojuma geometriskais minimums jeb kaligrafiskā pamatzīme arī tagad vēl ir tā pati kā senajiem romiešiem — četrstūris (kvadrats), apaļums un stūrkrusts:

12. zīm.: Zīmējošās tehnikas rakstu kaligrafiskā pamatzīme.

Tekošo ikdienas vajadzību rakstīšanu senie romieši nokārtoja ar visparocīgāko rakstamrīku — kaula vai metala irbuli (stilus) uz vismazāko apmēru laukumiem — tāsēm, metalu plāksnītēm, koka dēlīšiem un vaskotām tāfelītēm, turot tās rokās, klēpī vai uz galda, un vienmēr stipri steidzīgi, kas viss norāda uz to, ka te jau nekādi vairs nav bijis iespējams rēķināties ar lasītāja ērtībām vien, bet visvairāk nācies ievērot paša rakstītāja ērtības — viņa tekoši rakstošās rokas straujo kustību iespējami dabiskāko kinetiku. Sakarā ar to seno romiešu Kursivs jau ir kinētiskās tehnikas rokraksts, kas arvien jo vairāk izkopās tanī smalkumā, slīpumā, ovalībā un saistīgumā, kāds joprojām raksturīgs un vienīgi derīgs arī mūsdienu tekošajam ikdienas rokrakstam. Šā rokraksta kaligrafiskā pamatzīme ir ap 55° uz labi slīps ovals:

13. zīm.: Kinetiskās tehnikas rakstu kaligrafiskā pamatzīme.

Grāmatu pavairošana, pārrakstot tās uz citu pasūtījuma, par ko rastītājiem nācās savā starpā sacensties, nevarēja neienest burtniecības daudzpusībā vēl vienu prasību — pacelt rakstīšanas māksliniecisko vērtību. Vistuvākais līdzeklis tā panākšanai šķita gleznošana un tās piederumi — pergaments, krāsa un trieplis (calamus). Ar tādiem piederumiem rūpīgāk izpildīts, tālaika visvairāk lietotais slīpi ovālais un smalki saistīgais Kursiva stils kļuva lentveidīgi apaļnisks svītrojumu ģeometrijā un stāvi nesaistīgs burtu salikumā. Šo grāmatrakstiem tagadīņ vēl īpatnējo, visvairāk gleznojošās tehnikas radīto grāmatrakstiskā stila pirmparaugu burtniecības vēsturei labpaticis nosaukt par „uncialu — collu augstu“, kas ar mūsdienu daudz sīkākajiem grāmatu rakstiem gan vairs īsti nesaskan. Bet īstenajiem grāmatrakstiem arī šodien vēl īpatnējā kaligrafiskā pamatzīme joprojām ir tā pati seno romiešu Uncialam jau toreiz raksturīgā — divi x-veidīgi salikti pusloki, kas otrādā salikumā palaikam dod vairāk vai mazāk simetrisku apaļumu:

14. zīm.: Gleznojošās tehnikas rakstu kaligrafiskā pamatzīme.

No tā secinams: 1) ka eiropiskajā burtniecībā nav parastā, ne iespējama tāda pati vienveidība, kāda tā ir daudzām citviet esošām zemēm un tautām, bet ir nepieciešama tāda dažādība, kas ikkatrai rakstīšanas vajadzībai dod savu īpašu raksta veidu, kurš tās specifiskās prasības apmierina labāk par citiem; 2) ka šī dažādība nav atsevišķu cilvēku iedomas vai patikšanas auglis, bet nāk tikai no tiem saprātīgi apsvērtiem vispārīgiem apstākļiem, kādi īpatnēji katram burtniekošanas gadījumam par sevi; 3) ka šo apstākļu saprātīgas apsvēršanas iemesls ir pakalpot visvairāk rakstītāja vai lasītāja ikreizējām ērtībām, neaizmirstot pie tam arī viņu kopējo prieku — skaistum baudu; 4) ka šīm ērtībām un daļumam burtniecībā vislabāk atbilst iedalījums — kinētiskās tehnikas smalkrakstos,

zīmējošās tehnikas biežrakstos un gleznojošās tehnikas lentrakstos, kuru stilēm raksturīgi viņiem īpatnējo svītrojumu ģeometrijas minimumi jeb kaligrafiskās pamatzīmes; un 5) ka tikai šo pamatzīmju iespējami kaligrafiskāka noteiktība var būt zinātniskās rakstprasmes visvēlamākā progresa ideāls tagad un paredzamā nākotnē.

Burtniecību prasītājas un viņas izkopšanas uz priekšu virzītājas vajadzības ne vienmēr bijušas vienādi svarīgas cilvēku dzīvē dažādos laikmetos. Sakarā ar to tad arī nav varējis palikt rakstu mācībā pamatnējākais un noteicošākais viens un tas pats burtu veidola dažādojumu grafiskais stils vai viņam tehniski piederīgo rakstu posms, bet tādi mūsu eiropiskās rakstprasmes vēsturē bijuši dažādi un ir viens otru nomainījuši vairākkārt. No VII gadu simtņa priekš Kristus dzimšanas līdz III g. s. pēc tās vissvarīgāk šķita aprakstīt monumentus un līdz ar to uzskatīt par visvērtīgāko rakstīšanas veidu zīmējošās tehnikas monumentalā stila biežrakstus. No IV g. s. līdz XIV g. s. vissvarīgāk šķita pārrakstīt grāmatas un līdz ar to veltīt galveno uzmanību gleznojošās tehnikas grāmatrakstiskā stila lentrakstiem. Bet no XV g. s. līdz pat mūsu dienām visu citu rakstu priekšgalā stāvētekošais ikdienas rokraksts jeb kinētiskās tehnikas smalkraksti. Un šis apstāklis dod mūsdienu rakstprasmes dziļākajai izpratnei norādījumu uz to, ka gluži tāpat kā monumentu aprakstīšanas laikmetā Capitalis quadrata un grāmatu pārrakstīšanas laikmetā Uncials bij vadošie un visu pārējo tā laika rakstīšanas veidu būtības un nozīmes noteicēji, tā arī tagadējā tekošās rokrakstības laikmetā visas mūsu pārējās rakstprasmes uztverei un izvērtējumam pamatā jābūt kinētiskās tehnikas smalkrakstu disciplinām.

Uz šiem pamatiem stāvot, pedagogiski zinātniskā rakstu mācība tad arī ieteic: pirmkārt — mācīt un iemācīties burtniecības iesācējiem vispirms smalkrakstus un otrkārt — pielāgot smalkrakstības galvenajām disciplinām iespējami pilnīgāk arī biež- un lentrakstus, lai tie ar savu citādāko stilu un tehniku nevarētu pārāk stipri ietekmēt uz nevēlamo pusi mūsdienu rakstprasmē ikvienam vissvarīgākos kaligrafisko pamatrakstu un veiklo ātrrakstu. Tā to starp citu vēlējusies arī pati rakstprasmes izkopšanās vēsture, kas palēnām, bet neatlaidīgi ievirzījusi it visus seno romiešu Kursivam sekojušos rakstu veidus

vispirms viņam raksturīgajā ovalībā un saistīgumā, kādu nu nedrīkst trūkt arī nevienā tagadnes biez- un lentrakstā, kaut arī tikai aptuveni burtu kopskatā un atsevišķo vilcienu ie- un piesvītriņās iezīmēti. Bet visi tie tehniskie un mākslas rokraksti, kuru „galviņas“ un „kājiņas“ neuzrāda saistības tieksmi, vai arī, kas savā burtu veidojumā nav pienācīgi pareizi un pilnīgi saskaņojami ar grafisko svītrojumu ovālo ģeometriju (kā uz mums no vāciešiem pārnestie siekstraksti, blūkraksti, apaļraksti, platraksti, vecraksti, jaunraksti un tml. nejaušības) ir stilistiski un tehniski nepareizi, rakstprasmes lietderīgu tālāk izkopšanos neveicinoši un tādēļ pedagoģiski zinātniskās rakstu mācības alfabētu nomenklaturā neuzņemami.

*Darba krietnums — uzmanība, iedziļināšanās
un neatlaidība, bez kā nekāds labāks rokraksts
nav iegūstams, ir tā totalās kaligrafiņas mācī-
bas īpašība, ko tās cītīgākiem mācekļiem nekas
un nekad vairs neatņems.*

C.

Rakstīšanas tehnika.

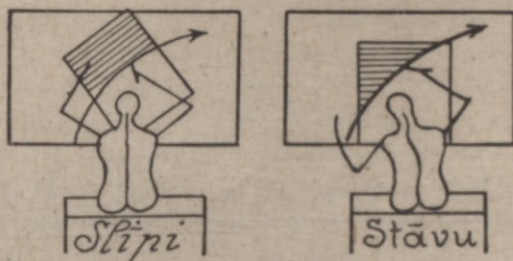
1. Rakstīšanas darba rīki.

„Darbs dara meistarū“, bet tikai tad, ja tam netrūkst mākas izraudzīt sev piemērotus amatrīkus.

Raksts ir redzes priekšmets, kuru citādi nekā uzrādīt nevaram, kā novietojot to telpā, t. i. aprakstamā laukumā. Šim aprakstamajam laukumam noderīgas dažādu citu priekšmetu virsmas, tagad visvairāk

papīrs.

Rakstampapīrs vēlams balts, gluds, vairāk mīksts nekā ciets, bet pienācīgi blīvs un sīksts, lai nepļūksnātu un neizplūdinātu tinti. Rakstu mācīšanai skolās un citur papīrs var būt arī iesiets burtnīcās un ar attiecīgo liniatūru, kaut gan mācāmo lielākas patstāvības un drošākas sekmības labā ieteicamāk lietot vaļējas bezliniju loksnes ar īpašu liniļlapu jeb transparentu zem tām. Slīpos smalkrakstus rakstot, papīrs jānoliek rakstītājam priekšā slīpi uz kreisi tā, ka zem tā paliktās liniļlapas slīplinijas, izejot no rakstītāja krūtīm, taisnā lenķī tiecas pāri galdam. Tā rakstītājas rokas kustību radija līkne vieglāk saskaņojas ar papīram krustām pāri ejošo raksta līniju un iznāk ērtāks arī roku novietojums rakstot. Turpreti stāvāis papīra novietojums smalkrakstības vajadzībām ir galīgi nederīgs un tādēļ ļoti lielā mērā kropļo nevien rakstīšanas tehniku, bet arī pašu rakstītāju. Novietot papīru rakstītājam priekšā nedaudz stāvāk iespējams tikai biez- un lentrakstus rakstot, kad citādāks arī rakstamrīks un tā turēšana pirkstos un rokā vispār. Papīrs viegli bojājas no rokas siltuma, kādēļ ir labi aprakstāmo laukumu aizsargāt no tā ar dzēšlapu vai citu kādu tā vēl neaprašīto daļu aizsedzošu pakļāju.

15. zīm.: Slīpais un stāvais papīra novietojumi.

Nav rakstītāja, kas vispār pieņemto burtu veidojuma samērību, svītrojumu vienmērīgu nolieksmi un rindu vienādo atstatumu spētu pareizi ieturēt uz tīri balta papīra vien, neņemot talkā nekādu mākslīgu liniaturu. Senākos gadsimtos, kad rakstampapīri bija rupjāki, biežāki un nelīdzenački nekā tagad, rakstītāji iespieda attiecīgo liniaturu aprakstamā laukumā ar linjāļa un labās rokas naga vai arī speciāli šim nolūkam izgatavota kaula irbuļa palīdzību. Kaut gan šāda liniatura mīkstajā papīrā turējās diezgan paliekami, tad tomēr tā nebija rakstītājam pašam pietiekami skaidri saskatama savas bezkrāsainības dēļ. Bet kļūstot rakstampapīriem arvien plānākiem, gludākiem un caurredzamākiem, radās iespēja vajadzīgās liniaturas dēļ pašu papīra virsmu nemaz neaiztikt, paliekot loksnei apakšā atsevišķas

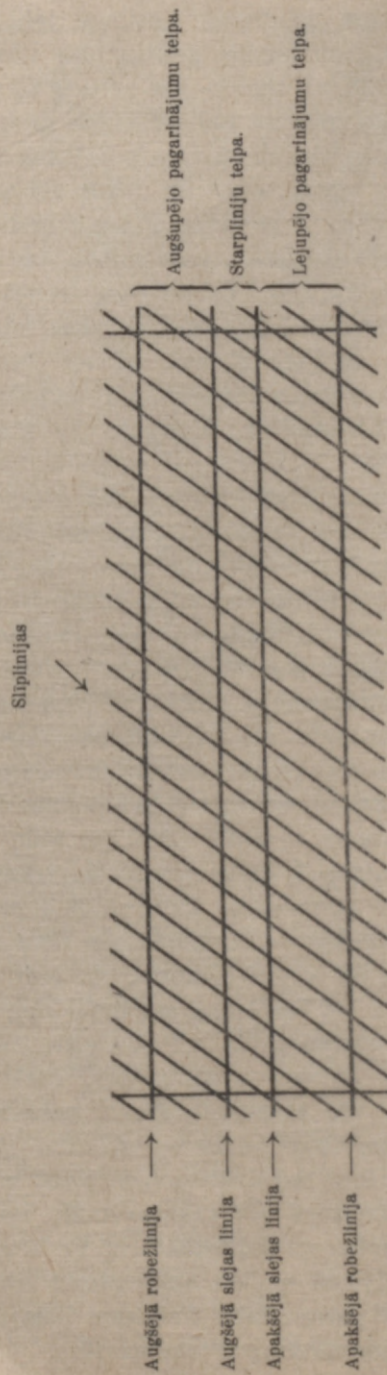
linijlapas jeb transparantus,

kuru liniatura tad „spīdēja“, ja tā var teikt, papīram cauri.

Mana rakstu mācīšanas metode no vienas puses uz visno-teiktāko atsakas no ikviena labāka rakstu darba izpildīšanas uz jau gatavi linijētiem papīriem, jo šādas „atklātas“ liniaturas atstāj uz rakstītājiem, it sevišķi skolniekiem, tik dziļu iespaidu, ka tie vēlāk bez tām nekādi vairs nespēj kaut cik pilnīgāk ieturēt to pašu kaligrafiskās pareizrakstības likumību, kāda tiem uz atklātās liniaturas padevās jau diezgan pilnīgi un viegli. No otras puses atrodu, ka dažviet iecienītā cenšanās ieturēt vispār pieņemto rakstīšanas kārtību bez nekādas liniaturas, ir tik aplama un neizplidama iedoma, ka ar to nekam un nekad kaut ko lietderīgu rakstībā panākt nav izdevies un nekad arī neizdosies. Sakarā ar to man nekāds cits neatliek, kā uzskatīt

aprakstamam laukumam paliekamu linijlapu jeb transparentu nevien par ikkatram rakstīšanas gadījumam tikpat nepieciešamu piederumu kā tinti un spalvu, bet arī vēl kā vienu no vislietderīgākiem un sekmīgākiem kaligrafiskās likumības ierādīšanas un atdarināšanas līdzekļiem rakstu mācībā vispār. Visa manu rakstīt mācības kursu nekad un nekur vēl neredzētā mācību programmas bagātība, ņemot tikai vienu stundu nedēļā, piesavinama jau sešu mēnešu laikā, pateicoties visvairāk manām linijlapām jeb transparentiem. Un to pašu tikpat viegli iespējams panākt arī visur citur, kur blakus labai totalās kaligrafijas teorijai pieņem un lieto praksē arī vēl šādas linijlapas. Bet ja ārpus maniem kursiem tādi rakstīt mācības panākumi it nekur nav saskatāmi, tad tikai tādēļ, ka tur tādas linijlapas nepazīst un nelieto.

Kaligrafiskās liniatūras un to transparentus nevar sastādīt kurš katrs. Šiem mācības un darba līdzekļiem jābūt iespējami vienkāršākiem un jāatbilst cik vien iespējams pilnīgi kādai stingri noteiktai rakstprasmiskai domai, kuras pareizība un nepieciešamība nav tikai individuāli iedomāta, bet jau vēsturiski pastāvoša vai arī kādā iespējami vispusīgākā rakstīt mācības metodikā parādīta un attaisnota. Tādā gadījumā man gribētos sacīt, ka labs transparents ir visdrošākais attiecīgās rakstu mācīšanas labuma un noderības pierādītājs. Jāņem vērā, ka ikkatram rakstu veidam ir sava īpaša grafisko svītrojumu geometrija, kuras minimums sastāda attiecīgā stila kaligrafisko pamatzīmi. Lai nu šis stils būtu iespējami izlīdzinātāk harmonisks, tad tam reiz uzstādītajai kaligrafiskai pamatzīmei ar iespējami lielāko vienvēidību jāatspoguļojas ikkatrā burtā sastāvdaļā cauri visiem 52 latīņu alfabeta burtiem. Bet lai šis stils būtu arī vēl daiļš, tad iespējami samērīgākām ar labu grafisku gaumi un savā starpā jābūt arī tām citādībām, kas kaligrafiskās pamatzīmes caurmēra geometriju atsevišķās burtu sastāvdaļās paplašina vai sašaurina ārpus parastā caurmēra. Un ja nu mēs kāda atsevišķa rakstu veida burtu uzbūvē tādiem noteikumiem pieturamies, tad drīz vien izrādas, ka patiesi pareizā un lietderīgā liniatūrā šis raksts iznāk harmonisks un daiļš nesalīdzināmi vieglāk un dabiskāk nekā nepareizā liniatūrā. Bet tas tad ir pierādījums nevien kaligrafisko liniatūru vajadzībai vispār, bet arī patiesi labu liniatūru lielajām priekšrocībām pret mazāk apdomātām un nepareizām.

16. zīm.: Vienīgi pareizā totalās kaligrafiņas smalkrakstu liniatura.

Burtnieciskās grafikas radīšanai uz papīra visnoderīgākais asmenis ir

s p a l v a.

Nosaukums „spalva“ šim tērauda rakstamrīkam radies no tā, ka cilvēki no V līdz XIX gadsimtam visvairāk rakstīja ar spīgām, ko ieguva no zosu un citu lielāku putnu spalvām. Sākot ar 1820. gadu, kad Birminghemā, Anglijā, nodibinājās pirmās tēraudspalvu fabrikas, zoss spalvas parastais nosaukums pārgāja uz jauno, mākslīgo „spalvu“ un ir tāds pats palicis gan drīz it visu Eiropas tautu izteiksmēs līdz pat šij dienai.

Protams, ka zoss un tēraudspalvas nav bijušas vienīgie rīki, ar kuru attiecīgi noasinātiem galiņiem cilvēki rakstījuši. Priekš V gadu simteņa un arī vēl pēc tam līdz pat mūsu dienām atsevišķu rakstu veidus nevien varēja, bet bija pat neapējams rakstīt vēl citādākiem asmeņiem, piemēram, kaula vai metala irbuļiem, koka vai meldru mentītēm, lūka vai matu otiņām, kā to Ķīnā un Japānā vēl tagad dara. Arī mums pašiem bez spalvas nepieciešami vēl tādi grafiski svītrojoši materiāli, kā krīts un zīmuļi. Novecojušies un nesen galīgi atmesta ir tā sauktā „grifele“.

Rakstīšanai uz papīra nekas nav labāk noderīgs kā tērauda spalvas. Pareizi pagatavotas, tās raksta tikpat viegli un maigi, kā senākās zoss spalvas, bet bez pēdējām piemītošas nedrošības attiecībā uz tintes šļākāšanu un citādu iztraipīšanos. Tērauda spalvas var daudz vienādāk un asāk nosmailēt nekā zoss spalvas, kādēļ tās tad arī raksta daudz smalkāk un tīrāk nekā zoss spalvas. Un tikai ar tēraudspalvu izplatīšanos radās vienādākas rakstīšanas iespēja visplašākā tautu apjomā, nogludinājās pēdējās domstarpības rakstības stilā un teknikā un radās pirmās skaidrāk noteiktās un visplašākai vispārībai noderīgās rakstu mācīšanas metodikas.

Ar to rakstības vēsture apstiprina mums, ka labs rokraksts ļoti lielā mērā atkarīgs no labas spalvas. Bet šis labums nav jāsaprot tā, it kā atrotot vislabāk piemēroto spalvu s a v a i rokai, jau tūlīt būtu iespējams rakstīt veikli un daiļi ikkuru rokrakstu. Tādu brīnumspalvu tomēr nav, tāpat kā nav brillu tādiem lasītājiem, kas šo prasmi vēl nav iemācījušies bez tām. Spalva dod rakstīšanas darbam tikai to asmeni, ar kura palīdzību mēs radam aprakstamā laukumā svītrojumus, no kādiem

sastādami mūsu rakstīšanai vajadzīgie burti. Bet tas tad arī ir viss, kurpreti svītrojumu pareizās salikšanas kārtību jau nēnoteic vairs tikdaudz šāds vai tāds tehniskais palīglīdzeklis, kā jo vairāk mūsu zināšanas par burtu veidojuma stilu, kas rakstībā disciplina par sevi un nav spalvu vien apskatot izprotama, ne iemācama.

Nesenie lozungi, ka „tikai spalva radot rokrakstu“ un „katrai rokai jādodot sava spalva“, ir aplamības, kas noderīgas vienīgi spalvu fabrikantiem savu nekam nevajadzīgo „jaunizgudrojumu“ attaisnošanai. Zoss spalvu laikmetā arī bija darīšana ar daudz un dažādiem rakstu veidiem, kuru vislabākai izpildīšanai bija vajadzīgi dažādi svītrojošie asmeņi. Bet visu to tālaika rakstītāji ļoti akurāti, pareizi un daiļi prata nokārtot vienīgi ar tām pašām zoss spalvām, tikai apgrīežot dažādi to galiņus: smalkajiem rakstiem smailāk, bet biežajiem rakstiem mentveidīgi. Tālaika rakstītāji zināja un ar savu dažkārt apbrīnojami nevainojāmo darbu apstiprināja, ka spalva nekad nepiemērojās cilvēkam, ka tam vienmēr jānotiek otrādi uz specialu zināšanu un iestrādāšanās pamatiem.

Mums tagad ir smalkraksti, biežraksti un lentraksti. Smalkrakstus nevaram pareizi un daiļi rakstīt ar biežrakstu uzliektā gala spalvām, ne lentrakstu mentveidīgi nocirstā gala spalvām, kādēļ tie jāraksta tikai vairāk vai mazāk asa gala spalvām. Biežrakstus nevaram rakstīt ar adatas gala spalvām, tie mums jāraksta ar dažāda uzliekuma Redis spalvām. Tāpat lentrakstus nevaram rakstīt gluži asa, ne uzliekta gala spalvām, bet gan tikai mentveidīgi nocirsta gala Rondo spalvām. Un šis iedalījums pēc rakstības stilu trijiem galvenākiem posmiem, tad arī noteic spalvu iedalījumu un izvēli, skatoties pēc tā svītrojumu veida, kādu katrs par sevi dod to dažādie galiņi jeb svītrojošie asmeņi. Eiropas rakstībā kopš senlaikiem pastāv trīs svītrojošo asmeņu veidi: irbulis (stilus) kinētiskās tehnikas smalkrakstiem, mentīte (calamus) gleznojošās tehnikas lentrakstiem un krīts vai otiņa zīmējošās tehnikas biežrakstiem, pie kam jaunāko laiku Redis spalva uzskatāma par stingtu, nelokanu otiņu, vai krītu.

No tā redzam, ka pat vislabākajam rakstītājam, lai rakstītu veikli un daiļi kaut simts un vairāk dažādos rokrakstos, ir pilnīgi pietiekošas apmēram desmit dažādu, triju galveno burtniecības posmu stiliem atbilstošu spalvu, kurpreti visa pā-

rējā spalvu fabrikācijas „daudzpusība“ vajadzīga tikai tiem rakstītājiem, kas ar simts un vairāk dažādām spalvu šķirnēm tomēr neprot kārtīgi uzrakstīt nevienu rakstu veidu.

Tēraudspalvu uzdevums ir dot mums tikai grafisko svītrojumu radīšanai nepieciešamo asmeni un tādēļ tās parasti tik īsas, ka tās vien pirkstos satverot, mēs nekādi vēl rakstīt nevaram, jo pirkstu un delnas tvirtākam tvērienam vajadzīgs lielāks gabals, un tas ir tā sauktais

s p a l v k ā t i ņ š.

Kātiņā iespraužam spalvas neaso galu tik tālu, ka no spalvas paliek ārpus kātiņa vēl divi trešdaļas no visa viņas garuma vai arī tikai puse atstatuma starp tās asakā gala šķēluma beigām un neasā gala maliņu. Kātiņam jātur spalva tik cieši, ka tā rakstot negrozās uz vienu vai otru pusi, nekrīt no kātiņa ārā vai arī nelien tajā dziļāk par šim nolūkam atļauto spalvas garuma vienu trešdaļu. Ja kātiņš šo pienākumu nepilda, tad tas tūlīņ apmainams pret citu pilnīgāku. Bet nepareizi tādā gadījumā būtu meklēt spalvu, kas nelietderīgajā kātiņā turētos stingrāk ar savu lielāko platumu. Spalva nav kātiņa dēļ, bet gan otrādi — kātiņš ir spalvas dēļ, kurai rakstībā daudz no-teicošāka loma nekā kātiņam.

Kātiņš nedrīkst būt resns, jo tad mēs to nespējam parocīgi satvērt, ne veikli vadīt un valdīt darbā. Parocīgi un ērti spalvkātiņu varam satvērt tikai ikšķa, rādāmā un viduspirksta galiem, kur mūsu rokai vissmalkākā jūtoņa un vislielākās kustību spējas. Pieauguša vīrieša rokai pietiek kātiņš parastā zīmuļa resnumā, bet mazākām rokām ieteicams vēl tievāks. Satverot kātiņu pirkstgalos, viņa augšdaļa neiegulst dobumā pie ikšķa, bet atbalstas pret rādītāja pirksta saknes kauliņu. Tā tas vienīgi pareizi un tā tam jāpaliek vienmēr, jo tad spalvas galiņi neiedarbojas uz papīru ne pārāk asi, kasoši, kā turot spalvu stāvāk, ne arī pārāk glēvi, ķēpaini, kā turot spalvu lēzenāk dobumā pie ikšķa. Sevišķi pēdējais kātiņa stāvoklis ļoti bīstams kātiņa drošai un veiklai satvēšanai, ērtām un spēcīgām rokas kustībām. Viņa neizbēgamākās sekas ir pirkstu savilkšanās dūrē, krampjaina kātiņa sažņaugšana pirkstos un visas rokas muskulaturas tāds sasprindzinājums, ka pašai rakstīšanai tanī nepaliek vairs pāri gandrīz nekāda spēka. Bet rakstīšana, lai tā mums iznāktu veikla un daiļa, vienmēr prasa it

visu rokas spēku tikai sev vienai, atstājot kātiņa turēšanai gandrīz tikai veiklību. Veikls kātiņa turētājs spēj ikkuru brīdi atcelt no satvērtā kātiņa nevien rādītāja pirkstu, bet arī īkšķi, bez kā kātiņš no rokas izkristu.

Lai pirkstus cilājot, kā nupat teikts, kātiņš varētu palikt uz rādītāja pirksta saknes kauliņa, tad tas, protams, nedrīkst būt smags, tad tam jābūt nevien tievam, bet arī vēl vieglam, ne visai garam un augšgalā smailētam. Smailējums aiz resnuma nedrīkst sākties piepeži, jo tas gandrīz vienmēr sākas tur, kur kātiņš pieguļas rādītāja pirkstam. Garākus burtus rakstot, kātiņam šinī vietā jāvar stumdīties augšup un lejup, ko piepežs smailējums kavē. To pašu vēl lielākā mērā dara smags un resns kātiņš, kas bez tam vēl nekādi nav noturams uz rādītāja pirksta saknes kauliņa, bet krīt lejā uz iedobumu pie īkšķa. Iedodot tādu „āmurkātu“ rokā mazajiem pirmmācības skolniekiem, mēs viņu rokas turēšanu tūlī samaitājam uz visiem laikiem. Tās „knipīgās“ dūrītes, kādas mēs tagad gandrīz vienīgi redzam savās skolās, it sevišķi pie meitenēm, ir tikai pieminēto āmurkātu sekas un nākamo „dakterrokrakstu“ visdrošākā priekšvēsts.

Pirmais spalvkātiņš un tā satvēriens ir liktenīgi gandrīz ikkatram rakstītājam, jo tam pierod un ir jāpierod savu darbu pastāvīgi tāpat vien atkārtojot, kādēļ sakarā ar to un tam pielāgojoties attīstas arī rakstītājas rokas muskulatūra un iestatinas visa rakstīšanas darba izjūta. Bet tiktāl nonākušam rakstītājam jau nešķiet vairs ērts un parocīgs it nekāds cits kātiņa satvēriens un rakstīšanas paņēmiens, kaut tas arī būtu visvienkāršākais un dabiski iespējamākais. Tādēļ metīsim nost visus resnos un smagos, pārāk biezi pulētos un dažādi izgreznotos metala, stikla un kaučuka kātiņus, it īpaši tā sauktās „pildspalvas“ un atgriezīsimies pie apmēram līdzīgas spalvturu vienkāršības un parocības, kādu sakarā ar zoss spalvām bija spiesti ieturēt tie mūsu priekšteči, kas savā laikā noteica mūsu tagadējās rok-rakstības nesatricinamos pamatus. Neļausim iebiedēt sevi ar norādījumiem uz dažāda veida „rakstamkrampjiem“, kas it kā ceļoties no tievajiem spalvkātiņiem, jo tie nepieder bērnu slimībām, bet rodas tikai vecākiem cilvēkiem, kuru pareizo rakstīšanas darba izjūtu samaitā cita kāda kaite, un jo resnāks viņu spalvkātiņš, jo drīzāk. Mūsu skolām pēdējā laikā ieteiktie

nemaz nelakotie spalvkātiņi ir tikpat nehigiēniski, cik tie neglīti.

Darba rīki cilvēkiem vajadzīgi tikai tam, lai apstrādājamam materialam padarītu jūtamāku savas miesas spēku un sava gara gribu. Un tādēļ darba rīki var būt labi un derīgi tikai tad, kad tie strādājot neprasa no mums pārāk daudz spēka un gribas savai valdīšanai un vadīšanai vien, atraujot tos viņu īstajam mērķim — materiala apstrādāšanas vieglumam un parocībai.

Lai spalvas vilcieni uz papīra būtu skaidrāk saskatami un tik drīz neizbruktu, tad spalva rakstot apmērcējama kādā krāsojošā šķidrumā. Vislabākais šim nolūkam pastāvošais šķidrums tagad ir

t i n t e.

Tinte jālieto kā tā dabūjama, jo izgatavot to pašam nav ērti un neatmaksājas. Vingrinājumiem kaligrafijā vēlams šķidra tinte, kas viegli plūst no spalvas un pārāk nesabiezina tās smalko svītrojumu. Tā panākšanai bodēs pārkamās tintes pašķidrinas ar nedaudz ūdens. Nevēlamas ir stiprām skābēm jauktas un pienācīgi nenorūgušas tintes, kas pārāk ātri sarūsina un nodeldē spalvas. Tinte jāuzņem spalvā bagātīgi, bet negrūžot to līdz trauciņa dibenam, kur spalvas galiņi ātri salocas. Labāki kaligrafijas darbi izpildami ar tušu vai krāsām. —

2. Biomechaniskais aparats.

„Rokrakstu labums nav tik daudz redzams, kā jūtams.“

Rakstu zīmes aprakstamā laukumā parasti novieto mūsu labā roka, stumdot kātiņā iesprausto un tintē apmērcēto spalvas galiņu pa papīra loksnes virsmu tā, kā to prasa ikkatram burtam par sevi noteiktais veidojums. Šij spalvas staigāšanai pa aprakstamo laukumu vispirmā kārtā vajadzīgs spēks, kas to valda un vada, un šo spēku rakstīšanas darbam dod mūsu rakstītājas rokas kauli, muskuļi un nervi. Bet visu šo spēkavotu saskaņotību un mērķtiecīgu sadarbību

mūsu rakstītājas rokas kustību labā sauc par burtniecisko biomehāniku.

Biomehānikai atsevišķos likumos ir liela līdzība ar parasto mašīnalo mehāniku. Piemēram, lai mehānismu iedarbinātāja enerģija no sava pirmavota (šīnī gadījumā — mūsu burtnieciskās gribas), novadīta caur attiecīgajiem uztvērējiem jeb receptoriem (nerviem) un pārnēsējiem jeb transmisijām (muskulijem) uz iedarbes vietu jeb radošo punktu (rokas pirkstgaliem) varētu izpausties savā dinamikā iespējami koncentrētāk kā sparā, tā precizitatē, tad ir nepieciešams mašīnas statiskās daļas piestiprināt iespējami ciešāk kādai nekustīgai pamatnei. Bet šij pamatnei strādājošam mehānismam līdzī kustoties, iet pārāk daudz spēka zudumā mašīnas stabilizēšanai vien, atraujot šo spēka daļu darba īsternajam mērķim — radošā punkta produktivitātei.

17. zīm.: Pareizi nosēdies rakstītājs.

Uz mata tāpat tas būs arī rakstot, ja mēs savas rokas neuzliksim galdam un nenovietosim tās tā, ka uz galda plāksnes atrodas abi elkoņi. Un tādēļ roku uzlikšana galdam ar abiem elkoņiem vienādi atstatu no ķermeņa un vienādi tālu uz galda virsmas, ir vispirmais, par ko mums pie rakstīšanas sēstoties ir jādomā, jo tikai tā rakstamgaldam piesēžoties mēs jo stingrāk nostatinām nevien rakstošo aparātu — roku, bet iztaisnojam arī paša rakstītāja plecus un mu-

gurkaulu, kuri nu citādi nemaz vairs nevar, kā tikai „sēdēt taisni“.

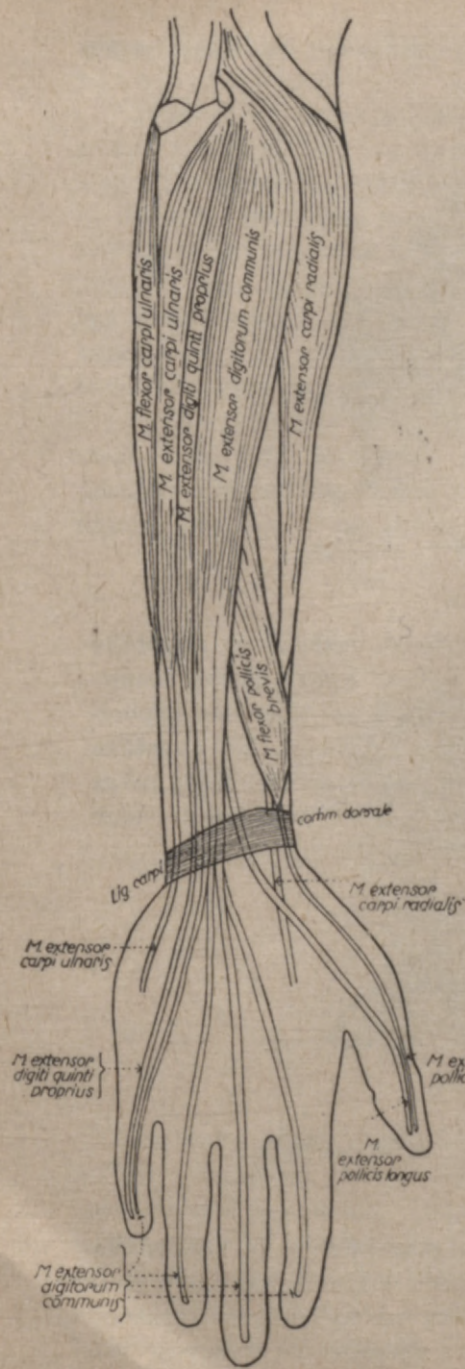
18. zīm.: Līki nosēdies rakstītājs.

Tāda rakstītāja nosēdināšana prasa sēdekli ne augstāku par rakstītāja paša ceļgalu, un galdu, kura plāksne nesniedzas augstāk par viņa krūškaula skrimslī — processus xyphoideus. Zemāks galds spiež rakstītāju sēdēt līki, bet augstāks galds pārāk tālu iepieš rakstītāja elkoņus, kas rakstītājas rokas normalu kustību labā nedrīkst atrasties no rakstītāja ribām tālāk par viņa paša plaukstu diviem platumiem.

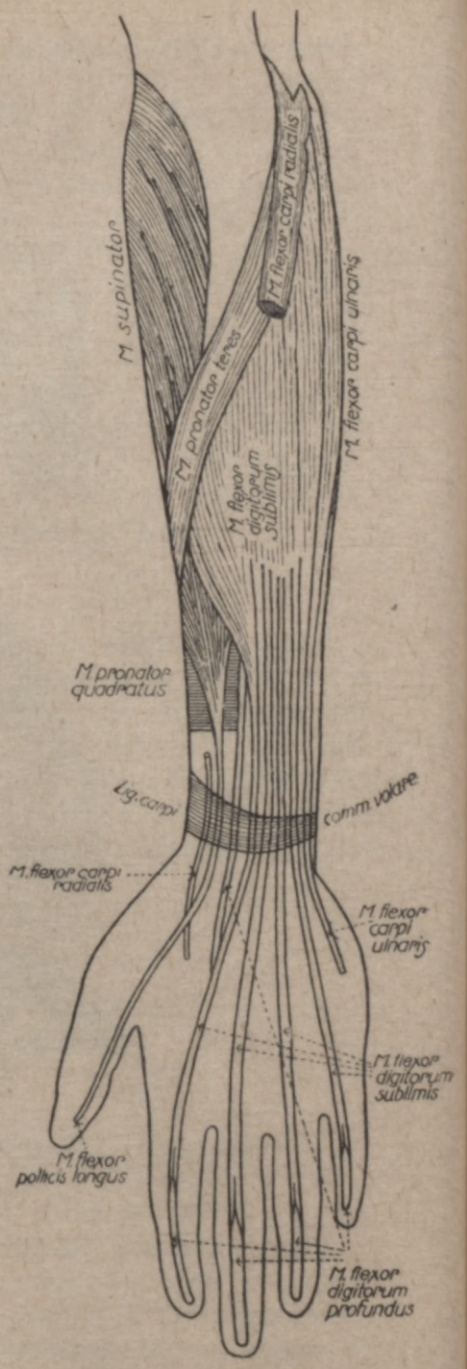
19. zīm.: Pārāk iepiests elkoņu atstatums.

Bez nepareizas piesēšanās rakstamgaldam ir vēl vesela rinda citu nevēlamību, kas mūsu rakstītājas rokas biomehāniku traucē ērti un pareizi darboties, un to labākas izpratnes dēļ rakstu mācības skolotājiem nav aņejams iepazīties ar rokas anatomiju nedaudz sīkāk.

Apakšdarma ārpusē muskulatūra.

20. zīm.:

Apakšdarma iekšpusē muskulatūra.

Plaukstas un pirkstu muskulatura.

M. interosseus volaris I, dziļais ikšķa muskulis; tuvina ikšķi pārējiem pirkstiem un tā palīdz satvert spalvkātiņu.

M. adductor pollicis, ikšķa pieliecējs rādītājam; rakstot nedrīkst iedarboites, jo kātiņš jāsatver „grābjoši“, ne „pleznā“.

M. flexor pollicis brevis, platais ikšķa saliecējs; stiprākais viņa muskulis, īstais grābjošā tvēriena radītājs un nepagurstošais spalvkātiņa balstītājs pret rādamā pirksta sakni un vidus pirksta nagu.

M. flexor pollicis longus, garais ikšķa saliecējs; saliec ikšķi divos kumpumos — saknē un vidū, bet saknē izliekumu netaisot, ātri pagurst.

M. lumbricalis IV, mazā pirksta stīvinātājs; maz derīgs, jo mazajam pirkstam jābūt apajnski liektam.

M. digitorum profundus, četru garo pirkstu saliecējs dūrē; lejupejo vilcienu galvenais spēks, pamatstrīpas un biezinājuma radītājs.

M. flexor digitorum sublimis, četru garo pirkstu saliecējs pirmajos divi pantos, no nagiem rēķinot; īstais spalvkātiņa turētājs pirkstgaliem vien, kā tam jābūt.

M. flexor carpi radialis, delnas iekšējais locītājs no spiekkaula puses; rada slīpā ovāla labo pusi, tverot no augšas uz leju.

M. flexor carpi ulnaris, delnas iekšējais locītājs no elkoņkaula puses; rada ovāla kreiso pusi, tverot no augšas uz leju.

Apakšdilma ārpusē muskulatura.

M. extensor carpi radialis, delnas ārējais locītājs no spiekkaula puses; nodarbināts uzstrīpās ejot no kreisi uz labi.

M. extensor carpi ulnaris, delnas ārējais locītājs no elkoņkaula puses; palīdz noturēt delnu zināmā atstatumā no papīra.

M. extensor digiti quinti proprius, mazpirksta izstiepējs; tur mazo pirkstu zem rakstošās delnas kā elastīgu balstu un neļauj tam pakļūt zem dūres bezdarbībā.

M. extensor digitorum communis, kopējais pirkstu izstiepējs; galvenais uzstrīpu un augšupējo pagarinājumu spēks.

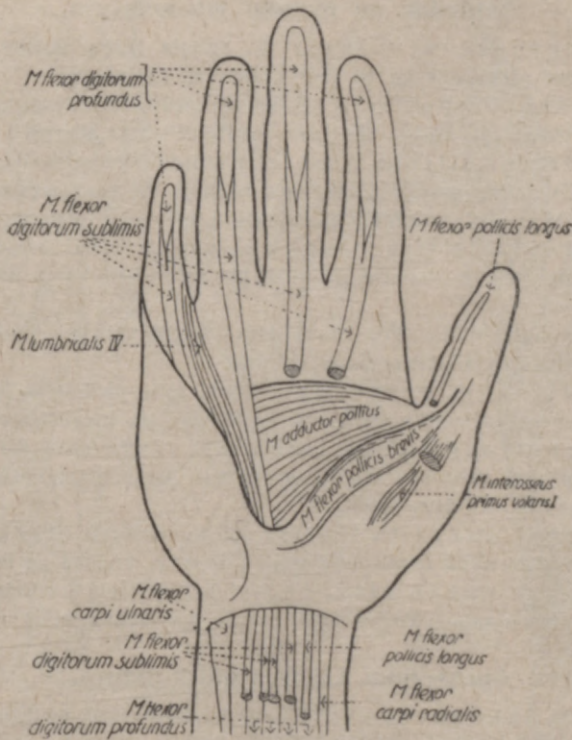
M. extensor pollicis longus, *M. extensor pollicis brevis*, garais un platais ikšķa izstiepējs; darbojas ikšķi kā iepriekš minētais *M. garajos* pirkstos.

Apakšdilma iekšpusē muskulatura.

M. supinator, rokas ārgriezējs; nedrīkst ņemt pārsvaru pār nākošo *M.*, jo tad rakstītāja delna uzguļas papīram ar plaukstu armalu un kļūst nekustīga.

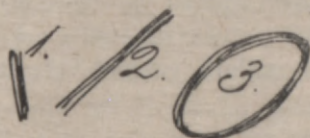
M. pronator teres, rokas iekšgriezējs; pareizā līdzsvarā ar iepriekšējo *M.* notur delnu ar virspusi uz augšu tā, ka papīram nevar pieskarties plaukstu armalai un rakstošā roka slid pa papīri balstīdamās vienīgi uz mazā pirksta naga.

M. pronator quadratus, četrstūrainais rokas iekšgriezes muskulis; atbalsta iepriekšējo.

21. zīm.: Plaukstas un pirkstu spēkavoti.

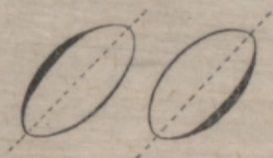
Skatoties uz veidu, kādā muskuļi cilvēka locekļus kustina, viņus iedala: fleksoros jeb saliecējos, ekstensoros jeb atliecējos, adduktoros jeb pievilcējos, abduktoros jeb atvīlcējos un rotatoros jeb grozītājos. Saliecēji, piem., loca roku elkonī, paceļ pirkstus pie mutes, bet atliecēji atņem viņus nost no mutes un izstiepj roku atkal taisni uz priekšu vai uz leju gar sāniem. Pievilcēji, piem., tuvina īkšķi rādāmajam pirkstam, bet atvīlcēji viņu atbīda atkal nost no tā. Grozītāji pagriež locekli uz vienu vai otru pusi ap viņa garensko asi, piem., galvu no kreisi uz labi. Bet rokas mukulaturā šo kustību sauc vēl par pronaciju — kad delnu ar īkšķi griežam pret ķermeni, un par supinaciju — kad delnu ar īkšķi griežam no ķermeņa projām. Šos rokas pagriezienus veic īpaši muskuļi — iekšgriezēji un ārgriezēji, kas piederīgi spieķkaulam, bet apakšdilma elkoņkauls grozas līdz tāpat.

22. zīm.: Burtniecisko svītrojumu veidi: 1) pirkstu kustība, 2) elkoņa kustība, 3) visas rokas kustība.

Pārnestas uz rakstītājas rokas kustībām, šīs muskuļu dažādās iedarbības spējas pielaiž trīs burtniecisko svītrojumu veidus (skat. augšējo attēlu): pirkstu saliecēji un atliecēji vien nodarbināti, dod svītrojumu „1“, kopā ar pievilcējiem un atvīlcējiem — svītrojumu „2“, bet pieņemot klāt vēl grozītājus — svītrojumu „3“.

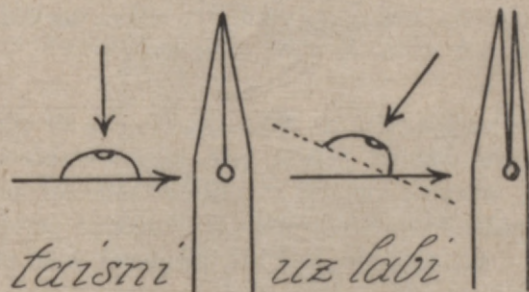
Tā tad — nodarbinot rakstīšanas darbā visu rokas muskulatūru reizē, it dabiski un nenovēršami dabonam kinētiskās tehnikas kursivā stila smalkrakstības kaligrafisko pamatzīmi — slīpo ovalu. Un tā kā tekoši rakstot visu roku nodarbināt ir nevien visvienkāršākais, bet tāpat arī vislietderīgākais, tad nav it nekāds brīnums, ja rakstības vēsture tik noteikti uzsver smalkrakstībai īpatnējā slīpā stila un saistīgās tehnikas cauri laušanas visām dažādo laikmetu iegribētām rakstīšanas citādībām uz sev visvairāk noderīgo un visiem citiem rakstīšanas veidiem pāri stāvošo kaligrafisko slīpumu un saistīgumu. Tā bijusi pakļaušanās neatvairāmām biomechanikas prasībām.

23. zīm.: Slīpā ovala divas puses.

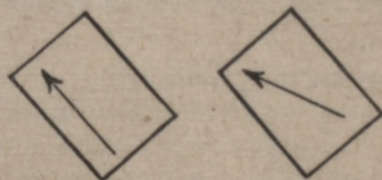
Slīpo ovalu ar šķeltu tērauda spalvu no labi uz kreisi rakstot, dabūjam biezīnājumu viņa aploces kreisajā pusē, bet otrādi rakstot — labajā pusē. Lai nu šis smalkrakstībai raksturīgais un arī neapejamais biezīnājums vienmēr rastos iespējami vieglāk un novietotos aploces sānmalu pašā vidū, tad

rakstot nedrīkstam turēt spalvu aprakstamajam laukumam piegulīgi, vai pat rakstīt vairāk ar spalvas kreiso spārniņu, bet mums tā jātur vairāk uz labi, rakstot visvairāk ar viņas labo spārniņu:

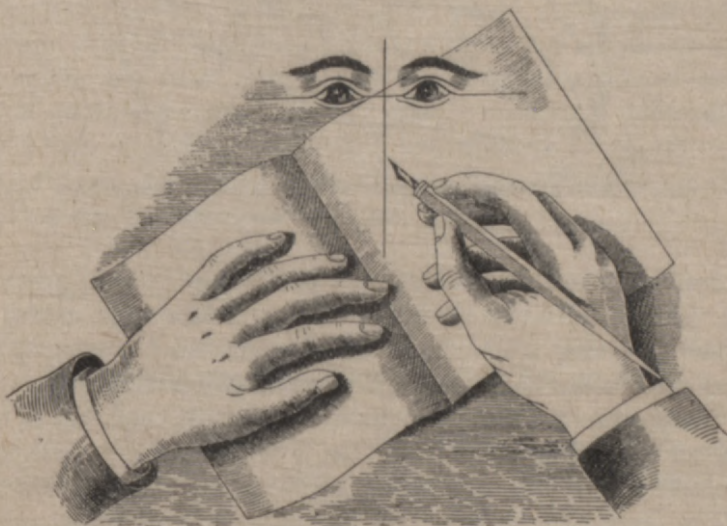
24. zīm.: Nepareizi un pareizi turēta spalva.

Bet arī tad, ja mēs šo kaligrafiski neizglītotiem rakstītājiem vismazāk zinamo paņēmienu pielietosim, slīpā ovāla biezinājums vēl neiznāks veikls un daiļš pats no sevis tikmēr, kamēr neturēsīm spalvkātiņu tā, ka viņa gareniskā ass iet līdz teku aprakstamās papīra lapas malai pa kreisi. Bez tā mūsu rakstošā roka vispār vēl nerīkosies droši un veikli, jo svītrojumus aprakstamā laukumā radošais asmenis negrib un nevar būt nekas cits, kā tikai mūsu rokas piedeva tanī vietā, kur tai normalā rakstīšanas stāvoklī esot atrodas vidus pirksta nags, t. i. apakšdarma gareniskās ass galā. Bet šis ass taisnumu kaut nedaudz salocot, mūsu roka tūlīņ vairs nesatvērs kātiņu pareizi, ne arī varēs kārtīgi, veiklam un daiļam rokrakstam piemēroti, ar to rīkoties.

25. zīm.: Pareizs un nepareizs spalvkātiņa virziens.

Tāda rakstošā aparata un burtnieciskos svītrojumus radītāja asmeņa novietošana uz aprakstamā laukuma sastāda burtnieciskās biomechanikas pamata noteikumus, ar kuriem tad it kā paši no sevis pareizi un lietderīgi saskaņojas arī visi pārējie mūsu rakstītājas rokas tvērieni un rīcības. To sekas tad savukārt ir tāda rakstīšanas darba izjūta un pieradums pie tās, ar kuriem citādi rakstīt nemaz nav iespējams, kā tikai kaligrafiski veikli un daiļi. Bet šos pamata noteikumus nezinot, vai arī stingrāk neuzmanot, rodas rakstīšanas darba ieradumi, kuru sekas nevar būt nekas cits, ka tikai tie grūti rakstāmie, nedaiļie un nesalāsāmie rokraksti, ar kādiem mēs sevi līdz šim tik neatlaidīgi esam cits citu diendienā mocījuši.

26. zīm.: Papīra, roku un acu stāvoklis rakstot.

Rakstītājas rokas kustību kinētiskais spēks slīpā ovala atveidošanā dažādās burtu formās nav neizsmeļams un tādēļ ar to jāapietas taupīgi. Visnelietderīgākā spēku šķiešana ir pārlietu ciešā spalvkātiņa turēšana pirkstos. Šis netikums daudziem no tā, ka tiem pirmmācībā iedots rokā pārāk garš, resns un smags spalvkātiņš. Pie redzes vēl neskolotai bērna psihei no tā radies iespaids, ka

smaga un neveikla lieta iespējami ciešāk jāsatver, lai ar to vispār kaut cik drošāk varētu rīkoties. Bet pie tādas spalvkātiņa turēšanas reizi pieraduši, skolnieki paši no sevis vien nu nekādi vairs nevar iedomāties, ka vēl daudz vieglāk un labāk rakstīt būtu iespējams arī ar citādiem rīkiem un paņēmieniem. Tā pirmais spalvkātiņš un rīkošanās ar to bieži vien kļūst rakstītājiem liktenīgi uz visu mūžu, kādēļ pirmmācības skolotāju vissvētākais pienākums ir raudzīties uz to, lai viņam uzticētie audzēkņi iegādātos sev piemērotus vieglus un pareizas formas spalvkātiņus, mācoties satvērt un turēt tos vairāk ar veiklību nekā spēku un smagumu.

27. zīm.: Pirkstu salikums labai rakstīšanai piemēroti.

Ierādot iesācējiem spalvkātiņa pareizu satvēršanu un turēšanu rakstot, vislabāk rīkoties šādi. Apsēžoties pie galda, kā tas netāl atpakaļ paskaidrots, jāuzliek pareizi novietotam papīram labā roka tā, kā tas redzams augšējā zīmējumā. Pie tam jāuzmana, lai četri garie pirksti būtu cieši kopā, bez spraugām, un apakšdarma gareniskā ass ietu taisni cauri viduspirkstam. Tad ar kreiso roku jāiesprauž starp labās rokas rādītāju un īkšķi spalvkātiņš, noliekot tā augšgalu pie rādītāja pirksta saknes kauliņa. Lai kātiņš nenokristu zemāk, īkšķis zem tā saliecams abos locījumos vēl stiprāk, pamērot to attiecīgi atpakaļ no rādamā pirksta gala. To darot, kātiņa turēšanā aktivāks kļūst viduspirksts, kurš aiz rādamā pirksta tura kātiņu ar sava naga kreiso augšas malu pie ieejas dzīnadzī. Tā satvērtais kātiņš ar tanī pareizi ieliktu pamatraksta spalvu atceļ īkšķi no papīra 3—4 cm tālu, rādāmo pirkstu 2—3 cm, viduspirkstu 1 cm, bet zelta un mazais pirksti, attiecīgi saliekti (ne sauļā ieliekti!), atbalsta ar savu nagu galiem visu roku, lūk — tā:

28. zīm.: Pareiza kātiņa turēšana.

Šāds rokas stāvoklis un kātiņa turēšana satver kātiņu pirkstgaliem vien, kur mums rokā vismalkākā maņa; atļauj pirkstiem visērtāk kustēties augšup un lejup; nenasprindzina nevienu muskuli ar kātiņa turēšanu vien, bet satver to viegli un veikli, bez lieka spēka patēriņa; atstāj pietiekami aktīvu rokas locītavu; vispilnīgāk izmanto to zemrokas muskuļkopu (M. flexor digitorum sublimis), kas atrodas starp elkonī un plaukstu un ir viens no visnepieciešamākajiem rakstītājas rokas spēcīgu un nosvērtu kustību devējiem. —

3. Saskaņošanās ar kustību maņu.

„Neviens cilvēks neraksta labāk par to, kā viņš prāt satvērt spalvkātiņu.“

Iepriekšējā lekcijā jau spriedām par to, ka pirmais spalvkātiņa satvēriens var kļūt rakstītājam liktenīgs uz visu mūžu. Kāpēc?

Tāpēc, ka ar mūsu rakstītājas rokas biomechaniskajām kustībām sakarīgs nevien gribas dzītais motoriskais spēks, kas mūsu locekļus kustina diezgan automatiski, bet arī vēl zināma sajūta tam, kā un kur šis motoriskais spēks ik brīdī darbojas saskaņā ar mūsu ikreiz gribētām kustībām sprausto gala mērķi. Šo sajūtu, kas mīt mūsu skeleta kaulu apvalkos un locītavās, muskuļu cīpslās un vārpstiņās un cauri nervu rež-

ģim stāv visciešākā sakarā ar mūsu apziņu un nodarbības saprātu, sauc par kustību maņu jeb kinesteziju. Un šī maņa ir tā, kas kustību gadījumos pareizi vai nepareizi iestatināta, noteic motoriskā spēka iedarbības veida un virziena lielāku vai mazāku noderību spraustajam mērķim. Bet tīšs vai netīšs, apzināts vai neapzināts kinestetiskās maņas atkārtots iestatinājums pareizai vai nepareizai motoriskā spēka iedarbībai top par ieradumu, ko vēlāk grūti atmest, it sevišķi tad, kad mums nav zinams cits kāds kustību paņēmieni un mēs, varbūt, nemaz neprotam darīt to savai kinestezijai pjeietamu. Tāds stāvoklis katrā ziņā ir burtniecības pirmzemniekiem un ja tie savu nepareizi apsākto mācīšanos būs stingrāk turpinājuši kaut tikai vienu semestri, tad tie arī paliks sliktakstītāji visu savu mūžu.

Zinamai vajadzībai reizi pierastu manualu žestu grozīt, iespējams tikai ar pieradināšanos kādam citam tai pašai vajadzībai noderīgam rokas kustību paņēmienam. Ir daudzi kustību veidi, kuru dažādību noteic cilvēka locekļu forma un augums vispār. Tādos gadījumos mēdz runāt par iedzimtību, kurai godbijīgi jāpakļaujas tādēļ, ka to grozīt vai ietekmēt it kā nemaz nebūtu iespējams. Bet tā tas tomēr ne viscauri būs pareizi, jo ir arī daudz gadījumu, kad dēls, kas citādi uz mata līdzīgs savam tēvam, dabū taisnākas kājas, garākas rokas un izaug veselu galvu lielāks, ja vien to no visas sirds vēlas un tam nav šķēršļu uz šim nolūkam nepieciešamajiem apstākļiem un līdzekļiem. Un tādēļ tas atšķirību mazumiņš, kas mūsu rokas dažādo attiecībās pret kaligrafiņas prasībām tikai uz iedzimtības pamatiem, uzskatams par pārāk niecīgu, lai šo prasību normalo caurmēru nespētu droši piepildīt ikkatrs, jo pirmkārt — kaligrafija savu prasību caurmēra normu nekad nav pārspilējusi, paceļot to pāri rakstītāju caurmēra spējām, un otrkārt — rakstīšana ir rokdarbs, kura kārtīgā tapšanā vislielāko lomu spēlē kustību ritms, kas pavisam tuvs un viegli jauzams ikvienam. Jāgādā tikai par lietderīgi iekārtotiem vingrinājumiem attiecīgā rakstu veida priekšrakstos, lai neracionali ieradumi nemaz neievistos.

Kustības notiek telpā un savai tapšanai prasa laiku. Bet ritms nav nekas cits, kā tikai vienveidību atkārtotāšanās laikā vai telpā, vai arī laikā un telpā abos reizē. Un ja nu mēs

jautātu, kurš no šiem ritmiem visvairāk izpaužas rakstībā, tad atbildle būtu tāda, ka tur vienmēr izpaužas telpas ritms kopā ar laika ritmu, jo rokas kustības rakstot prasa laiku un atstāj aiz sevis burtus, kas aizņem telpu. Sakarā ar to rakstīšana ir viens no vissarežģītākiem rokdarbiem vispār, ja ne tieši pats vissarežģītākais.

No šā dubultā ritma nav izbēgams it nevienā rakstu veidā, kaut gan iespējams, ka dažos no tiem nepieciešams visvairāk telpas ritms, bet citos visvairāk laika ritms. Kādam šo dažādo ritmu sastāvam jābūt katrā konkrētā rakstīšanas gadījumā, to noteic šam gadījumam izraudzītais rakstu veids jeb stils un šim stilam atbilstīgā tehnika. No rakstīšanas tehniku iedalījuma iepriekšējā nodaļā zinām, ka smalkrakstiem īpatnēja kinētiskā tehnika, biezrakstiem — zīmējoša, lentrakstiem — gleznojoša un lauztrakstiem — divritmu tehnika. Šie apzīmējumi jau paši par sevi noteic zinamu ritma sastāvu atsevišķos rakstu posmos, pie kam vissaprotamākais šis sastāvs būs zīmējošās un gleznojošās tehnikas rokrakstos, bet mazāk saprotams kinētiskās un divritmu tehnikas rokrakstos. Bet tas tikai tādēļ, ka zīmēšana un gleznošana mums ikvienam ļoti labi pazīstamas no savas pašu pieredzes, kurpreti „kinētika“ un „ritms“ ir svešvārdi, kas jau vairs nestāv mūsu dienišķā domu apvārksņa centrā. Tādēļ jāpaskaidro, ka „kinētiskā“ tehnika kaligrafijā nozīmē „tekošo“ rakstīšanu, bet „divritmu“ tehnika tādus raksta vilcienus, kas savā gatavībā liekas viens, bet savā tapšanā prasa divi virzienus — lejupējo un sānisko, kādu citos rakstu posmos nav.

Visvairāk uzmanības telpas ritmam ziedojam zīmējošās un gleznojošās tehnikas biez- un lentrakstos, kas tikai lēnirakstami, bet visvairāk uzmanības laika ritmam ziedojam smalkrakstos, kas dažkārt ļoti strauji rakstami. Sevišķi izcils šai ziņā ir tā sauktais ātrraksts kā mūsu dienišķo rakstīšanas vajadzību darba raksts. Pārējos smalkrakstu veidos rakstīšanas darba žiglums un tam līdzīgi arī rokas kustību laika ritms tik sevišķi lielu lomu nespēlētu, ja vien visi tie nebūtu burtnieciskās pedagogijas labā tā iekārtojami, ka pakāpeniski noved mūs pie iespējami veiktākās un daiļākas, izturīgākas un lablasamākas ātrrakstības. Un te tad nu arī vērojams — iespējami pilnīgākais telpas un laika ritma saskaņo-

jums, iespējami spēcīgākā un veiklākā biomechanika un iespējami skaidrākā un izsmalcinātāka kinestetiskā maņa.

Bet cik tālu katrs rakstītājs par sevi paspējis sev šīs spējas izkopt, to kaligrafijas lietpratējam diezgan gaiši un saprotami, bet pašam rakstītājam nemanami, uzrāda jau rakstīšanas darbā visredzamākais, proti — kā rakstītājs satver, valda un vada savu spalvkātiņu. Labākajiem rakstītājiem, kaut arī bez specialas kaligrafiskas izglītības, šie tvērieni un paņēmieni vienmēr ir stipri vienādi, bet nekad nav tādi kā sliktrakstītājiem. Un tas ir pierādījums tam, ka rakstīšanas darba labums un veiksmē noteikti prasa savus īpaši izmeklētus darba rīka satvērienus un tā valdīšanas un vadīšanas paņēmienus rakstītāja rokā, kādēļ būs interesanti un derīgi apskatīt dažus no tiem nedaudz sīkāk.

Kāds spalvkātiņa satvēriens tekošai rakstīšanai visderīgāks, to mēs jau zinām no šai nodaļā ievietotā 28. zīmējuma. Praktiski pielietotu to gan neskatām pārāk bieži, bet tas tikai tādēļ, ka kaligrafiskā rakstu mācīšana, kas vienīgā tādus paņēmienus un rīcības var ierādīt un apstiprināt, pie mums vēl nav pietiekami tālu izplatīta. Un tādēļ mēs arvien vēl esam spiesti visbiežāk redzēt dažādus sekojošiem zīmējumiem līdzīgus spalvkātiņa turēšanas veidus.

29. zīm.

Ieliektais rādītāja pirksts, atējot no kātiņa gala spalvas tuvumā, atsakas no savas vadītāja lomas burtu veidošanā un vilcienu gaitas noteikšanā, uzliekot šo pienākumu divi neveiklākiem pirkstiem — īkšķim un vidus — pirkstam, pie kam pārāk stipri spiež kātiņu uz leju, lieki sasprindzina daudzus muskuļus, kas tā kļūst neaktīvi, ērtas un drošas pirkstu

kustības kavējoši. Tādu rakstītāju roka pie dilma nelocas, bet strādā grūsteniski, neveikli stumdot augšup-lejup visu roku uzreizi, kādēļ tā spēcīga tikai taisnajos vilcienos, bet apaļumus, burtu galviņas un apliekumus kroplo. Šādi rokraksti palaikam asi, saraustīti, bez šķaidrākas atšķirības starp pamatsvītru un matavilcieniem un vienmēr rakstas neritmiski un smagi, rakstītāju ātri nogurdinoši. Bet izskaidrojams tas tādi, ka kupris rādītāja pirkstā prasa Flexor digitorum sublimis un digitorum profundis muskuļu pastāvīgu sasprindzinājumu ar zināma stāvokļa ieturēšanu vien, neļaujot pie tam nemaz iedarboties M. extensor digitorum communis un vislielākā mērā traucējot arī visu pārējo delnas un pirkstu fleksoru un ekstenzoru brīvākās kustības.

30. zīm.

Viduspirksts uz kātiņa aizdzen no savas vietas rādītāja pirkstu, padarot to par bezdarbnieku. Bet tā kā viduspirksts viens pats tādi kātiņu noturēt nemaz nevar, tad jāņem palīgā zelta pirksts, izjaucot ar to galīgi ikkatru ērtas un drošas kātiņa satvēršanas iespēju un delnas stabilāku atbalstīšanos uz galda. Ir saprotams, ka divi kātiņam uzliktie pirksti var viens otru rakstīšanā tikai traucēt, bet otri divi pirksti, no sava dabiskā stāvokļa izkustināti, padara bezspēcīgu un neveiklu visu pārējo roku. Kas tā raksta, zīmē savus burtus visai smagi, pie kam burtu veidojums vienmēr iznāk stipri nevienāds un neveikls. Tā biomechaniskais iemesls ir tas, ka divi kātiņam uzliktie pirksti prasa pastāvīgu rokas ekstenzoru sasprindzinājumu, neļaujot nemaz iedarboties fleksoriem un vislielākā mērā kavējot it visas īkšņa muskulatūras darbību, kādēļ te par ritmisku un veiklu rakstīšanu nemaz nav ko runāt.

31. zīm.

Kātiņam piekļautais īkšķis parasti tura kātiņu no virsas, nospiež viņu dziļi dobumā pie īkšķa un tā pārvieto rakstītāja roku balstītājus zelta un mazo pirkstus pārāk tālu uz sauļas vidu. Stingrais īkšķa uzspiediens neļauj kātiņam ērti stumdīties šurp un turp, kavējot tā pirkstu brīvās kustības burtu pagarinājumos un prasot tūlīņ visas rokas līdzdarbību, kas daudzos gadījumos nevien pilnīgi lieks, bet arī vēl stipri neparocīgs, burtu gludumu un tvirtumu postītājs paņēmieni. Tāds raksts parasti ir stipri biezīnāts, starplīniju burtos īpatnēji apaļnīks ar savdabīgi apliektiem lejupējiem pagarinājumiem; jaunībā vēl kaut cik panesams, bet vecumā galīgi vairs neiespējams. Viņa iemesls ir pastāvīgais M. adductor pollicis sasprindzinājums, izslēdzot gandrīz it visu pārējo īkšķa muskulatūras līdzdarbību.

32. zīm.

Nokarājies viduspirksts neņem pietiekamu daļību kātiņa izveicīgā un ērtā valdīšanā un vadīšanā. Viņš tam pieskaras ar ne visai manīgo savu galējo locamvietu, parasti sadzen divi malējos pirkstus dziļi sauļā, ieliec rādītāju un spiež īkšķi turēt kātiņu no virsas. Tādi rakstītāji pa lielākai daļai neželīgi „žņaudz“ savu kātiņu, izšķērdējot uz to visu savu spēku neproduktīvi un tādēļ rakstot ātri pagurst. Viņu viduspirksts pie locītavas bieži netīrs, iekaisis, varžacīm un kārpām

apveltīts. Raksts dažāds, vienmēr stipri neparasts burtu veidojumā, smags, neveikls, negluds, atsevišķos vilcienos pārspīlēti biezināts un ar divainiem kumpumiem. Iemesls — spalvas neatrašanās apakšdilta gareniskās ass galā, bet visvairāk uz kreisi no tā.

33. zīm.

„Pleznas roka“ satver kātiņu un arī raksta tā, it kā airētos pa ūdeni, — visi pirksti izstiepti taisni uz priekšu, neatbalstot rakstītāja roku, bet liekot tai šļūkt pa papīru tikai ar locītavu un divu mazāko pirkstu mīkstumiem. Kātiņš vismīļāk atspiežas uz īkšņa un darbs ar to ir netvirts, nedrošs, dažkārt divaini ieplēties, ar savdabīgiem izrotājumiem, neizturīgs un bieži sasmērēts. Nodarbina vienīgi ekstenzoros un ātrrakstībai ir galīgi nederīga, kaut gan viena daļa mūsu rakstīt-mācības skolotāju to ieteic.

34. zīm.

„Zīmētāju roka“ noliekas uz plauksta mīkstuma pa labi un „pielīp“ papīram visā savā garumā kā triekas ķerta. Pakustēties var vēl tikai pirksti, kādēļ raksta apjoms stipri aprobežots, var būt tikai sīks, vairāk stāviem, apaļiem, nepareizi biezinātiem, saraustītiem un netīri salaistiem burtu veidojumiem. Šī tipa rokkraksti īpatnēji visiem tiem rakstītājiem, kurus rakstīšanā ievadijuši mākslinieki, iemācot vispirms zīmēšanu. Trūkums — rakstīšana ar pirkstiem vien, nelietojot rotatorus.

35. zīm.

„Amerikaniskā“ kātiņa turēšana starp rādāmo un viduspirkstu, savienota ar nocirsta gala spalvu un resnāku kātiņu vai pildspalvām, nemācīto rakstītāju starpā diezgan stipri izplatīta un skaitas „moderna“, bez kā būtu rokrakstībā kaut cik noderīga. Gluži otrādi — tādi rakstot ļoti ātri sapostas ikkatrs rokraksts, pēc kam to visgrūtāk izlabot, jo tikusi nodarbināta tikai rokas lielā muskulatūra, bet delnas un pirkstu sīkākā muskulatūra gandrīz nemaz.

36. zīm.

·Biez- un lentrakstus rakstot kātiņš turams stāvāk, lai pielaistu papīram iespējami ciešāk visu trulinātās Redis vai Rondo spalvas galiņu. —

D.

Kaligrafijas mācīšana.

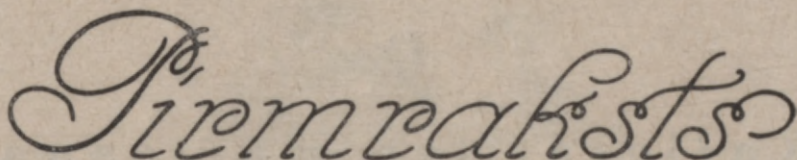
1. Mācības viela.

„Cik mēs īsti bagāti, to zinām tikai tad, kad savu bagātību mākam skaitīt.“

Vispirmais jautājums, ko mācību pasniegšanas zinātne — didaktika — ikvienam mācību priekšmetam uzstāda, ir jautājums par to, kas mācāms. Šis jautājums prasa uzrādīt pienācīgi detalizētā sistematikā tos priekšmetus vai lietas, par ko attiecīgajā mācībā iet runa. Sakarā ar to šis jautājums it sevišķi svarīgs gadījumos, kad gribam ievest savās skolās kādu jaunu mācības priekšmetu, vai arī kādu tur jau pastāvošu priekšmetu grozīt un pārkārtot, pieskaņojoties kādai jaunai, varbūtēji lietderīgākai mācīšanas metodei. Tādos gadījumos tad esam spiesti apsvērt sīki jo sīki tās dotības, kas mums šai priekšmetā jau ir, salīdzināt tās ar prasībām, kādas mums īpatnējie dzīves apstākļi tādām priekšmetam patreiz uzstāda un, beidzot, izšķirties un nospraust tos mērķus, kuriem jaunajam labākās būtības mācību priekšmetam mūsu skolās turpmāk jākalpo. Rakstu mācībā šāda izšķiršanās un mērķu precizācija panākama samērā viegli un ātri, salīdzinot savā starpā mācību programmas, ko mums šim priekšmetam devuši mūsu rakstprasmes lietpratēji — kaligrafijas metodologi.

Šo lekciju autors ir pārliecināts, ka mums, latviešiem, vienīgi pieņemama ir totalās kaligrafijas rakstu mācība un tādēļ viņš šinī vietā var pārrunāt un ieteikt tikai šādu rakstīt mācīšanas programmu:

Kinetiskās tehnikas smalkraksti:

37. zīm.

1. Iesācēju pirmraksts jeb normalalfabets ir tas rakstu veids, kuru pedagogiski zinātniskā rakstu mācība ieteic uzrādīt, paskaidrot un iemācīt ikvienam vispirms, iekams tas vēl nav iepazinies ne ar vienu citu raksta veidu. Tas nepieciešams tādēļ, ka tā raksta stils un tehnika, ar kuru savu burtniecisko intelektu un biomechanisko aparātu sākam nodarbināt vispirms, atstāj uz mums visdziļāko iespaidu visam mūžam. Bet ja nu šis iespaids nācis no tikpat mazvērtīga burtniecības stila un tehnikas, kādus tos uzņemam mācoties burtu lasīšanu no drukas burtu grāmatām, tad mēs nekad vairs nebūsim tik atsaucīgi uz to jauno un labāko, ko nereti sastapsim burtniecībā savā vēlākajā dzīvē. Un tā mēs tad arī nebūsim spējīgi savā rakstprasmē progresēt, bet būsime spiesti ar pirmreiz gūto trūcīgāko burtniecības priekšstatību apmierināties uz visiem laikiem. Lai nu rakstītājus no tāda likteņa pasargātu, tad rakstprasmes labāko lietpratēju pūlēšanās kopš pagājušā gadsimta otrās puses izgājusi uz tāda caurmērības pirmraksta jeb normalalfabeta sastādīšanu, kas nevien saturētu visus galvenākos mūsdienu cilvēka turpmākās rakstīšanas vajadzībām nepieciešamos pamata elementus, bet, varbūt, atvietotu arī atsevišķo drukas raksta lasīt mācīšanu vispār.

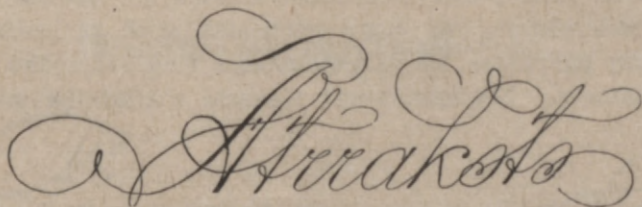
Vienai daļai šo rakstprasmes lietpratēju gān izdevies kaut ko šai ziņā panākt, bet ideālu visā pilnībā, liekas, sasniedz tikai mūsu normalalfabets. Tas uzstādīts šādi: ņemti visi latīņu rakstprasmei kaut ko labu devušie rakstu veidi, saliekot tos burtu pa burtam vienu uz otra un tad fiksējot to atsevišķo burtu veidojuma konturas līniju, kas šai salikumā visbiežāk sedzas. Tādā kārtā dabūtam alfabeta tad nekādi nav vairs

noliedzams visas latīņu rakstprasmes stila un tehnikas caurmēra iemiesojums, kas viegli iemācams reizē ar lasīšanu un ir mūžam paliekams kā neapejamākais visu turpmāko raksta veidu pamats. Normalalfabets mācams mājniecībā un pirm-skolā.

Pamatraksts

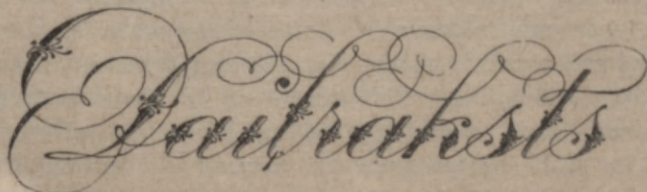
38. zīm.

2. Kaligrafiskais pamatraksts dabūjis savu nosaukumu no tā, ka ir mūsu latiniskās rakstprasmes kaligrafisko likumu vispilnīgākais apvienojums it visu Eiropas tautu rakstībās kopš vairākiem gadu simteņiem. Viņš pārāks par iepriekšējo pirmrakstu ar to, ka pirmrakstā iepazīstamies tikai ar vienu savas tagadējās rokrakstības tradicionālajām pamata prasībām — burtu veidojuma ovalību, bet pamatraksts pieņem klāt vēl otru — burtu savstarpēju saistīšanos vārdos. Bez tam kaligrafiskais pamatraksts nav vairs rakstams tikai ar zīmuli, kā pirmraksts, bet gan ar mūsdienu apstākļos daudz noderīgāko rakstamrīku — šķelta gala luknu tērauda spalvu. Protams, ka rakstīšana ar spalvu, kas raksta svītrojumiem dod ēnu un gaismu pamatstripās un matavilcienos, ir daudz grūtāka un sarežģītāka nekā rakstīšana ar zīmuli, kādēļ ir ļoti nepareizi apsākt rakstu mācīšanu bērniem tūlīt ar kaligrafisko pamatrakstu, jo ar pirmrakstu uz to iepriekš nesagatavoti, bērni kaligrafisko pamatrakstu mācas ļoti grūti un nekad arī nerasniedz tajā kaut ko pilnīgāku. Bet nemācīt kaligrafisko pamatrakstu nemaz, nav iespējams tādēļ, ka šis raksts ir galvenais visā pasaulē un tajā izgatavojami visi nopietnākie paliekamas vērtības dokumenti. Kaligrafiskais pamatraksts mācams pamatskolu pirmajā klasē.

39. zīm.

3. Veiklais ātrraksts ir mūsdienu rakstītāja „maizes raksts“, ar kuru tas nokārto savu tekošo ikdienas darbu. Bez kārtīgi mācīta un pienācīgi izkopta ātrraksta tagadnes rakstu darba darītājs nav spējīgs pildīt savus uzdevumus tā, kā to jaunais laiks prasa, jo iesācēju pirmraksts un kaligrafiskais pamatraksts tam par lēnu. Tie gan daudz daiļāki un lablasamāki nekā ātrraksts, bet arī ātrraksts nebūt nav tik nedaiļš un nesalāsams, ja tas pareizi iemācīts un nesagrožīti izkopts. Tad viņa uzkrītīgā atjautība originalos burtu veidojumos un droša saistība līdz ar veiklību sparīgu vilcienu uzmetumos pat daudzkārt pārspēj nedroši rūpīgo pirm- vai pamatraksta skaistumu. Un šis pārākums rakstītājas rokas brīvākās kustībās tad arī nav palicis rakstībā neauglīgs: — uz tā celtiem pamatiem radies eiropiskās rakstprasmes viskrāšņākais zieds — mākslas daiļraksts. Ātrraksts savos pirmsākumos pastāvējis jau XII g. s. Itālijā un pārējā Eiropā bijis pazīstams zem nosaukuma „veneciešu rokraksts“. Bet ātrrakstu kā atsevišķi no pamatraksta mācamu rokrakstu vispirmais ieteicis Amerikas anglis Karsters pagājušā gadsimta sākumā. Pie mums, Latvijā, atsevišķs ātrraksts vispirms kļuvis pazīstams caur manu metodi. Mācams pamatskolu II klasē.

40. zīm.

4. Mākslas daiļraksts ir smalkrakstības visaugstākā pakāpe, kurā latīņu rakstprasme patiešam kļūst par mākslu šā vārda visistenākā nozīmē. Mākslas daiļraksts savos sākumos rakstībā pastāvējis kopš X gadu simteņa, bet vispilnīgāk izkopies un nobriedis slavenajās XVII un XVIII gadsimtu kaligrafijas skolās Spānijā un Holandē, no kurienes tad pārgājis uz visām priekšzīmīgākajām diplomatiskām kanceļijām Francijā, Anglijā un citur. Patiesi labs mākslas daiļraksts sastādas no nevainojami pareizas ģeometrijas burtniecisko svītrojumu veikla salikuma atjautīgā burtu veidojumā, ar matavilcienu pagarinājumiem, pamatstripu ēnām, kaligrafiskiem ornamentiem, vinjetēm un citiem izrotājumiem, kā atsevēškos vārdos, tā arī visā aprakstamā laukumā, pie kam visas šīs piedevas parastajam burtu pamata veidolam drīkst būt tikai tīri burtnieciskas un ne vismazākā mērā kaut kāds zīmēšanas vai gleznošanas pierums. Tas ir uzdevums, no kura mazāk talantētiem rakstītājiem, parciales „ari - kaligrafus“ un citus diletantus neizslēdzot, gribot negribot ir jāatsakas, ja tie negrib tīšu prātu darināt karikatūras, kas šo latīņu rakstprasmes kroni noniecina. Patiesi labs mākslas daiļraksts izkopjams tikai labā totalās kaligrafijas skolā, izejot tās mācību pēc kārtas un līdz galam. Mācams pamatskolu III klasē.

Otrais kurss —

Zīmējošās tehnikas biežraksti:

Zīmētājs

42. zīm.

Romiešu

43. zīm.

Zīmetāju

44. zīm.

Biezrakstu pielietošana dažādiem ikdienas darbiem atsevišķos gadījumos un vajadzībām iegājusies tikai pašā pēdējā laikā. Biezrakstības specialais nolūks ir dot burtu veidojumam iespējami uzkrītīgākas vienāda platuma („treknuma“) apmales, neatšķirot šai ziņā uzstripas no nostrīpām. Sīkākas ziņas par šo rakstu pirmparaugiem, būtību un pielietošanas kārtību dosim šīs mācības turpmākās daļās, runājot par biezerakstu prak-

tiskajiem vingrinājumiem. Šeit varam piezīmēt vēl tikai to, ka biezraksti, kā totalās kaligrafijas mācības viela, liekami tūlīņ aiz smalkrakstiem, kuriem tie tehniski vislīdzīgāki. Šeit uzrādītie biezraksti iemācami pamatskolu IV klasē.

Trešais kurss —

Gleznojošās tehnikas lentraksti:

45. zīm.

46. zīm.

47. zīm.

48. zīm.

Lentraksti ir visvecākie mākslas un grāmatu rokraksti, kam ļoti daudz un dažādi stila izveidojumi jeb variācijas. Tās sīkāk aprakstīsim kādā no šīs grāmatas turpmākajām daļām, kur būs runa par labāko lentrakstu praktiskiem vingrinājumiem. Šeit jāpiezīmē vēl tikai tas, ka lentraksti rakstas ar mentīti (lat. calamus) un totalās kaligrafijas rakstu mācībā liekami trešā vietā — tūliņ aiz biezrakstiem. Šeit uzrādītie romaniskās rakstības lentraksti iemācami pamatskolu V klasē.

Ceturtais kurss —

Divritmu tehnikas lauztraksti:

Gotiskais

49. zīm.

Drakturs

50. zīm.

Swāhafs

51. zīm.

Kanclejas

52. zīm.

Lauztrakstus mēs, latvieši, diezin kāpēc gribam uzskatīt par īpatnējiem „vācu“ rakstiem un no tiem izvairīties. Tas ir gluži nepareizs uzskats. Rakstības vēsture pierāda, ka lauztrakstu labā visvairāk darijuši itāļi, franči, angļi un holandieši, bet vismazāk vācieši, kas tos pieņēmuši no citiem jau gatavus.

Un otrkārt, ja arī šie raksti būtu īpatnēji „vāciski“, tad tas tomēr nebūtu iemesls, lai no tiem tik pārāk bailīgi izvairītos, kā to tagad daram mēs. Lauztraksti ir eiropiskās burtniecības vispilnīgākais izveidojums, kuram mākslinieciskā ziņā tur nav nekā līdzīga. Bet māksla savos pamatos vienmēr ir starptautiska un pieder visai cilvēcei kopīgi, kādēļ tad arī citas tautas, kuru galvenais rakstu stils arī ir romaniskais tāpat kā mums, it nebūt tā pārāk nekautrējas pielietot zināmām vajadzībām arī „melnākos“ gotiskā un frakturā stila rakstus, jo — it nevienā citā rakstu stilā kaligrafs-mākslinieks nevar tik individuali un vispusīgi izteikties kā taisni lauztrakstos. Lauztraksti iemācāmi pamatskolu VI klasē.

Piektais kurss —

Papildu mācības.

Šī nodalījuma sešpadsmit zīmējumos uzrādītie raksti sastāda totalās kaligrafijas elementaro kursu, kurā kārtīgi ieskoloties nepieciešams ikkatram labā skolā gājušam cilvēkam. Tie ir tādi rakstprasmiskās abeces jautājumi, par kuriem neviens patiesi inteligents cilvēks vairs nestridas, kuros justies kā savās mājās ir pats par sevi saprotams. Un to panākt ar totalās kaligrafijas pedagoģiski zinātniskās mācīšanas palīdzību ir pavisam viegli: — šīs grāmatas autora Rakstu mākslas kursos tas kopš vairāk kā trīsdesmit gadiem notiek sešu mēnešu laikā, ņemot tikai vienu stundu nedēļā. Bet jautājot, kas tad nu pēc tādas vispārējas kaligrafiskās izglītības atliek zināt un mācēt vēl izcilākiem rakstprasmes lietpratējiem, atradīsim atbildi šāda meistarības kursa programā:

1. Pamatstilu variācijas un pārveidojumi,
2. Kaligrafiskās vinjetes un ierāmējumi,
3. Rakstīšana ar tušu, zeltu, sudrabu un krāsām,
4. Rakstprasmiskās blakus zinības: rakstprasmes vēsture, stenografija, grafoloģija, tiesekspertīzes, burtnieciskā pedagoģija un metodoloģija.

Piektā jeb meistarības kursa mācības sadalāmas uz papildu un arodskolām, vidus un vēl augstākām skolām, Universitāti un Mākslas akadēmiju neizslēdzot. —

2. Mācīšanas paņēmieni.

„Lai iemācītos skaisti rakstīt, jāievēro divi sīkumi: teorijā — uzmanība, praksē — izturība.“

Otrs jautājums, ko didaktika mācību pasniegšanai uzstāda, ir jautājums par to, kā mācāms. Atbilde uz šo jautājumu prasa izstāstīt metodiskos paņēmienus, ar kuru palīdzību skolotājs nodomājis sakarā ar didaktikas pirmo jautājumu — kas mācāms — uzrādīto mācības vielu saviem mācekļiem iespējami saprotamāk priekšā celt un paskaidrot. Arī to izdarīt nav vairs pārāk grūti pēc tam, kad sakarā ar didaktikas pirmo jautājumu jau esam izšķīrušies par kādu noteiktu rakstīt mācības metodiku, kuras autors, bieži vien pie tās savu mūžu nostrādājot, visu viņas sekmīgai pielietošanai nepieciešamo savā darbā jau pienācīgi apsvēris un pietiekami paskaidrojis. Un tādēļ, tādu metodiku ieguvušiem, mums cits nekas vairs neatliek, kā autora norādījumus ticīgi pieņemt, rūpīgi tanīs iedziļināties un iespējami pilnīgāk tos pielietot savos rakstprasmiskajos centienos. Šādu nostāju vispirmā kārtā prasa jauno tautu objektivitāte tanīs mācību priekšmetos, kuriem tām vēl nav savas pašu pieredzes un tradīciju. Turpreti, rīkojoties citādi, rodas tikai maldīšanās un nevēlama pārkārtošanās pat katrus 5 vai 10 gadus pēc kārtas. Bet tas savukārt ir iemesls tam, ka tādām tautām nekad nevar rasties kāda izcilāka rakstīt mācības metode, ko tās drīkstētu uzskatīt par sev īpatnēju pieliekamas vērtības nacionālo metodi.

Ievērojot totalās kaligrafiņas savrupo stāvokli visā pārējā mūsu līdz šim piekoptajā rakstu mācībā, viņas programātisko izsmeltību, kas spējīga padarīt par izcilu kaligrafiņas meistarību ikvienu mācības līdz galam izgājušo un ar to saistīto manas metodes stingro noteiktību un principu negrozamību, būs pareizi un nāks par labu ikkatra kaligrafiņas skolotāja paša darbam, ja viņš savu mācīšanu sākdam, vispirmā kārtā darīs savus mācekļus uzmanīgus uz to starpību, kāda diezgan redzami pastāv starp visu rakstprasmī aptverošo totalo kaligrafiņu un tikai dažus tās principus skarošām parciālām rakstīt mācībām. Tāds mācību ievadijums dod skolniekiem pārliecību,

ka tie kaligrafijas stundās nenodarbojas vis ar kaut ko mazvērtīgu, kā piesavināšanu varētu arī atlikt uz kādu vēlāku laiku, bet spiež tos pielikt savus labākos spēkus krietnas rakstprasmes iegūšanai jau no paša sākuma. Tā panākšanai derīgi nostāsti iz rakstības vēstures un dažādu rakstīt mācības metodu salīdzinājumi līdz ar attiecīgajiem to mācības panākumu paraugiem.

Pēc tam pārejams uz rakstīšanas darba konkrētāku iztirzāšanu, aizrādot, ka tas ir tradicionāli nodibinājies ikvienam diendienā nepieciešams rōkas darbs, ko veic mūsu roka kā biomechaniskais aparats ar to spēku, kāds tam īpatnējs, un izejot no tās mūsu maņas, kas veido un noteic ikkatru mūsu ķermeņa un tā locekļu kustību. Pie tam nav jāaizmirst, ka rakstītājas rokas kustības nerada savu gala iznākumu tieši, bet tikai ar zinamu rakstamrīku palīdzību, kādēļ nav vis brīvas, kā piem. vingrojot, bet gan vienmēr jo cieši saistītas ar ikreizējām šo rakstamrīku prasībām. Bet rakstamrīku prasības savukārt noteic to grafisko svītrojumu veids un izmērijums, kāds katram rakstu veidam par sevi īpatnējs kā tā sauktais stils. Pie visa tā pienācīgi pakavējoties, kaligrafijas skolotājs iedod saviem mācekļiem tādu apzinātību, kas tiem nevienu tā aizrādījumu vairs neatļaus uzskatīt par mazsvarīgu, kaut kā citādi saprotamu vai pat nemaz neizpildamu.

Trešais, par ko rakstīt mācības skolotājam, savu mācīšanu apsākot, jā rūpējas vispirmā kārtā, ir tās burtnieciskās priekšstatības jeb grafemas izdeldēšana savu mācekļu apziņā, kuru tie ieguvuši senāk, sākot savu rakstu mācīšanos ar drukas raksta lasīšanu šādā vai tādā grāmatā. Drukas raksta grafemai, gluži tāpat kā pašam drukas rakstam, ir savas specialas vajadzības raksturs un būtība, kas derīgi vienīgi pusburtnieku translācijai, bet pilnburtnieku transferācijai var būt tikai kaitīgi, aizkavēt un apgrūtināt to. Šo šķērslī no sava ceļa nenoveļot, kaligrafijas skolotāja mācība nekad negūs to vieglumu un sekmīgumu, kādi tam iespējami un parasti bez tā. Skolnieku priekšstatības atbrīvošana no senākās drukas raksta grafemas panākama samērā viegli ar labu rokas rakstu uzrādīšanu, viņu stila un tehnikas analīzi un starpību pasvītīšanu. Bieži vien jo bagātīgus materialus tāda veida iztirzām dod jau pati savā burtniecībā dažādi ievadītā klase.

Ikkatra praktiskās mācības stunda sākas ar uzrādamā alfabeta vai tā atsevišķo burtu stila analīzi, salīdzinot to ar tiem alfabētiem, kas skolniekiem jau pazīstami. Pie tam jāņem vērā, ka rakstus nedrīkst tik daudz latīņu alfabeta burtu vispār pieņemtais caurmēra veidojums, kā jo vairāk tā svītrojumu ģeometrija, kāda tiem katram par sevi īpatnēja. Tikai uz šo svītrojumu dažādības pamatiem mēs ikkuru brīdi varam pateikt, kādai īsti kaligrafiskās rakstu nomenklaturas grupai uzrādamais alfabēts pieder — smalkrakstiem, biežrakstiem vai lentrakstiem. Un tikai šis burtniecisko svītrojumu ģeometrijas sīkākais salīdzinājums ar attiecīgā alfabeta kaligrafisko pamatzīmi var dot mums tās zināšanas un gaumi, kas vienīgās spējīgas šo alfabētu tikpat pilnīgi atdarināt, kā tas mums nupat uzrādīts. Un tādēļ — rakstus uzrādot, pieminams nevien viņu nosaukums totalās kaligrafijas rakstu nomenklaturā, bet iespējami vispusīgāk demonstrējama arī viņu ģeometrijas kaligrafiskā pamatzīme, izceļot un pasvītrojot viņas savdabības ikkatra burtu veidojumā atsevišķi.

Burtnieciskās grafikas ģeometrija uzrāda nevien burtu veidojuma stilu kaligrafiskās pamatzīmes kopskatā, bet arī vēl zināmas rakstīšanas paņēmieni un tehniskās dažādības sava salikuma sīkākās detaļās. Ja kaligrafiskās pamatzīmes figuru sastādošie svītrojumi ir viengabala ovali, bet ar biezinājumu ovāla iegareno apmalu vidū, tad tie norāda uz smalkrakstības kinētisko tehniku, kurai svītrojošo asmeni dod asi smailēts zīmulis vai tāda paša smailējuma lukna tērauda spalva. Ja pamatzīmes figura sastāv no apaļuma vai divi pretējiem lokiem, kuru vilcieni viscauri vienādi biezi, tad acīm redzot runājams par biežrakstiem, kuru svītrojošo asmeni dod uzliekta gala stinga Redis spalva. Ja pamatzīmi sastāda gluds apaļums vai ovals, kam biezinājums stiprāks apakšā pa kreisi un augšā pa labi, tad paredzēti gleznojošās tehnikas lentraksti, kam svītrojošo asmeni dod mentveidīgi nocirstās Rondo spalvas. Bet ja kaligrafiskā pamatzīme līdzinās burtam X un ir salikta no svītrojumiem, kas viens otrā pāriet ar lūzumu, tad domājams par divritmu tehnikas lauztrakstiem, kam svītrojošo asmeni dod Rondo vai divvilču spalvas. Reizē ar to varam novērtēt arī atsevišķo rakstu darbaritumu, viņu izpildīšanas žiģlumu vai gausumu, kas visstraujāks smalkrakstiem, bet vislēnāks lauztrakstiem.

Acīm vien vērojāmie dažādo rakstu stili ietekmē un paplašina mūsu burtniecisko gaumi. Bet tas vien dod mums iespēju vairāk vai mazāk saprātīgi kritizēt rakstus tikai pēc to ārējā izskata, kas tomēr vēl nav viss, lai viņu pilnīgāko būtību izprastu vispusīgāk. Vēloties rakstus izprast arī pēc to acīm mazāk redzamās iekšējās būtības, jāņem palīgā mūsu tauste, it sevišķi tā viņas daļa, ko saucam par kinestētisko jeb kustību maņu. Šī maņa ir tas saprāts, kas, saziņā ar rakstam īpatnējo stilu, noteic tā pareizai izpildīšanai nepieciešamos tehniskos līdzekļus un tiem pielāgotā mūsu biomechaniskā aparata — rakstītājas rokas — rīcības. Šīs rīcības ar laiku automatizējas mūsu pastāvīgajā rakstīšanas darba izjūtā, un tā bieži vien kļūst mums par labāku vai sliktāku rakstīšanas ieradumu uz visu mūžu. Bet ja mēs šīs rīcības uzmanam un izkopjam saskaņā ar totalās kaligrafijas norādījumiem, tad mēs tās nostiprinam savā rakstīšanas darba ieradumā tāni vislabākajā izlasē, kas veiklai un daiļai rakstīšanai visnoderīgāka. Šāda izlase nepieciešama nevien tādēļ, ka bez tās veikli un daiļi nemaz nav rakstams, bet arī vēl tādēļ, ka tad mūsu rokraksti nebojājas un neizvirst tikpat ātri, kā tas parasti notiek, kad rakstītājam tādu kaligrafiski noteiktu ieradumu nav. Sakarā ar to labam rakstīt mācības skolotājam ir jārunā ar saviem mācekļiem arī par šo tematu, darot to pēc iespējas jo biežāk un nepalaižot garām neizmantotu nevienu šim nolūkam noderīgu gadījumu.

Kad attiecīgā raksta kaligrafiskā pamatzīme uzrādīta un paskaidrota, kas arvien vēl uzskatams par šā raksta teorētisko ievadījumu, tad skolotājs liek saviem mācekļiem sagatavot rakstīšanas darbam piemēroti vajadzīgos rakstampiederumus. Šie rakstampiederumi ikvienam pazīstami un to īpatnības specialī totalās kaligrafijas vajadzībām savos galvenākos vilcienos apskatījām šīs pamācības trešās daļas pirmajā lekcijā — par rakstīšanas darba rīkiem. Tomēr, izvēlot tos kopīgi ar burtniecības iesācējiem vai arī sākot kādu jaunu, līdz tam vēl nemācītu rakstu veidu, rakstīt mācības skolotājam jāpiegriež zināma vērība arī rakstampiederumiem, dodot vajadzības gadījumā nepieciešamos papildu aizrādījumus.

Pēc tam jāuzrāda skolotāja iepriekšējiem paskaidrojumiem atbilstošais alfabets vai tā daļa, skatoties pēc skolnieku vispārējā uzņemta spēju caurmēra, liekot tiem to at-

kārtot pašiem ar savu roku. Praktiskā vingrināšanās vienmēr apsākama vispirms ar mazburtiem, nekad otrādi, jo rakstīšanas darbi ikdienā parasti prasa no mums deviņas desmitdaļas mazburtu un tikai vienu desmitdaļu lielburtu, kādēļ tad arī mūsu rakstīšanas gatavībai mazburtos jābūt par apmēram deviņām desmitdaļām veiksmīgākai nekā lielburtos. Mazburtu iespējami pilnīgākai izkoptībai ikdienas darba veiksmei vispiemērotāki, starp citu visvairāk darījusi arī pati rakstprasmes vēsture. Bet tas tomēr nedrīkst mūs, praktiskā darba darītājus, pavedināt uz lielburtu galīgu novārtā likšanu, jo tie ir rakstu mākslas visvērtīgākais darinājums, kam Eiropas rakstībā visai liela nozīme.

Vingrinājumiem paredzētiem parauga priekšrakstiem, vienalga vai tie roku rakstīti jeb drukāti, jābūt stilistiski pareiziem un tehniski nevainojami izpildītiem, bet nekad tik litografiski gludiem, ka skolniekiem tūliņ rodas iespaids, ka tā nu gan neviens cilvēks ar brīvu roku vien vairs uzrakstīt nevarēs. Faktiski to nespēs arī pats skolotājs un tādēļ būs spiests pasniegt acīm redzamu melu mācību, kas nekādas krietnākas sekmes nedos.

Sadalot vingrinājumus pa posmiem pēc savā veidojumā radniecīgām burtu grupām, šo grupu iedalījums un secība ir šādi:

Mazburti.

- 1) apaļnisko vilcienu burti — o, e, c, a, x;
- 2) taisnāko vilcienu burti — i, u, n, m;
- 3) jaukto vilcienu burti — v, w, r, k, s, z, 3;
- 4) augšupēji pagarinātie burti — t, l, b, h, k, d, d.
- 5) lejupēji pagarinātie burti — f, p, j, g, y, q, 3.

Lielburti.

- 1) pamatsvītrainie — T, F, P, B, R, I, J, H, K;
- 2) aplokotie — S, L, C, G, E, O, Q, D, X;
- 3) jauktie — A, M, N, V, W, U, Y, Z, 3.

Protams, ka atsevišķos gadījumos stila, tehnikas un citu vajadzību labā, šos iedalījumus var arī nedaudz grozīt, burtu veidojuma un rakstīšanas paņēmieni tuvniecību pārāk neatstarpinot, jo arī te, tāpat kā visur citur totalās kaligrafijas vis-

pusīgi pārdomātajā mācībā, stingri jānotur daudzu gadsimtu praksē rūpīgi pārbaudīto principu iespējami lielāka vienveidība un nesvaidītība.

Sākot burtu vingrinājumus pa posmiem, ir labi uzrādīt skolniekiem visus šā posma burtus kopā vienā stundā, kaut arī visus tos vienā stundā nebūtu iespējams kā pienākas ievingrināt. Četri līdz deviņi burti kopā ar paskaidrojumiem vienai $\frac{3}{4}$ stundai nebūt nav šai ziņā tāds mazumiņš, kā to varētu domāt un tādēļ rakstus mācot vienmēr būs nepieciešams arī vēl zināms daudzums mā j d a r b a. Jāņem vērā, ka pat pieaugušam cilvēkam nav iespējams tikai vienreiz uz īsu brīdi redzēto vai dzirdēto jau tūliņ atdarināt visā pilnībā, ja tā līdzšinējā uztvere un tās dotie darba paņēmieni bijuši citādāki, nekā piepeži tagad vajadzīgs. Pierašana pie jauniem rakstīšanas darba paņēmieniem prasa trīs līdz septiņas diennaktis ikkatrai burtu grupai. Jauno rokas kustību automatizēšanai mūsu kinētiskajā maņā tas ir dabīgi un tādēļ intensīvāki mājdarbi rakstu mācībā nekad nebūs izbēgami. Bet uzrādot visus vienas grupas burtus reizē, būs panākts vismaz tas skolnieku ziņkārības apmierinājums, kas tos citādi uztrauktu ar gaidām un nepacietību, bieži vien atturot tos pielietot it visas savas rakstīt spējas jau mācīšanās jaunā iedalījuma pašā sākumā.

Vingrinājumus sākot, skolniekiem katrā ziņā jābūt skaidram — kā attiecīgajam rakstam īpatnējā svītrojumu ģeometrija vislabāk novietojama liniju rūtiņās. Totalās kaligrafijas burtu veidojumā un to sastādošos svītrojumos nav lieka un nevajadzīga pat tik daudz, kā to spētu aplāt visasākās adatas galiņa dūriens. Bet ja tas tomēr trūktu, tad attiecīgā raksta stils un tehnika nebūs pareizi, ne pilnīgi tanīs elementos, kas vienīgie padara kaligrafisko rakstīšanu izveicīgu un daiļu. Un tādēļ, ja skolotājs to jau nebūtu darījis uzrādot jaunā raksta kaligrafisko pamatzīmi, viņam tas jādara tagad, uzrakstot un paskaidrojot uz lielās klases tāfeles, vai ierakstot katram skolniekam atsevišķi viņa burtnīcā, ikkatra burta veidojumu un tā sastāvdaļas kaligrafiskās liniatūras rūtiņās. Skolotāja rokas dzīvais piemērs pie tam spēlē vislielāko lomu, kādēļ kaligrafijas pasniegšana skolās nekādā gadījumā nav uzticama tādiem skolotājiem, kas to nodomājuši mācīt tikai no grāmatām, paši ar savu roku labākas metodikas priekšrakstus atdarināt nespējami.

Skolniekiem priekšrakstu atdarināšanā vingrinoties, skolotājam pastāvīgi jāuzmana rakstītāju sēdēšana, papīra novietojums, roku stāvoklis, kātiņa satvēriens un tā valdīšana un vadīšana rakstot. Kur tehnika nav pareiza, tur jāapskata stils un, salīdzinot tā iznākumu ar rakstītāja tehniskām savdabībām, tūlīt jānorāda, ka bez pareizas tehnikas nav dabūjams pareizs stils, bet stila pareizību rūpīgāk neieturot, uzrakstītais nav daiļš, ne veikls. Vingrinājumus koriģējot, šī patiesība atkārtojama cik bieži vien iespējams, lai tā galu galā stāvētu rakstītāju gara acu priekšā ik brīdī pati no sevis.

Visgrūtāk iemācāmi smalkraksti — normalalfabets, pamatraksts, ātrraksts un daiļraksts. Un tas nevien viņu smalkākā stila un sarežģītākās tehnikas dēļ, bet ne mazāk arī tādēļ, ka tie ir vispirmie rokraksti, ar kuriem kaligrafiņas mācīšana apsākama. Mācekļi pats no sevis it nekā laba un paliekama kaligrafiņā vēl nezin. Viņa acs uztvere nav vēl uz tādiem sīkumiem, kā tie svarīgi un nepieciešami labai rakstīšanai, pienācīgi asināta un pati no sevis nemaz nespēj tādus saskatīt, kādēļ tad arī viņa burtnieciskā priekšstatība ir vēl tikpat trūcīga un chaotiska. Tur vēl nav nekādas skaidrības nevien par starpību starp lasamo drukas un rakstamo rokas rakstu vispār, kur nu vēl par starpību dažādos smalkrakstos it sevišķi. Visi šie trūkumi rakstīt mācības skolotājam jānovērš vispirms, laižot praktiskajiem vingrinājumiem atsevišķos alfabētos papriekšu attiecīgo teoriju un neaizmirstot to kur vien iespējams arī tālākā mācību gaitā. Tāpat arī rakstītāja rokā nav izkopta it nekāda rakstīšanai piedienīga kinestētiskā maņa. Pat viņa rupjākā tauste rokā un tās pirkstos ir vēl pilnīgi vienaldzīga pret visu to, kā pirksti satver spalvkātiņu un kā tas rokā iegulstas vispār. Par dažādo rokas un pirkstu patīkami ritmisko kustību sajūtu rakstīšanas darbā tam vēl nav ne vismazākās jausmas un rakstīšana vispār tam vēl šķiet daudz vairāk nepatīkams spēka, nekā patīkams veiklības darbs. Viņa darba izjūtai nav vēl nekāda patiesa kontakta ar saprātu un, lai to kādreiz panāktu, tam vēl ļoti daudz un cik vien iespējams rūpīgi jāvingrinājas pēc laba lietpratēja norādījumiem un tā priekšrakstiem.

Saņēmis skolnieku mājdarbus atpakaļ, skolotājs tos izlabo un papildina, nolasot savas atzīmes par to visas klases priekšā.

Tāds paņēmiens vislabāk palīdz šķirot labo no ļaunā un ir iespaidīgs diezgan, lai mazāk spējīgie it krietni saņemtos, it sevišķi, ja skolotājs pie tam nosauc labāko kā pa daļai arī sliktāko rakstītāju uzvārdus. No tā bieži vien rodas sadarbība un izpalīdzība, kas mācīšanās sekmību var veicināt daudz vairāk, nekā tas iespējams skolotājam vienam pašam. Protams, ka tāda veida korekturas prasīs vismaz vienu rakstīt mācības stundu nedēļā vairāk, bet laba rakstprasme ir priekšmets, kam mēs to savās skolās nekādi nevarēsīm liegt, ja apdomāsim, ka visu ko vēl varam piemācīties klāt savā vēlākā dzīves laikā, kurpreti rokraksts palaikam paliek tikai tāds, kādu mums to iemācījusi skola. —

Vēl sīkākus norādījumus par atsevišķo rakstu mācīšanas paņēmieniem atradīsim praktisko vingrinājumu burtnīcās. —

3. Paskaidrojumi pašmācībniekiem.

„Nav līdzams tikai tam,
kas neklausā padomam.“

Nemot vērā, ka rakstprasme vispār un kaligrafija it sevišķi nav tādas mākas, kuru teorija un prakse būtu izdomājamas un nosakamas ikvienam ikkuru brīdi, bet ka tās savai tapšanai un nobriedumam līdz tagadējai pilnībai prasījušas daudzu miljonu krietnu cilvēku asprātību un cītīgu roku darbu cauri ilgiem gadu simtiem un tūkstošiem, — mums uz rakstprasmi vispār un kaligrafiju it sevišķi jāskatās kā mākām, kuru disciplīnas noteic pagātnes atziņas un kas tādēļ pieder tā sauktajām tradicionālām zinībām, kuru mācīšanai vienmēr bijusi un būs nepieciešama skola un tās dzīvo piemēru devējs — skolotājs. Un tādēļ tad arī nav dzīvē piemēra, kad kāds cilvēks būtu kaut kā rakstīt iemācījies citu rakstītāju rīcības piemēra neredzējis.

Bet kā tad tas nu ir ar kaligrafijas pašmācībniekiem, kas no tāda skolotāja dzīvā piemēra gribētu izvairīties, mācoties vienīgi no nedzīvas

grāmatas?

Arī tas ir iespējams, bet tikai tad, ja grāmata savam uzdevumam patiesi atbilst, tas ir — grib un var dzīvā

skolotāja teoretiskos paskaidrojumus un praktiskos piemērus atvietot. Pieaugušais pašmācībnieks tādā gadījumā nav tas pats, kas skolas bērns. Skolā bērns sastopas vaigu vaigā ar kaligrafiju vispirmo reizi savā mūžā un tādēļ viņam ikkatrā tās disciplīna ir vēl gluži jauna un pilnīgi sveša. Tās nu viņam vispirms uzmanīgi jāapskata un viss pie tam redzētais un dzirdētais labi jāiegaumē, lai pēc tam, kad zināms pirmiespaids apsvēršanas laiks būs pagājis, nāktu par to pie kāda patstāvīga slēdziena, bez kā neviena mūsu rīcība nav saskaņojama ar kādu apzinātāku gala mērķi. Turpretī pieaugušajam pašmācībniekam visas šīs pirmsākuma grūtības rakstu mācībā jau aiz muguras. Viņam nav vairs jāpaskaidro, kas un kāds ir raksts, ne arī jāparāda ar ko un kā to darina. Visu to viņš jau zina pats un ja viņš šīs savas zināšanas tomēr nolēmis vēl tālāk paplašināt, tad tikai tādēļ, ka tās viņam šķiet vēl šādi vai tādi nepilnīgas. Bet tādai savas rakstprasmes papildināšanai, kā jau teikts, tikpat labi kā skolotājs, var noderēt arī laba grāmata.

Bet kādas tad nu ir tās grāmatas, kas rakstīšanu „labi“ māca?

Tādas nekādā ziņā nav parciālās kaligrafijas diletantu ražojumi, kas bez nekādas savas mācības teoretiska pamatojuma tūlīn sākas ar šāda vai tāda sistematiski nesakarīga alfabeta priekšrakstu atdarināšanu. Tādu priekšrakstu vienīgā nozīme var būt — parādīt tikai to, cik labi vai slikti kaut ko uzrakstīt nejauši iemācījies viņu autors pats priekš sevis, bet pasacīt pie tam arī vēl to, kam tāds raksts varētu būt noderīgs totalās kaligrafijas teorijā vai praksē un kā to tāpat rakstīt varētu iemācīties arī citi, tas pa lielākai daļai iet tālu pāri šo priekšā rakstītāju patiesajām zināšanām un spējām. Un tādēļ tādas „mēmas“ bezpaskaidrojumu grāmatas, un priekšraksti, kas atdarināmi bez kāda kaut cik saprotamāka gala mērķa, nekad nevar būt tās mācības metodikas, kas kaligrafijas pašmācībniekiem varētu dot kaut vismazāko drošību par šīs mākas iegūšanu vairāk vai mazāk pilnīgā paliekamības vērtībā.

Pašmācībnieku mērķi.

Valstīs, kur rakstu mācīšana skolās nostādīta tikpat nepilnīgi un trūcīgi kā pie mums, tagad pašmācībnieku galvenākā

vēlēšanās pēcskolas laikā būs: vispirumā kārtā — uzlabot savu tekošo ikdienas rokrakstu, un otrā kārtā — iemācīties arī vēl dažus savam arodam nepieciešamākos tehniskos un mākslas rokrakstus.

Lai nu šos mērķus piepildītu ar kaut cik paliekamākas vērtības zināšanām un prasmi, tad pašmācībniekiem katrā ziņā jāizvēlas mūsu pilnīgākā totalās kaligrafijas metodika, kas sākas ar iespējami vispusīgāku kaligrafijas teoriju, kurā galvenāko lomu spēlē rakstīšanas tehnika, un tāpat iespējami plašāku praktisko vingrinājumu daļu, kurā galveno lomu spēlē kaligrafisko alfabētu pedagoģiskā ģenetika un daiļums, jo tikai tāda rakstu mācīšanas grāmata spēs dot pašmācībniekiem zināšanas un māku, ko tie varēs paturēt mūžam, uz mācīšanos patērēto laiku un pūliņus nenožēlojot.

Rakstu izvēle.

Šis nodaļas pirmajā nodaļījumā uzrādītie rakstu veidi uzskatami par totalās kaligrafijas minimālo programmu, kas jāzin un jāpārvalda ikkatram kaligrafijā pienācīgāk izglītotam cilvēkam. Rakstprasmes zinātniekiem un kaligrafijas māksliniekiem tā, protams, vēl daudz plašāka un prasa nebeidzamas visa mūža studijas. Bet personām, kas kaligrafijā negrib kļūt specialisti, kas ar to nodomājušas tikai papildināt un noapaļot savu vispārējo izglītību saskaņā ar sava ikdienas darba prasībām un labāku veiksmi šo prasību lietderīgākā pildīšanā, ir iespējams pagaidam iztikt arī ar vēl šaurāku totalās kaligrafijas programmu nekā minimālo. Un tādu sev patreiz visvajadzīgāko rakstu izlasi sastādot, tad jāievēro sekojošais.

Vēloties uzlabot savu tekošo ikdienas rokrakstu, kas kaligrafiju kārtīgāk nemācījušos maņā pa lielākai daļai pieņēmis ātrrakstības raksturu, būtu jādomā, ka tas vislabāk izdarāms tad, ja tūlī sākam mācīties veiklo ātrrakstu. Diemžēl — ne velti veiklais ātrraksts totalās kaligrafijas alfabētu uzskaitījumā stāv trešā vietā, kas nozīmē tik daudz, ka veiklais ātrraksts nav nekas cits, kā divos iepriekšējos rakstos piesavināto kaligrafisko disciplīnu pielietojums citām burtnieciskām vajadzībām, šinī gadījumā žiglumam, kas tomēr nedrīkst iznīcināt rakstībā vissvarīgāko — lablasamību.

Bet šī tekošās ikdienas rokrakstu lablasamība pareizi un paliekoši iemācama tikai divi iepriekšējos smalkrakstu alfabetos — iesācēju pirmrakstā un kaligrafiskā pamatrakstā. Un tādēļ pašmācībniekiem, kas no kaligrafijas nekā vairāk nevēlas, kā tikai sava tekošā ikdienas rokraksta uzlabošanu, gribot negribot tomēr ir jāiemācas pēc kārtas visi trīs kaligrafisko rakstu nomenklaturas priekšgalā stāvošie smalraksti. Izlaist šie pašmācībnieki var tikai mākslas daiļrakstu, ja viņu iepriekšējos rakstos izkoptā gaume un gūtās spējas to vēl atļauj. Turpreti kaligrafijas specialistiem, tanī starpā arī skolotājiem, bez vārda runas jāiemācas visā pilnībā arī mākslas daiļraksts.

Ķeroties pēc tam, kad augšminētie smalkraksti jau pietiekami labi iemācīti (priekš tam sekmes nekad nenāks tik drīz un nebūs tik pilnīgas), pie tehniskiem un mākslas rokrakstiem, jāņem vērā sekojošais.

Četri biezraksti ar variacijām jāprot visām tām personām, kas nodarbinātas zīmētavās, reklamu birojos, kantoros un kanceļjās. Sliktākā gadījumā pietiek slīpais un romiešu biezraksti.

Četri lentraksti ar variacijām jāmāk plakartistiem, drukātājiem, grāmatvežiem, banku u. c. ierēdņiem. Sliktākā gadījumā pietiek baroka un renesansa lentraksti.

Četri lauztraksti ar variacijām jāpārvalda skolotājiem, gleznotājiem, arhitektiem, diplomistiem. Sliktākā gadījumā pietiek gotiks un frakturs.

Izņēmums šinī uzskaitījumā ir rakstīt mācības skolotāji specialisti, bet tikai tanī ziņā, ka tiem nav apejams it neviens totalās kaligrafijas rakstu nomenklaturā uzņemtais rakstu veids līdz ar iespējami pilnīgāku tā teoriju.

Mācīšanās apstākļi.

Kaligrafijas mācīšanās prasa ērtus apstākļus: neskopošanos ar mācības grāmatām un rakstamlietām, pareiza augstuma un platuma galdus un krēslus, gaišas telpas un absolutu netraucētību vismaz vienu stundu dienā. Protams, ka šī stunda nedrīkst iekrist tūlī pēc ēšanas vai pusnaktī, — kad citi guļ, tad jāguļ arī kaligrafam, jo mērens un veselīgs miegs ir viņa vislielākais labdaris nevien veselības, bet tāpat arī mācīšanās

ziņā. Nedrīkst sēsties pie vingrinājumiem tūlī pēc garākiem gājieniem, smagākām nešļavām, vingrošanas, dejošanas un sporta sacīkstēm, neatpūtinot no tā vispirms labi krietni visu savu miesu, bet it sevišķi labo roku un tās pirkstus. Arī garīgas baudas un ar tām saistītā prieka un bēdu vienpusība dažkārt atstāj sliktu iespaidu uz labu rakstīšanu. Tādēļ neder dramas, smaga muzika, uztraucoši skati cirkū un kinematografā, kriminalromāni, avižu senzācijas, šacha un kāršu spēlēšana uz naudu, dzeršana, nemākulīgi iedalīts darbs un vieglprātīga vai negodīga sabiedrība. Derīgas ir labas operas, rakstura gabali, zinātniskas grāmatas vēsturē, ģeografijā, dabas zinībās un filozofijā, vientuļa noskatīšanās garamgājējos, skatlogos un brīvajā dabā, nekad pārāk sasteigts, bet vienmēr stingri pārdomāts sistematisks darbs un kāda mīļa cilvēka neliekuļoti sirsnīga līdzdalība tajā.

Vingrināšanās paņēmieni.

Vingrināšanās paņēmieni kaligrafijai samērā ļoti vienkārši: vispirms uzmanīgi jāpārskata izraudzītās mācību programmas apjoms, neiedziļinoties sīkumos; tad jākoncentrējas uz viņas pirmo rakstu, cenšoties iegūt iespējami skaidrāku un vispusīgāku tā burtnieciskā stila priekšstatu; un beidzot jāķeras pie rūpīgas priekšā rakstīto vingrinājumu atdarināšanas, pastāvīgi uzmanot pie tam pareizo rakstīšanas tehniku. Apskatot uzstādītās programmas apjomu, nekad nedrīkst domāt par to laika sprīdi, kādā tas būtu veicams, (jo rakstīšanu mēs mācamies līdz kapa malai), bet gan tikai par to, ka šī programma katrā ziņā kārtīgi paveicama līdz galam (jo tikai tā tas ir krietna rakstura cienīgi). Translatējot priekšrakstu burtniecisko stilu, tas sīki jo sīki jāanalizē ar attiecīgās kaligrafiskās pamatzīmes palīdzību, uzmanīgi ieskatoties un rūpīgi salīdzinot tās iedarbību ikkatrā burtā par sevi, kā arī veselās viņu ģenētikas grupās un galu galā arī abos alfabētos viscauri. Tas jādara atkārtoti, vienmēr atrodot kaut ko jaunu, vēl neievērotu un neizzinātu, un tā ar katru reizi padziļinot un paplašinot savas zināšanas par to jo tālāk. Ķeroties pie tādi gūtās grafēmas transferācijas, nekad nedrīkst aizmirst, ka mūsu atmiņa nekur mūs tā neviļ kā rakstīšanā un ka tādēļ vingrinājumi vienmēr izpildami tikai vadoties no priekšrakstiem, kas tādā

brīdī pastāvīgi turami rakstītāja acu priekšā. Linijlapa jāieliek papīra loksne stingri, lai tā strādādot kaut kā nesašķiebtos. Papīram jābūt labam, tinteī svaigai, šķidrai un nepieputējušai, spalvai iespējami jaunākai, vēl neatbadītai un nesarūsējušai. Pareiza kātiņa satvērsana un rokas turēšana rakstot sīkāk aprakstītas šīs grāmatas trešajā nodaļā. Vingrinājumi jāizpilda priekšrakstītā kārtībā, nepārķeroties uz grūtāko iekams nav pilnīgi paveikts vieglākais. Jāraksta ļoti lēni, rūpīgi un uzmanīgi, cenšoties ikkatru nākošo burtu vai tā sastāvdaļu uzrakstīt labāk nekā iepriekšējo. Tāda mācīšanās ir vistaisnākais ceļš uz drošu mērķi. Bet steigšanās un paviršība kaligrafijā nekam neder, — par tām pašmācībnieks tiks sodīts ar bezsekmiību un mūžīgu nemākulību.

Sākot nākošo stundu, vispirms nedaudz jāatkārto vakarējais vingrinājums. Un tikai tad, ja tas nu izdodas daudz labāk un ir iespējami sakritīgāks ar priekšrakstiem, drīkstam pāriet uz nākošo vingrinājumu. Bet ja vecais vingrinājums arī otrā un trešā dienā vēl manami nepilnīgs, tad joprojam jāpaliek vēl pie tā paša, revidējot galvenokārt savu kātiņa satvērienu, rokas turēšanu un spalvas vadīšanu rakstot. Dabiski daļam un veiklam rokrakstam ir tikai viens vienīgs pareizās tehnikas paņēmieni veids, kuru neizprotot un kuram nepierodot kaligrafiski pilnvērtīga rakstīšana nekad nav iespējama. Tādēļ galvenākā vēriba piegriežama rakstīšanas teknikai, rūpīgi uzmanot to ik brīdī. Un, ja mums ik dienas arī nebūtu iespējams nodarboties tieši ar kaligrafiskiem vingrinājumiem, tad mums uz pareizo rakstīšanas tehniku jācenšas pāriet jau savā vecajā nekaligrafiskajā rokrakstā. Pirmās trīs dienas tas ir stipri grūti un nežēlīgi bojā, ja tā var teikt, veco rokrakstu, bet pēc tam kļūst arvien vieglāki un lielā mērā uzlabo arī to pašu veco rokrakstu, kuram no mūsu rokrakstības galīgi izzust nolemts tikai pēc veiklā ātraksta iemācīšanās. Lai nu to jo drīzāk panāktu, tad nav ieteicams taisīt pārāk lielus pārtraukumus starp vienu un otru mācības stundu. Visilgākais starpbrīdis nepārtrauktā mācībā ir trīs dienas, bet kad pagājusi jau nedēļa, tad tūlīņ viss jā-sāk no gala. Līdz pārtraukuma vietai tas, varbūt, būs ļoti viegli, bet turpinot vingrinājumus pēc ilgāka laika bez iepriekšējā atkaršanas, būs jau tik daudz aizmirsies, ka nākošie vingrinājumi mācīsies ļoti grūti un nekad vairs neiznāks

tik pilnīgi, kā kad tāda pārtraukuma bez novēlotas atkārtošanas nemaz nebūtu bijis.

Burtniekiem iedzimtās spējas.

Tieši burtniecības labā iedzimtu spēju cilvēkiem nav nekādu. Rakstprasmes cēlonis ir viņas objektīvi lietišķais gala mērķis, kura iemesls savukārt ir vēlēšanās izteikt valodu nevien dzirdami, bet arī redzami. Bet tādas vēlēšanās nenāk cilvēkiem no iedzimtības, kas patiesībā neatnes sev līdzī vairāk, kā tikai miesas dzīvību, — tās nāk no tā gara, kādu šīnī miesā izaudzina tie apstākļi, kuros noris mūsu kopdzīve ar citiem cilvēkiem. Ja attiecīgā cilvēku kopa, kurai jaunpiedzimušais pieder, jau ir savu garīgo dzīvi līdz rakstprasmei izkopusi, tad varam droši pieņemt, ka tāds pats rakstītājs iznāks arī jaunpiedzimušais. Bet ja viņai tādas vēl nav nemaz, tad tikpat drošs ir paredzējums, ka rakstītājs nebūs arī viņš, jo tādai idejai šīnī apkārtnē tad vēl nav vajadzīgā pamata vispār. Un tādēļ vienīgi pareizais uzskats par mūsu burtnieciski iedzimtām spējām lielākas vai mazākas talantētības ziņā šim priekšmetam par labu ir tas, ka mēs rakstus redzot, mācoties un atdarinot nodarbinām zināmas maņas, kuru dažādaļs sastāvs acumirkļi un tīri nejauši var būt tam vienā gadījumā derīgāks, otrā mazāk derīgs un trešā pavisam nederīgs. Bet ar to nebūt nav atrasts kaut kāds noteikts un negrozams talantētības stāvoklis burtniecības attiecībās ar zināmu personu, jo maņas ir izkopjamas daždažādos virzienos un tā spēj ikkuru brīdī mainīt mūsu stāvokli attiecībās ar burtniecību, kad mums tāda jā mācās.

Maņa, ar kuras palīdzību mēs savu burtniecisko priekšstatību translātējam uz iekšieni priekš sevis, ir mūsu redze. Bet maņa, ar kuras palīdzību mēs savu burtniecisko priekšstatību transferējam uz ārieni citu redzēšanai, ir tauste jeb, pareizāk izsakoties, tā taustes funkcija, kuru zinātnieki nosaukuši par kinesteziju (no grieķu valodas „kinesis — kustība“ un „aistesis — sajūta“). Kinestezijas cēlonis ir locītavās atrodamo centripetālo nervu galotnes, kas locekļiem kustoties tiek dažādi kairinātas un ziņo par to attiecīgajiem centriem. Kinestezijai liela loma mūsu apziņā par locekļu kustībām, to ikreizējo stāvokli pret ķermeni un ar tiem skarto priekšmetu sma-

gumu un citu pretestību sava stāvokļa un novietnes pārmaiņām. Kinestezija ietekmē kustību apvienošanas kompleksos un tā izveido ieradumus, kas pārvalda gandrīz ikkatru cilvēka rīcību. Burtniecībai kinestezija devusi tik visai raksturīgo smalki slīpo un ovali saistīgo ikdienas rokrakstu stilu, atrodot to tikai tādu tekoši rakstošas rokas straujākām kustībām vispiemērotāku. Pretēji cilvēka gribai un zināšanām viņa te prasījusi ievērot rakstīšanas darbā ritmu, attiecinot to nevien uz laiku rakstīšanas darba žiglumā, bet arī uz telpu burtu veidojumu sastādošo svītrojumu ģeometrijā, kuru kopējais simbols ir ikkatram rakstu veidam īpatnējā kaligrafiskā pamatzīme. Tā ikvienam saskatami un tūlī skaidri saprotami uzrāda speciali šim rakstam noteicamo stila un tehnikas disciplīnu būtību un sastāvu un tas tad jau ir drošs tilts mūsu apzinātai pārejai no abstrakti vien jaužamo burtniecības psihisko norisu teorijas uz viņas jau konkrēti skatamo biomechanisko rīcību praksi.

Lai nu šo kinestetisko maņu drīz un tālu izkoptu par saprātīgas rakstprasmes apzināta progresā lietderīgu uz priekšu virzītāju, tad kaligrafijas pašmācībniekiem ievērojama un neatlaidīgi ieturama vislielākā smalkjūtība pret to, pakļaujoties bez ierunām kaligrafijas zinātnieku noteiktām rakstprasmes disciplinām un uzmanīgi vērojot viņu ikreizējo iedarbību uz savu personīgo burtnieciskā darba izjūtu. Tikai tā rakstu mācībā panākama subjekta saskaņošanās ar objektu, negrozot pēdējā vispār pieņemto pamatējo būtību.

Rakstprasmes ārējie ietekmētāji.

Mūsu kinestetisko maņu ietekmē nevien rakstītāju gribas iekšējā koncentrācija uz sava darba izjūtu, bet to dara arī daudzi ārējie apstākļi neatkarīgi no mūsu gribas, piem., tas kustību veids, kādā noris mūsu galvenais ikdienas darbs. Šo kustību veids un pat tam pierastais īpatnējais ritms ir spējīgs ļoti lielā mērā noteikt to mūsu kinestetiskās maņas skaidrību un svabadību, kāda tā mums nepieciešama rakstot pēc zināmiem noteikumiem. Cik stipri un cik tālu mūsu labākās rakstīt spējas var ietekmēt ikviens mūsu ikdienas darba veids par sevi, par to sīkāku datu zinātnē vēl nav. Vienīgi šīs grāmatas autora kaligrafijas kursi uzkrājuši par to sekojošas plašāk vēl neapstrādātas atzīmes.

A. Visvieglāk kaligrafiju iemācas — bērni, kam vēl nav nekādu īpatnēji izkoptu manualo kustību ieradumu, skolnieki, kas labā kaligrafijā ievadīti no sākta gala, sievietes, kas vada savu saimniecību un rūpējas par savu ģimeni, privato uzņēmumu kantoristi, kam tur pieietamas labas priekšzīmes vecākajos darbiniekos, vecās paaudzes lauku pašvaldību darbinieki, skolotāji, grāmatveži un kanclisti ar labāku grafisko gaumi un dažkārt arī zīmētāji un krāsotāji;

B. Normali mācas — visi slīprakstītāji, vidusskolnieki, studenti, skolotājas, kantoristes, slimo kopējas, litografi, mērnieki, lauksaimnieki, dārznieki, namdari, galdnieki, podnieki, kalēji, skārdnieki, mehaniķi, audēji, dažu branžu tirgotāji un pārdevēji, karavīri, policisti, jūrniece, zvejnieki, rakstnieki, dziedātāji, pūšamo instrumentu muziķi;

C. Grūti mācas — visi stāvrakstītāji, mašīnrakstītājas, frizeses, muziķi, aktieri, dejotāji, skroderi, kurpnieki, šoferi, sportisti, miesnieki, aldari, viesmīļi, sievietes pēc 45. gada un visi akadēmiski izglītotie pēc 35. dzīvības gada;

D. Kaligrafijā gluži nespējīgi ir — miesīgi vai garīgi defektīvie, alkoholiķi, narkotiķi, histeriķi, hipochondriķi un dažādi maniaki.

Šādu sagrupējumu pa daļai ievērot der arī pašmācības kandidātiem, lai tie nelolotu pārāk rožainu optimismu par kaligrafijas iemācīšanās vieglumu, vai arī neiekristu pārāk dziļā pesimismā par tās iemācīšanās grūtībām. Pedagoģiski zinātniskās rakstu mācības metodologi vienmēr centušies pielāgot totalās kaligrafijas pamatnējākās disciplīnas tām rakstītāju masas caurmēra spējām, kādas īpatnējas un bez sevišķām grūtībām pārvaldāmas ikkatram normalam vidusmēra rakstītājam, ja vien tas tīšu prātu nepretojas viņu dabiskajām funkcijām pats. Un tādēļ varam droši teikt, ka savu mācīšanās saprātību normalās robežās ieturot un ar kaligrafijas vingrinājumiem ilgāk nodarbojoties, vismaz sava rokraksta acīm redzama uzlabošanās ir absolūti droša un pat neizbēgama ikkatram pašmācībniekam. Cits jautājums, protams, ir totalās kaligrafijas meistarība, kas prasa tādu savrūpību un nodošanos, kas bez laba vecākas paaudzes meistara personīgas priekšzīmes pilnos apmēros nekad nav iegūstama.

Pašmācībnieku garīgais noskaņojums.

Gluži tāpat kā ikkurā citā mācībā, arī kaligrafijā vislielāko lomu spēlē mācekļa domāšanas veids un ikreizējais gara stāvoklis. To it visos sīkumos priekšrakstīt nav iespējams, bet sekojošās šīs grāmatas autora līdzšinējo mācekļu atsauksmes var dot uzmanīgajam lasītājam diezgan skaidru pārredzi par to. Tādēļ būs labi sev raksturīgākās no tām paturēt vērā.

P. Prande: Par sekmēm, kuras guvu tik īsā laikā pateicoties Jūsu teicamai pasniegšanas metodei, esmu pilnīgi pārsteigts. Tagad esmu pārliecināts, ka tas, kas dažreiz grūts vai pat neiespējams, lietpratēja skolotāja vadībā gan ir sasniedzams.

A. Diķis: Sākot mācīties, arvien vēl skatījos uz kaligrafiju kā tādu lietu, kas iespējama tikai sevišķi uz to no dabas apdāvinātiem, bet Jūsu mācības veids mani drīz vien pārliecināja, ka skaisti rakstīt var kurš katrs, kas zin un ievēro Jūsu aizrādījumus.

N. Balodis: Jūsu kursi (mācības vēstules) patiesi daiļrakstības iestāde, kura izlabo pat sliktāko rokrakstu par skaidri salasamu un daiļu. Par viņu sajūsminās ikkatrs un savas rakstiskās iekārtas dēļ tā pietama pat strādniekiem provincē, par ko lai Jums sevišķs paldies.

J. Abramovičs: Pabeidzis kaligrafisko pamatrakstu, varu tikai apstiprināt Jūsu vārdus, ka talants skaistrakstībā nav vajadzīgs tam, kas grib mācīties, bet gan tam, kas to māca: — mācījos trīs mēnešus pie kaligrafa D., bet nepadācu ne simto daļu no tā, ko Jūsu kursos it viegli sasniedzu vienā mēnesī.

J. Saars: Jūsu īpatnējā metode, kura iziet uz mācības vienkāršošanu, ar savu pāreju no vieglākā uz grūtāko, līdz ar burtu analīzi un iepazīšanos ar to atsevišķām daļām, padarījusi mācīšanos ļoti vieglu un sekmīgu.

H. Romāns: Iestājoties Jūsu rakstu mākslas kursos, ar vislielāko neticību raudzījos uz savām sekmēm, bet pēc desmit stundām, kuras pavadīju Jūsu kursos, ar izbrīnu biju spiests konstatēt, ka mans stāvais, neglītais rokraksts bija pazudis un viņa vietā stājies Jūsu daiļais, ar gaumi izkoptais raksts, kuru Jūs ar savu vienkāršo, viegli saprotamo metodi bijāt man iemācījuši.

F. Strazds: Beidzot kaligrafisko pamatrakstu pēc Jūsu smalki izstrādātas metodes rakstīši, ar pārliecību varu teikt, ka katrs, kas ievēros Jūsu priekšrakstus, gūs arī panākumus. Jūsu mācība man bij viegli saprotama un savu brīvo laiku izlietodams, centos savu rokrakstu veidot pēc Jūsu parauga. Un panākumi, kā redziet — ir labi.

Kareivis Ronis: Zinot teoriju un pieliekot nedaudz pūles praktiskam darbam, skaisti rakstīt nav it nekāds brīnums.

R. Čerņevskis: Jūsu kursos mācīdamies, nācu pie atziņas, ka priekš tam esmu savu rokrakstu visu laiku tiši kropļojis un ka par to varu pateikties vienīgi tai skolai, kas mani tā darīt iemācīja.

Skolot. Kronbergs: Vispirmā kārtā Jūsuursos meklēju iegūt paņēmienu, kuru varētu pielietot savā pedagogijas darbā un to esmu panākusī pilnīgi.

Skolot. Liepiņš: Ar prieku un pateicību atzīstos, ka Jūsuursos deviņās stundās resp. nepilnā mēnesī, bez sevišķas piespiešanās un pūlēm esmu ieguvis to, ko savos divpadsmit skolas gados nespēju iegūt.

G. Lukstiņš: Pēc Jūsu metodes mācīties ir viegls, patīkams un pānākumiem bagāts darbs.

Mākslas akad. Viksna: Negribēju ticēt, ka varēšu savu rokrakstu uzlabot, tomēr neticamais ir piepildījies ar uzvižu.

Fr. Cērps: Mācīšanos sāku ar šaubām, vai tiešām iespējams gadiem ilgi rakstītu rokrakstu pārveidot glītākā un noteiktākā. Tagad redzu, ka manām šaubām nav bijis pamata. Arī pati mācīšanās ir ļoti patīkama un saistoša ar savu īpatnējo veidu.

J. Cimmermanis: Ar Jūsu mācības pamatrakstu esmu ļoti apmierināts. Viņā rakstot, rodas sajūta līdzīga baudai, kad noklausos skaistu muzikas gabalu vai noraugos jaukā dabas ainavā, — tiek pacilāts gars.

E. Gudrais: Jūsu mācībā esmu necerēti ātri un viegli ieguvis jaunu un daiļu rokrakstu, ar kuru šai īsajā laikā arī esmu iemantojis darba kolēģu apbrīnošanu un viņu interesi par kaligrafiju.

Stud. Talat-Kelpšs: Jūsu izsmelošie aizrādījumi par burtu pareizo veidojumu un asprātīgā mācības pakāpenība ir tie faktori, kas man palīdzēja iegūt jauno daiļu rokrakstu.

A. Hironīmus: Atskatoties uz veikto, jāatzīst, ka esmu ļoti daudz ieguvis. Nepareizi turot un vadot spalvkārtiņu, rakstīšana man bij sūrs un grūts darbs, it sevišķi, kad jutos novērots. Bet tagad man rakstīšana nekādas grūtības vairs nedara: — roka strādā viegli, veikli un neapgurstoši. Arī senākā nervozitāte pazudusi. — Par ātrrakstu varu teikt, ka man liels priekšs par šo rokrakstu, kuru esmu ieguvis tik īsā laikā bez kādas piepūles. Sākumā man ātrraksts ne visai patika, bet tagad, pēc šī rokraksta piesavināšanas, esmu mācījies atzīt, ka veiklais ātrraksts ir lielisks darba raksts, kura vienkāršais stils un savdabīgi assais ritms garantē vajadzīgo ātrumu, darbā nekad nenogurdinot.

J. Lūsis: Man ir liels priekšs par diviem gluži jauniem rokrakstiem — kaligrafisko pamatrakstu un veiklo ātrrakstu, kas ir pilnīgi patstāvīgi rokraksti. Šiem rokrakstiem vijas cauri zināma likumība, kas tos neļauj sabojāt vienu ar otru, kā to varētu domāt par stingro pamatrakstu pēc pārejas uz brīvāko ātrrakstu. Jāsaka gluži pretējais: vairāk vingrinoties ātrrakstā, gūstama jau zināma veiklība pārejai uz mākslas daiļrakstu.

Stud. Tomsons: Rakstprasme patiešām uguns — siltums un gaīsmā, ko nenovēlīgie dievi cilvēku garam visvairāk apskauž, bet tā spīts, kas Jūsu metodē, tomēr iet pāri viņu spēkiem. Ar veiklo ātrrakstu atkal esmu ieguvis pilnīgi jaunu raksta veidu, kura lielā nozīme katram labi zināma. Šis raksts pilnā mērā attaisno savu nosaukumu, jo, tiešām, parastajā ikdienas darbā nav nekā labāka par to un tā vērtība tur ir neatsverama.

A. Tombergs: Iemācīties Jūsu skaisto ātrrakstu, sajūtu tieši dziļu savā brīvajā laikā nodarboties ar rakstīšanu, kas man tajā dod arvien lielāku veiklību un izturību. Tās vislielākā mērā veicina Jūsu veiklā ātrraksta slīpais augšup-lejup ritms, kas rakstu paātrina pašam nemanot.

V. Mārtinsons: Skaistam rokrakstam neapšaubami vajadzīga arī paša rakstītāja liela patika uz to. Bet tas arvien vēl ir tikai tā zeme, kurā laba sēkla labprāt augtu un krietnus augļus nestu. Turpreti pati sēkla vienmēr būs iegūstama tikai no labas metodes. Domādams, ka kaligrafija paliek kaligrafija un ir visur vienāda, pāris gadus atpakaļ sāku mācīties pie kāda cita kaligrafa, kura mācība, diemžēl, palika bez sekām. Atkārtojot mācīšanos vēlreiz pie Jums, varu sacīt, ka laba kaligrafija tikpat maz līdzinas sliktai kaligrafijai, kā lietpratēja atlasīta sēkla daudzkārt pārspēj kaut kur sagrābātu.

Laukstrādnieks P. Ēķis: Rakstu savu pirmraksta galadarbu. Mēnesis jau ir pagājis, kamēr iesāku mācīties. Pēc laika skatoties, jau vajadzētu būt meistaram. Ja nu tāds vēl neesmu, tad vainojama būs paša roka, kura neklausā tā, kā vajadzētu. Viņai par attaisnojumu varētu teikt, ka rakstīšana nav viņas galvenais darbs. To viņa dara tikai pa vakariem un svētdienām. Domāju, ka viņa savu uzdevumu ar laiku pildīs labi, jo viņa nu zina, kā tas ir jādara. (Tagad Ē. raksta patiesi meistarīgi visus četrus smalkrakstus un pie tam vēl ar sevišķu izsmalcinātību un graciju).

Tā tad — it kā mazliet skeptiska ziņkārība, palēna iedzi-vošanās ikkatra raksta būtībā, nepārsteidzība savos slēdzienos, uzmanība darbā un paļaušanās uz savām spējām, ir tās pašmācībnieku īpašības, kurām pieturoties, bezsekmības rakstu mācībā pēc labas metodes nav un nevar būt. Neauglīgā ikkatrā gadījumā ir tikai bezdarbība. —

Fr. Jansona kursos pārveidota rokraksta paraugs:

Augsti godāts
Fr. Jansona kgs

Es šodien, mācījies
Tūsu kursos tikai desmit
stundas resp. vienu mēnesi,
jau varu rakstīt sādā dai-
lā un pareizā rokrakstā,
tad tas ir vienīgi Tūsu, si-
vi izstrādātas un racionāli
pasniegtas metodes nopelns,
kurai, skriet, nav līdzīgas visā
mūsu mākslas pēdāgajā.

Tūsu pateicīgais
J. Egle

Rīgā. 10. martā 1926.

Tas pats rokraksts, kursos iestājoties:

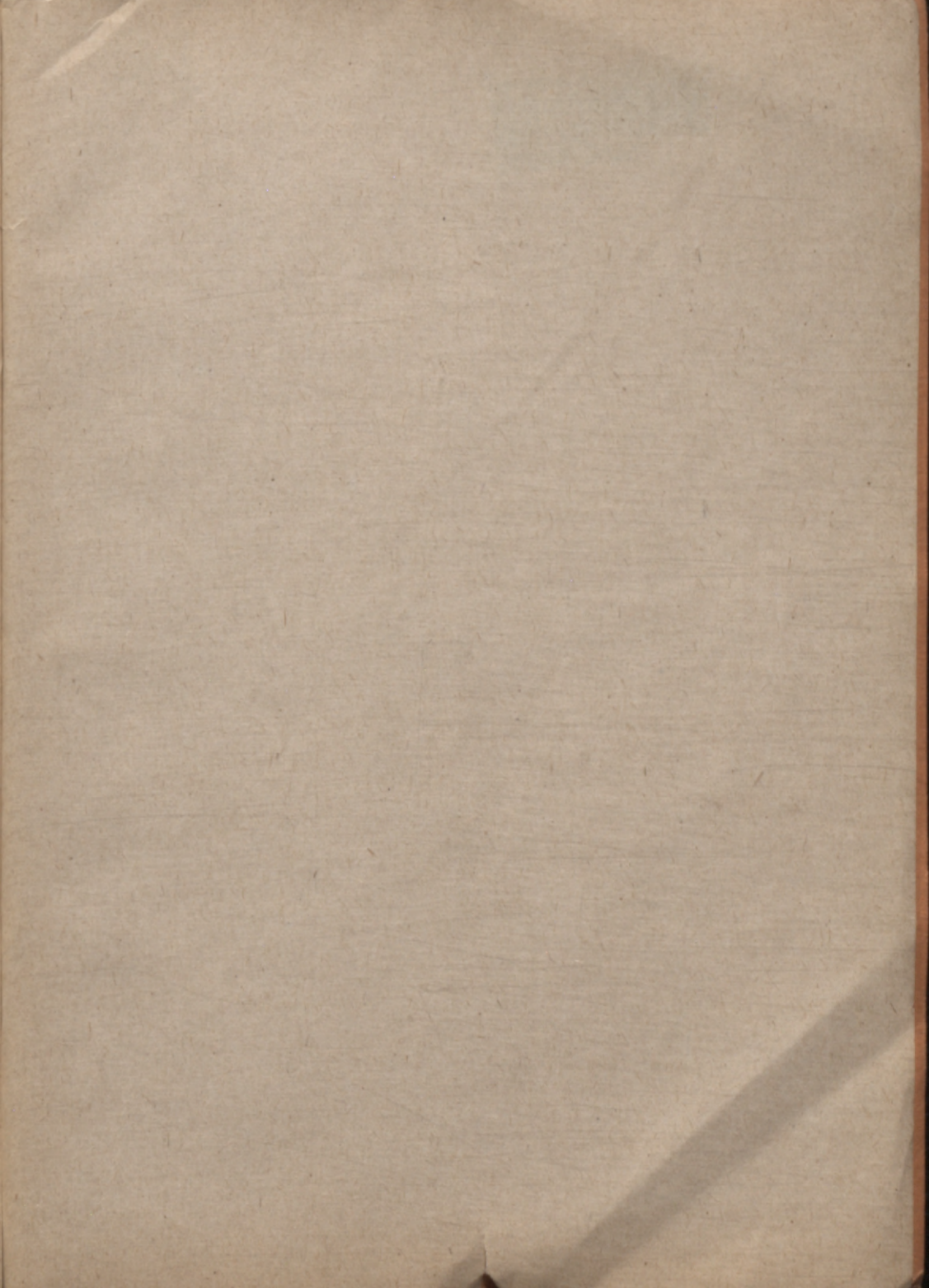
14. Uzrakstat kādu teikumu savā labākā lēnā rokrakstā:

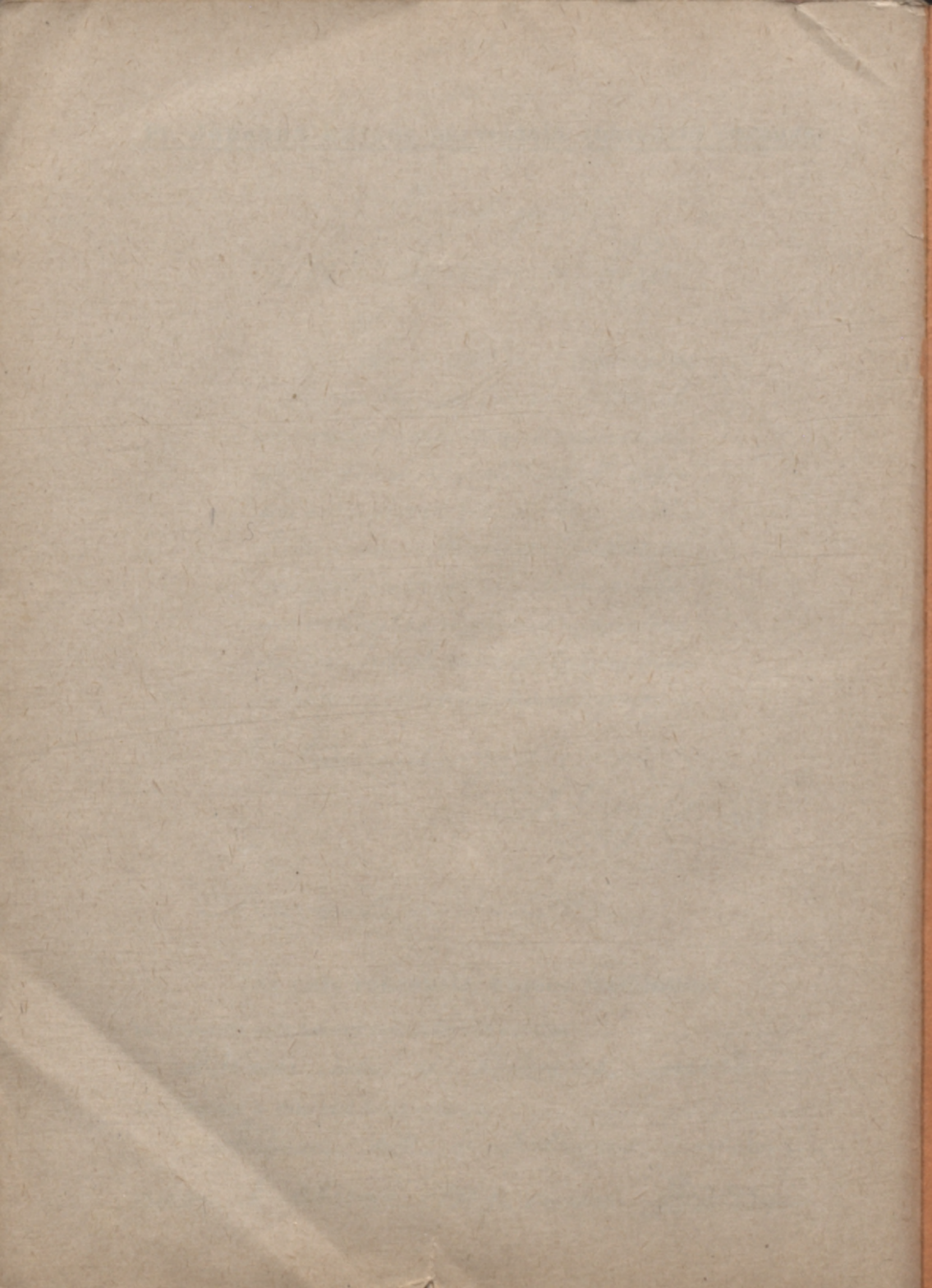
Mūšam rīti ir Latvijas mēsi.

15. Uzrakstat to pašu savā ātrākā rokrakstā:

Mūšam rīti ir Latvijas mēsi.

Datums *8. februārī 1926 g.* Paraksts *Jēzer*

[1-]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303073524

FF